

זכרונות הרב שלום דוב בער שפירא שיחיי

פרקים בתולדות פעילות חב"ד בלונג איילאנד

זכרונות הרב שלום דוב בער שפירא:

חלק ראשון

אבי הרב ליפמאן שפירא נולד בקאראלעוויץ לאביו ר' נחום ולאמו מרת רייזל (אחותו של ר' יהודה ליב פריידין רבה של פאסטאווי (פלך וילנא) נאביו של צלם התמונות: לוי יצחק פריידין) בט"ז אייר תער"ב, ואחיו הצעיר: לוי יצחק נולד ביום שמיני עצרת עתר"ו.

בחדש אייר תרפ"ה ביקר בביתם שבקאראלעוויץ דודו החסיד הנודע ר' משה אקסלרוד (עליו אמר אדמו"ר הרי"צ: "אם היו לי עוד עשרה חסידים כר' משה, הייתי הופך את כל רוסיה") להשתתף בשמחת הבר מצוה של ליפמאן שמלאו לו י"ג שנה בט"ז אייר תרפ"ה, והציע לר' נחום לשלוח את ילדיו לשיבה המחתרתית "תומכי תמימים" שנפתחה בימים ההם בראמען, ואז נסע אבי להשיבה בראמען, שם שימש כמשפיע הרה"ח ר' יעקב גורארי (ובמשך זמן קצר הגיע לשם גם אחיו: לוי יצחק שפירא).

ובסוף חורף תרפ"ו נסע עם תלמידים נוספים לקרעמענטשוג, שם שימשו כמשפיעים החסידים: ר' ישראל נח בעליניצקי ור' מענדל גריבאווי. ומשם נסע ליפמאן ללמוד בפאלאצק, ובחרקוב; וכשנסגרה הישיבה בחרקוב (בסוף קיץ תרפ"ט) חזר לקאראלעוויץ ולמד עם דודו הרב מנחם מענדל דובראווסקי (גיסו של ר' נחום שפירא), שלמד אתו יורה דעה, ועשה שימוש בהוראה באיסור והיתר (וטריפות) אצל דודו הרב מענדל דובראווסקי [תולדותיו של הרב מענדל דובראווסקי כתובים בידי נכדו הרה"ח ר' יהושע דובראווסקי בחוברת 'זכרונות משנות נעורי' (יוצא לאור לרגל היארציט הראשון ביום חמישי כ"ט אייר ה'תשע"א) ע' 18-30 (ושם ע' 24 מסופר: 'כשהרב מנחם מענדל דובראווסקי נהיה חתן אצל ר' לייב שפירא, הוא קיבל נדוניה של כשלושת אלפים רובל – נדוניה גדולה ביותר באותם ימים'. שם גם מסופר בארוכה כיצד קיבלו אותו לראש ישיבה בתומכי תמימים בליובאוויטש. ובשנת תרס"ט למד אצלו בליובאוויטש ר' אברהם אלי אקסילראד שנהיה בשנת תרפ"ד רב בבאלטימור). וכשבוע לפני ראש חודש מנחם אב תש"ו נתן ר' ישראל נח בעליניצקי (שהיה המנהל הגשמי של תומכי תמימים ברוסיה) לר' זלמן שמעון דווארקין (חתנו של ר' מענדל דובראווסקי) שנתמנה ע"י ר' ניסן נעמענאווי למנהל רוחני של תומכי תמימים ברוסיה חמישים אלף רובל להוצאות הנסיעה מרוסיה, ובשבוע הראשונה של מנחם אב נסע ר' זלמן שמעון ביחד עם חתנו ר' מענדל דובראווסקי וגיסתו מאניע ובנה יהושע ללעמבערג דרך מוסקבה (ולקח בעד החמישים אלף רובל אצל נחום לאבקאווסקי חמש מאות רובל זהב (חמישים גאלדענע צענערלעך) ונתן אותם ללייבל מאצקין (עבור הוצאות הנסיעה)).

פעם הביאה אשה אחת תרנגולת עם עצם שהאדים והיה נראה לו לאדמו"ר שהעוף היא טריפה, ואמר לו ר' מענדל דובראווסקי: דו שטיי דא און איך וועל א קוק טאן. והסתכל בהתרנגולת ולקחה אתו לחדר הספרים, וחזר ואמר להאשה: ס'איז כשר, דו קענסט אהיים גיין און עס געזונטערהייט. אבי השתומם, שהרי כל אחד יודע שהיא טריפה; ואמר לו ר' מענדל דובראווסקי: באמת ביזטו גערעכט, אבער דו האסט פארזען א באהאלטענעם צמח צדק.

בשנת תרצ"ז נשא אבי את חנה בת הרב שניאור זלמן ווילענקין שו"ב ביקאטרינאסלאוו [שנקרא ע"י הסובייטים: דניעפער-פעטראווסק] (מלמדו של כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו).

אחרי שהשכנים בקאראלעוויץ הלשינו לממשלה הסובייטית על אבי שהוא לומד תורה עם ר' מענדל דובראווסקי, העתיק עם זוגתו ללעניגראד; והתחיל לעבוד בטריקאדזש, ובלילה לימד בישיבת תפארת בחורים.

כשפלו הנאצים לברית המועצות בקיץ תש"א, היתה אמי (מרת חנה שפירא) אצל הוריה באוקראינה, ואבי נמלט לטאשקענט.

[בזאת חנוכה תש"ב התקיימה חתונת גיסו התמים שלום וילענקין עם מרת פריידא מרייאשא בת ר' חיים אלעזר גארעליק. אבי ר' ליפא שפירא ייצג את צד החתן. סעודת החתונה הורכבה מעשר ליפיושקעס (פיתות אוזבעקיות), חצי קילוגרם בשר וקילוגרם אורז.

בסעודת החתונה הדליק אבי הכלה ר' חיים אלעזר, נר של חנוכה, עליו בירך בקול רם 'להדליק נר חנוכה'. לא היה זה הלילה הראשון של חנוכה, אולם בשל המחסור החמור בנרות ובשמן, רק בקושי הצליח להשיג נר אחד.

אל החתונה הגיעו אורחים רבים מפליטי המלחמה ששהו בעיר. הריקודים נמשכו במשך כל הלילה, אף על פי שרובם אפילו לא הכירו את החתן].

בשנת תש"ג כשנודע לו שזוגתו והוריה נמצאים במעטשטשקאלא, שלח עבורם שיבואו לטאשקענט, שם נולד להם בן ביי"א שבט תש"ד, ונקרא שמו בישראל: שלום בער (על שם כ"ק אדמו"ר הרש"ב ני"ע), ובכ"י אלול תש"ה נולדה לו בתו שנקרא שמה בישראל: רייזל (על שם אם אבי, אשת ר' נחום שפירא, מרת רייזל שנפטרה ביי"ז אדר) [הנשואה לר' יעקב שלמה גאלדבערג].

בשנת תש"ו יצאו מרוסיה דרך פולין לאשכנז, היו במחנה פאקינג, ואח"כ עברו לפאריז שבצרפת (שם נולדו האחים: יהודה ליב (כעת ראש ישיבה גדולה דמיאמי), גבריאל, ולוי יצחק (ע"ה)).

מלמדי בצרפת היו: ר' אהרן יוסף בעליניצקי (שלימדני קריאה), שלום דוב בער נאטיק (=שלום בער הגדול), ושלום לעווערטאוו (שלימדני חומש ורש"י).

שלום בער שפירא ביום הכנסתו לחדר בשנת תש"ט (במלאת לו חמש שנים) [הכניסו אותו לכתת ר' אבא לוי]

יושבים מימין לשמאל: שלום בער שפירא, אברהם ראטאווסקי, מרדכי גוראריי (נולד תרצ"ו), יוסף קוגעל. המלמד – ר' אבא לוי. בן ציון קאראסיק, שלום בער לוי (בנו של ר' אבא), ישעי' זוסי פעלדמאן.

עומדים: בערל קאראסיק, הערשל בראנשטיין, זושא ריווקין.

בקץ תשי"ג נסע דודי ר' לוי יצחק שפירא עם זקני הרב נחום להתיישב בקליוולאנד שבאורחיו בארה"ב.

באלול תשי"ג הגיעה משפחת אבי [הרב ליפמאן שפירא] לארה"ב (עם מענדל מרוזוב ומשפחתו, שניאור זלמן גאנזבורג ומשפחתו, ומשפחת טעוועל).

נסענו מצרפת לקנדה (הנסיעה ארכה 25 שעות, היתה סערה גדולה), ומקנדה לניו יורק, שם נכנסנו ליחידות אצל הרבי, ואבי אמר לרבי שהדזאינט הציע לנו להתיישב בקליוולאנד שבאורחיו, והביע רצונו להישאר בברוקלין אצל הרבי, והרבי אמר שיתיישב בקליוולאנד ויתעסק שם בהפצת היהדות והחסידות [בתוך היחידות ביקש הרבי מאחי יהודה ליב לקרוא קריאת שמע, ומחמת הבושה לא קרא (לאחר זמן שמע שבלילה ההיא נכנס עוד משפחה מאנ"ש והרבי ביקש מהילד הקטן במשפחה ההיא לקרוא קריאת שמע, וקרא, ונתן לו הרבי דולר של כסף; וכל ימיו הוא מיצר על כך שבשביל הבושה שלו פיספס מטבע שהיה יכול לקבל מהרבי)].

הגענו לקליוולאנד, והסוכנות לקליטת הפליטים היהודים בארה"ב נתן לנו דירה ברחוב 105 (לא רחוק משיבת טעלז). ושילמו עבור הרהיטים והביאו ארגז קרח [וכעבור כמה שבועות הגיעו משפחת שניאור זלמן קאצענעלנבויגן (ואח"כ בקליוולאנד שינו שמם ליקייזין)]. וגם דודי ר' לוי יצחק שפירא קיבל דירה ברחוב 105 מהסוכנות. והיינו מתפללים אצל הרב בערגער מרבני פולין שהיה לו בית הכנסת שם (ברחוב גרינלאון ליד רחוב 105).

בשנת תשי"ד או תשט"ו היתה מאפיה מעבר לרחוב שעמדה למכירה, ודודי ר' לוי יצחק רצה לקנות את המאפיה, ושאל את הרבי אם לקנות את המאפיה, והרבי אמר שלא יקנה את זה, ולא קנה את זה. כולם התפלאו מדוע הרבי אומר שלא לקנות את זה? הרי הוא יכול לעשות מזה פרנסה!;

כעבור זמן קצר אירע שריפה בחנויות שמעבר לרחוב, והמאפיה ושאר החנויות נשרפו והיו למאכולת אש. ואז הבינו מדוע אמר הרבי שלא לקנות את המאפיה.

בהשנים שאבי התגורר בקליוולאנד, היה נוסע כל שנה להרבי על הושענא רבה ושמיני עצרת ושמחת תורה, ואח"כ היה נכנס על יחידות. וכן היה נוסע על יו"ד שבט ועל י"ב תמוז.

זקני ר' נחום שפירא נבר' יהודה ליב שפירא, לבש ירמולקה כמו של הליטאים. וכל ימיו היה לומד תורה. כשהגיע לפרקו נשא את רייזל אחותו של ר' יהודה ליב פריידין רבה של פאסטאו (פלך וילנא) [אביו של צלם התמונות: לוי יצחק פריידין], נפטר בערב יום הכיפורים תשט"ו 6:01 בבוקר (ונטמן בבית העלמין היהודי בקליוולאנד). ואבי נסע על הושענא רבא, שמיני עצרת ושמחת תורה להרבי, וכשהודיע אבי לרבי על פטירת אביו וקבורתו בקליוולאנד חש אבי באי שביעות רצון של הרבי על זה שלא הודיעו לו מיד אחר הפטירה (והיה נראה לו שרצון הרבי היה שיקברו אותו ליד האהל של אדמו"ר הרי"צ) [אחרי שהעתיקו אבי ודודי הרלו"י את דירתם לקראון הייטס, היו חוזרים כל שנה לקליוולאנד ביום ח' תשרי להיות על קברו של זקני].

ובערב יום הכיפורים תשי"ז 6:01 בבוקר נולד אחי שנכנס בבריתו של אברהם אבינו ביום ב' דחג הסוכות ונקרא שמו בישראל: נחום. בהושענא רבה הגיע אבי לקבל לעקאח ולהיות אצל הרבי בשמיני עצרת ושמחת תורה, כשנכנס אחרי שמחת תורה ביחידות וסיפר את זה לכ"ק אדמו"ר שנולד לו בן בערב יום הכיפורים בדיוק שנתיים אחר פטירת אביו (מעת לעת, כי נפטר בערב יום הכיפורים תשט"ו בשעה 6:01 בבוקר) ושמו נקרא על שם אביו, וכ"ק אדמו"ר הרים את ידיו הקדושות, ואמר: 'נו, זאל זיין גוט!'.
כמה מהתלמידים של ישיבת טעלו (דוד העלבערג [אחינו של הרב חיים מרדכי כץ ראש ישיבת טעלו], ראש ישיבת בית יצחק צבי בברוקלין), ר' חיים גאלדצווייג (משיקאגא, גיסו של מאיר הארליג; מתגורר כעת בקאליפורניא); עובד במחלקת הכשרות באו"ו, ועוד) שלמדו בישיבת טעלו בקליבלאנד היו נוסעים במוצאי שבת לבית אבי הרב ליפמאן שפירא ללמוד תניא ולהתוודע אתו (ולפעמים היו נוסעים לזקני הרב שניאור זלמן ווילענקין ללמוד תניא ולהתוודע אתו).

וכשנפטר הרב בלאך בכ"ח טבת תשט"ו קברו אותו בבית העלמין היהודי בקליוולאנד. והרב חיים מרדכי כץ (גיסו של הרב בלאך ושל ר' מאניס מאנדעל מנהל ישיבה אוו ברוקלין) נהיה ראש הישיבה, והישיבה של טעלו עברה לוויקליף, ואז הבחורים היו צריכים לנסוע אליו נסיעה של שלשת רבעי שעה במסירות נפש (כי אם הראשי ישיבה שהיו מתנגדים גדולים ללימוד החסידות היו יודעים על לימוד התניא היו זורקים את התלמידים מהישיבה) וביקשו ממנו השתתפות בהוצאות הנסיעה (עבור 2 מוניות).

וכשמע הרב שמואל דוד רייטשיק (שהיה נוסע בכל שנה לקליוולאנד בחודש מרחשון על כמה שבועות עבור מעמד), אמר לאבי: 'וואס הייסט? מ'דארף גלינד גיין קליבען געלט פאר א טאקסי, אויף לערנען תניא'. ואבי לא החזיק מזה כל כך. וכשנכנס ליחידות לכ"ק אדמו"ר (כעבור כמה חדשים) אמר לו כ"ק אדמו"ר: **חסידות דארף זיך ניט אראפלאזן אזוי נידעריק אז מ'דארף נאך צוצאלן צו לערנען חסידות.**

ביום כ"ט אדר תשי"ז כתב הרבי לאבי:

ות"ח על כתבו עכ"פ ראשי פרקים מהתוועדות דימי הפורים אף שאינו מפרט בהשתתפות אברכי טלו ש"י רצוני לקוות שמספרם הולך וגדול. אף שבטח דרושה לזה השתדלות מיוחדת, שהרי גם ע"ז נצטוינו מעין בקדש. ובפרט כמ"ש במ"א בארוכה שתלמיד ישיבה בדורנו זה יש לשער שבמשך הזמן יהי, או עכ"פ יכול להיות משפיע על סביבה שלימה. וכל יגיעה שיגיעים עליו כדאית היא, כיון שבמשך הימים תורגשנה התוצאות במושפעיו. וק"ל.

וביום ט' תמוז תשי"ז כתב לו הרבי :

מובן שיש להמשיך בהשתדלות שהאברכים שיי' ימשיכו בלימוד דא"ח, ובטח יהי' לזה קיום אם מזמן לזמן יפגשו אתם, הוא וכל שאר אני"ש, משא"כ באם משאירים אותם לנפשם, ובהתבוננות בטח ימצאו כמה אופנים איך להביא הענין לידי פועל.

ובכ"ה אדר תשי"ח כתב לו הרבי :

מאשר הנני קבלת מכתבו מכ"ב אדר, ות"ח על כתבו ר"פ מהתועדות דחג הפורים, ולפלא שאפילו בהתועדות זו השתתפו רק ג' בחורים תלמידי הישיבה, אף שבכל בעניני פורים כמה הגבלות וזהירות בטלות הן. והאומנם כ"כ גדול מורא בשר ודם? ויהי רצון אשר מתוך בריאות הנכונה גם בהרגשו הוא (כי באמת, כמו שאמרתי לו, בריא הוא. אבל גם הרגש בלתי נכון גם ממנו צריך להפטר ולשלול), יעשה כל התלוי בריבוי גבולו גם מתוך תלמידים האמורים, וחבריא חבריא אית לי, והרי שמן – שהוא פנימיות התורה – מפעפע בכל מקום, וק"ל.

ובכ"ד שבט תשי"ט כבר כותב לו הרבי :

מאשר הנני קבלת מכתבו מעש"ק, בו כותב ר"פ מהתועדות במוצש"ק העבר ובהשתתפות יותר אברכים.

ויהי רצון שכיון שהתחילה הזזה בזה – הנה תגדל כהנה וכהנה בכמות (ז.א. במספרם) ובאיכות (ז.א. ברמת הלימוד ופעולתו), וק"ל.

ואשרי חלקם של כל אלו שמקרבים כהנ"ל לפנימיות התורה שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות, ויהי רצון שיהי' באופן דמוסיף והולך מוסיף ואור.

ובימי חנוכה תש"כ מאשר הרבי קבלת מכתבו מיום "כ' כסלו. בצירוף שמות האברכים שליט"א המשתתפים בהתועדות¹.

[פעם (בשנת תשכ"ה) בחור אחד משיבת טעלו פער פיו נגד הרבי, והרב מרדכי גיפטער שהיה אז המשגיח בטעלו אמר לו שישע תיכף ומיד להרבי (בניו יורק) ולבקש מחילה. והרב גיפטער סיפר לאבי (בעת שהיו על חתונת אחד התלמידים (קודם החופה)): איך וויל איר זאלט עפעס איבערגעבען דעם ליובאוויטשען רביין: ס'איז געווען א בחור אין טעלו, א גוטער בחור, און איך האב אויסגעפונען אז ער האט גערעדט וועגען דעם ליובאוויטשען רביין שלא בשבחו, האב איך אים צוגערופען און איך האב אים געפרעגט: איך האט געהערט אז איר האט גערעדט ניט בשבחו ליובאוויטשען רביין, ס'איז אמת? איז דער בחור האט זיך פארשעמט אביסעל אבער ער האט געזאגט: יע; האב איך אים געזאגט: איך ווייס ניט צי ער איז דער גדול הדור, אבער ער איז איינער פון די גדולי הדור. פאק איין דיינע פעקלעך און נעם א גרייהאונד באס, און פאר צום ליובאוויטשען רביין און טו אויס די שיד און בעט מחילה, און אז איך וועל אויסגעפינען אז דו האסט עס געטאן וועל איך דיר נעמען צוריק. איך בעט איך זאגט דאס איבער דעם ליובאוויטשען רביין.

כשנכנס אבי להרבי אחרי שמחת תורה וסיפר לו את הסיפור הנ"ל, נשען הרבי אחרנית, וחיך חיוך רחב, ואמר: ס'איז ניטא קיין גרעסערע נחת רוח למעלה, ווי ווען ס'גייט אראפ א העלם והסתר אויף חסידות].

אבי היה עורך את ההתועדות בבתי הכנסת של קליוולאנד ביי"ט כסלו, ואת ההתועדות של אחרון של פסח היה עורך בביתו. ועשה תעמולה גדולה אודות חלב ישראל, והודות להשפעתו היו הרבה יהודים (החל מתלמידי הישיבה בקליוולאנד שהשתתפו בשיעורי התניא) שהקיפו לשתות רק חלב ישראל.

¹ צילום המכתבים נדפס בתשורה שנדפס ביי"א אדר תשי"ס (וחלקם נעקרו משם במדור ניצוצי רבי מאת ר' מרדכי מנשה לאופער בהתקשרותו גליון אירכה (שיצא לאור בערב שי"פ וארא, כ"ה טבת, תשע"ח) ע' 8-9).

בקליבלאנד המשיך אבי ללמוד שחיטה, ובתשרי תשט"ז הציעו לו לאבי עבודה בשחיטה בקליוולאנד. אבי הגיע בחול המועד סוכות לקראון הייטס והתאכסן אצל ר' משה דובינסקי, והתלבט האם להשאר עד סוף ההתוועדות של הרבי בשמחת תורה (הרבי היה מתוועד בשנים ההם בשמחת תורה עד שנים שלש לפנות בוקר), או לנסוע תיכף במוצאי החג (עוד באמצע ההתוועדות) בחזרה לקליוולאנד כדי שיוכל להשתתף בהאסיפה של היוניון של השוחטים (שעל האסיפה ההיא היו מחליטים האם יקבל את המשרה), כי האסיפה ההיא היתה אמורה להתקיים באסרו חג שמחת תורה.

הרבי חילק את הלעקאח להאורחים בהסוכה שלו שהיה בה'שאלאשי' (ליד הסוכה הגדולה יותר הציבורית).

כשאבי עבר לקחת 'לעקאח', אמר לרבי אז ער וועט מוזן זיין נאר א שעה צי צוויי ביים פארבריינגען (של שמחת תורה), כי דעתו לחזור הביתה לקליוולאנד מיד אחרי שמחת תורה (באמצע ההתוועדות של הרבי) בגלל שהיה אסיפה של היוניון של השוחטים, והוא רוצה להיות שם באסיפה כדי שיוכל להשיג את המשרה – אמר לו הרבי: **פון א חסידישע'ן פארבריינגען פארט מען ניט אוועק**; כשחזר להאכסניא שלו, אמר לו ר' משה דובינסקי: אשתך התקשרה זה עכשיו להודיע שהיוניון דחו את זמן האסיפה.

[פעם הגיע ילד מקליוולאנד בהושענא רבה לקחת לעקאח, וביקש לקחת "פאר מיין מאמען און פאר מיין טאטען", ואמר לו הרבי: **מ'דארף זאגן: פאר דעם טאטען און פאר דעם מאמען**].

אבי היה מחשובי הרבנים בקליוולאנד, והיה חבר מרכז הרבנים של קליוולאנד.

הרבי היה נותן בקבוקים קטנים של משקה לאני"ש מערי השדה באמצע ההתוועדות של שמחת תורה, ופעם הראשונה שניגש אבי להרבי לקחת בקבוק של משקה (כי עשה איזה פעולות

של הפצת המעיינות בעירו) אמר להרבי: "פון קליוולאנד", ושאלו הרבי 'קליוולאנד?!', ולבסוף נתן לו בקבוק קטן של משקה.

ושאל את ר' שמואל לויטין מהי כוונת הרבי (הרי הרבי יודע שהוא גר בקליוולאנד), ור' שמואל אמר לו שישאל את הרבי כשיכנס ליחידות; וכשנכנס ליחידות אחרי שמחת תורה, שאל אבי את הרבי: הרי הרבי יודע שהוא גר בקליוולאנד, וא"כ למה התפלא הרבי על כך. והסביר הרבי: **אז א חסיד לעבט אין א שטאט, דארף זיין קענטיג אז דארטן לעבט א חסיד!**

ומני אז הוסיף אבי בפעולות הפצת המעיינות בקליוולאנד.

הרבי רצה שיפעל שיהיה חלב ישראל בקליוולאנד (ושישתמשו בזה), ופעם אחת כשהרבי חילק בקבוקי משקה, ומסר בקבוק משקה לאבי אמר לו (בחיוך): 'נו! מ'דארף מישן משקה מיט מילך', והיה זה רמז שעליו לפעול בענין חלב ישראל.

והבעי' היא שצריך להכשיר מכונת הפיסטור ב212 מעלות צלזיוס (שדוקא בחום כזה מעלה המים אבעבועות כפסק אדה"ז בשו"ע שלו הלכות פסח סימן תנא). ופעם הבא שנכנס אבי ליחידות, אמר להרבי שאולי אפשר להכשיר בפחות, ואמר הרבי: 'נו! שיהי 211', ואמר אבי שגם זה אי אפשר, ואמר הרבי: 'נו! שיהי 210'. ואמר הרבי שבפחות מזה אי אפשר להכשיר². ולבסוף פעל שיהי שם חלב ישראל.

בהושענא רבה תשי"ח אחרי שחרית כשחילק הרבי את הלעקאח להאורחים בהסוכה, אחרי שנתן לאבי ולי, פנה הרבי אל אחי יהודה ליב, ושאל אותו: וואס האסטו געלערנט לעצטענס? ואמר לו: מסכת ביצה. אמר לו: וועלכע הלכות האסטו לעצטענס געלערנט, ואמר לו: הלכות שופר, ושאל אותו: וויפיל קולות דארף מען בלאזן, ואחי אמר: הונדערט. ושאל אותו: דאס וואס מ'דארף בלאזן הונדערט קולות איז דאס מדינא דגמרא צי ניט. ולא ידע התשובה, ונתן לו הרבי חתיכת לעקאח ואמר לו: 'לשנה טובה ומתוקה'.

כשהגעתי לקליוולאנד על שנת הלימודים תשי"ד נכנסתי ללמוד בהיברו אקדמי (שעל יד ישיבת טעלז).

והאדמו"ר מקאליב שהתגורר אז בקליוולאנד פתח חדר עבור התלמידים הצעירים, ואי המלמדים היה פעדער (גיסו של דוד ראסקין. מחסידיו של הרה"ק ר' אהרן מבעלז, נשא אח"כ את אחייניתו של הרב מאניס מאנדעל מנהל הישיבה אוו ברוקלין); ואחיי הצעירים יותר: יהודה ליב וגבריאל (וכמו כן בן דודי ר' נחמן שפירא בר' לוי יצחק, שהוא כעת משפיע ומנהל רוחני בבית המדרש אהלי תורה) למדו בחדר ההוא.

בשנת תשי"ז (אחרי הבר מצוה שלי) עברנו לרחוב לייקוויו והיינו מתפללים אצל הרב צוקערמאן (דודו של הרב דוב בער צוקערמאן מבאפאלו), ולפעמים היינו נכנסים להתפלל אצל

² ככל שכן אדם נמצא במקום גבוה יותר מעל פני הים, כך נדרש פחות מעלות צלזיוס כדי להגיע לנקודת הרתיחה שהמים מעלין אבעבועות. לכל גובה של שלש מאות וחמשים אמה מעל פני הים נדרש פחות מעלה אחת צלזיוס. נקודת הרתיחה הממוצעת בקליוולאנד (שנמצא בגובה של למעלה מארבע מאות אמה מעל פני הים) הוא קצת פחות מ211 מעלות צלזיוס; ותנאי מזג האוויר ולחץ אוויר יכולים ג"כ להפחית או להגדיל את נקודת הרתיחה במעלה אחת או שתיים (הערת האברך חיים ליב הילדסהיים, שאביו: מרדכי שמואל התגורר בשנות בחרותו בקליוולאנד ולמד שם בישיבת טעלז, לפני שהגיע להתוועדות של ר' שלמה חיים קעסעלמאן בכפר חב"ד, ונהיה תמים וחסיד חב"ד).

הרב חנניה יוי"ט ליפמאן דייטש (אב"ד העלמען) מחבר סדרת הספרים 'טהרת יום טוב' שהיה נוסע ברחבי ארצות הברית לתקן מקוואות.

לקראת י" שבט תשי"ז נסעתי לבית חיינו יחד עם ההורים, וביום א' י"א שבט תשי"ז היה הבר מצוה שלי. נכנסנו ליחידות ביום שלישי י"ג שבט, והרבי אמר: איר זאלט בעטן געס גבואמר אמו"ר: איך וואלט געוואלט ער זאל האבן אן עליה אין דעם רבי'נס מנין, אבער דער רבי האט דאך שלישי; והרבי אמר: **זאל מען זאגן דעם גבאי אז מ'זאל ארויסשיקען דעם כהן**. וכך הוה: ביום ה' ט"ו בשבט במנין של הרבי הכריז הגבאי ר' יוחנן גורדון: 'אין כאן כהן. יעמוד שלום דוב בער בן ר' ליפמאן במקום כהן' [וסיפרו לנו אז שזהו הפעם הראשון שהרבי הורה 'אז מ'זאל ארויסשיקען דעם כהן'].

אבי התלבט אם לשלוח אותי לישיבת אחי תמימים בפיטסבורג או להשיבה בבדפורד אנד דין. וכשהיה אצל הרבי ביחידות התחיל להגיד לו הסברות לכאן ולכאן, שכעת יש בבדפורד מלמדים כאלה וכו', ואמר הרבי: **די מלמדים איז ניט נוגע דא, אין א ישיבה איז מער נוגע ווער זיינען די חברים**.

נסעתי ללמוד (אחרי לייבור דין) בישיבת אחי תמימים בפיטסבורג; הר"מ הי' ר' משה לעווערטאו שהגיע לשם לשמש כמגיד שיעור עוד בשנת תשי"ד (בהיותו בחור עדיין). התאכסנתי (יחד עם התמים קאפיל באכער מדרום אפריקה) אצל דודי ראש הישיבה הרז"ש דווארקין [שהגיע לארצות הברית בשנת תשי"ג] ביחד עם חותנו הרמ"מ דובראווסקי [והתיישב בדיטרויט ובשנת תשי"ד עברו לפיטסבורג, שם] התגורר ליד הישיבה (במחלקתו של ר' זלמן שמעון דווארקין למדו בשנה ההיא: הת' נפתלי בערג, מרדכי בערקאוויץ, לייבל טורק, הערשיל ליפשיץ, קאפיל באכער). ולפעמים היה הרב שלום פויזנער מתוועד שם.

[וסיפר הרז"ש דווארקין לאחי הר"מ שפירא שי':

כשלמד הלכות שחיטה בליובאוויטש הורה לוי כ"ק אדמו"ר הרש"ב ללמוד הלכות ניקור ואמר לי: 'דאס וועט דיר אמאל צוניצקומען'. ובשנת תשל"ט (כשנתיים אחרי שבסאטמאר זרקו אבנים והפליאו מכות בחסידי חב"ד שהלכו על תהלוכה לווייליאמסבורג כמנהגם בכל שנה בליל שביעי של פסח, שאז הורו ועד רבני ליובאוויטש בראשות הרז"ש דווארקין שאסור לאכול משחיטת סאטמאר ומכל הכשר של 'התאחדות הרבנים' שלא מחו כשהקהל שם הרימו יד נגד חסידי חב"ד) עורר הרב צ. מ. מלאכי מנקר בארץ הקודש על השחיטה של סאטמאר שהם לא מנקרים את חלק האחוריים כדבעי. ומכיון שהם שמעו שהרב דווארקין הוא מומחה גדול, ובאו אליו ללמוד ניקור ממנו, והוא הראה להם והסביר להם וכו', ואמר הרב דווארקין שכנראה זה היה כוונת כ"ק אדמו"ר הרש"ב באמרו "דאס וועט דיר אמאל צוניצקומען".]

בשנת תשח"י יצא הרשד"ב שם טוב לשליחות בדיטרויט (וביחידות לפני חתונתו אמר לכ"ק אדמו"ר שיש לו ב' הצעות לנסוע בשליחות המל"ח: באלטימאר ודיטרויט, ואמר לו כ"ק אדמו"ר: באלטימאר איז א מתנגדישע שטאט, אבל בדיטרויט יש כבר כמה אברכים מחב"ד (היו שם הרב מאיר אבצן, ור' אברהם יעקב גלוקאווסקי ובי גיסיו), ולכן יסע לדיטרויט), וכל שנה היה שוכר אוטובוס לנסוע מדיטרויט לבית חיינו על יו"ד שבט ועל י"ב תמוז, והאוטובוס היה עוצר בקליוולאנד (לאסוף את אנ"ש דקליוולאנד) ובפיטסבורג.

ולקראת מלאת לי י"ד שנה בי"א שבט תשח"י נסענו על יו"ד שבט להרבי (עם האוטובוס שארגן הרשד"ב שם טוב). וכשנכנסתי ליחידות עם אבי וחליפתי היתה מכופתרת שמאל על ימין, הסתכל על חליפתי והתרומם הרבי והתכופף קימעא והצביע על חליפתי והעיר לי: **מ'דארף פארשפילען פון רעכטס אויף לינקס. און אז דו וועסט קומען אהיים זאלסטו זאגען דעם מאמען זי קען נעמען א נאדל מיט פאדים צו מאכן די אינווייניקסטע קנעפל שטארקער, מ'דארף ניט אראפנעמן קיין קנעפל, מ'קען פארקנעפלען פון אינווייניג; וועט דאס כאפן פון רעכטס אויף לינקס.**

בשנת תשי"ט נכנסתי ללמוד בהמתיבתא של תומכי תמימים (שנקרא אז בשם: בית המדרש) בבעדפארד אנד דין במחלקה ג אצל הרב יצחק דובער אושפאל; החברותא שלי ללימוד הגמרא היה התמים ר' אברהם בלומענקראנץ (מחבר הספרים באנגלית על הלכות פסח), שהיה אז בן י"ג שנה ולמד אז במתיבתא דתומכי תמימים (נכנס לשם בשנת תשח"י בהיותו בן י"ב שנה ולמד אצל הרא"י גרפינקעל. אחרי תשרי תשי"כ בהיותו בן י"ד שנה עזב את תומכי תמימים, והלך ללמוד בישיבת תפארת ירושלים; שם נהיה במשך הזמן תלמידו של הרב משה פיינשטיין). פעמיים בשבוע למדנו בערב שיעור תניא אצל המשגיח הרא"מ ליס, ושלושה פעמים בשבוע למדתי אצל ר' דוד ראסקין מאמרים מאדמו"ר הרי"צ (המאמר הראשון שלמדנו אצלו היה ד"ה והאר עינינו בתורתך בספר המאמרים קונטרסים). ישנתי בפנימיה (בקומה החמישית ברחוב בעדפארד); ובשבתות הייתי אוכל בבית דודי ר' מאיר דובראווסקי (אביו של יוסף יצחק ווילענקין, וחמיו של ר' איטשע שפרינגער) שהיה נשוי למרת דינה ווילענקין (והתגוררו בס. דזשאנס בין יוטיקה לראטשעסטער).

בחורף היה לי סטרעפ גרון, ובשבוע דפרשת משפטים תשי"ט הלכתי (ע"פ הצעת דודתי מרת דינה שהיתה נקראת בניירות הרשמיים בשם החניכה שלה: ווילענקין) לד"ר זעליגזאן ונשארתי כמה ימים בביתה, ואח"כ חזרתי לכמה ימים בישיבה, ובשבוע דפרשת תרומה תשי"ט הלכתי לבית הרפואה (ברוקלין דזשואיש, ברחוב פראספעקט פלייס; בקומה השלישית), ובחודש אדר הגיע אבי מורי לבקר אותי כי שמע שאני לא מרגיש טוב, ושם שמע שהרופאים אומרים שהם חוששים שיש לי Rheumatic Fever, וכשנכנס אבי מורי להרבי ליחידות ומסר לו דברי הרופאים, אמר הרבי: 'ער האט דאס ניט, זאל זיין בשורות טובות. אבער ער זאל פאלגען די דאקטוירים'. ובסוף חודש אדר שני אמרו לי בבית הרפואה שאני צריך לנוח ואחזור הביתה, וחזרתי הביתה לקליוולאנד ברכבת. וביום ב', ב' ניסן כתבתי לרבי שאני מרגיש יותר טוב, וגם הבחינות שעשו הרופאים הראו הטבה בבריאותי.

הרבי כתב לי במכתבו מה' ניסן תשי"ט:

'האברך שלום דובער שי'

שלום וברכה!

איך בין געווען צופרידען צו באקומען דיין בריף פון יום ב', אז דו פילסט בעסער, און אויך די טעסטען באווייזען א בעסערונג,

און בהנוגע די שאלות וואס דו פרעגסט, דארפמען פרעגען דאס אלץ בא דעם דאקטאר, און טאן ווי ער וועט זאגען, וכמאמר רז"ל התורה נתנה רשות לרופא לרפאות, און ווי

באוואוסט אז א איד דארף על פי תורה היטען דעם געזונט, און בפרט א בן ישיבה וועלכער דארף לערנען תורה בהתמדה ושקידה, און אום צו אויספילען דא ווי געהעריג, דארפמען האבען א געזונטען גוף, און אין דעם איז על פי שולחן ערוך באגלויבט דער דאקטאר.

איך האף, אז איינשטימיג מיט די אנווייזונגען פון דאקטאר האסט דו א קביעות צו לערנען אלע טאג, און דאס וועט נאך צואיילען מער דיין רפואה.

בברכה לבשו"ט ולחג פסח כשר ושמח

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

א. קווינט
מזכיר

[בחורף ההוא הוצרך אבי להעתיק מהדירה שהתגורר בה, ולא יכל למצוא דירה אחרת לשכור אלא בבית שהיה שייך ליהודי בשכונה אחרת שהיתה מחוץ לשכונה היהודית. בעל הבית התגורר בעליה, ואנחנו עברנו לגור בקומה התחתונה. בבית ההוא היה חדר שינה אחד מקדימה בפינה שהיה נקרא בשם 'חדר שמש' כי היו לו חלונות משלש רוחותיו, ושם ישנו האחים הצעירים שלי: יהודה ליב וגבריאל; וכמה חדרי שינה מהצדדים. לילה אחד (לערך בשעה 9:30 בלילה) חדרה אבן מבעד לחלון שבחדר השמשי וניפצה את החלון, האחים: יהודה ליב וגבריאל ניגשו לחלון ולא ראו אף אחד בחוץ; וסיפרו לאבי אודות האבן שחדרה מבעד לחלון; אבי יצא החוצה לבדוק מה קרה ולא ראה אף אדם או מכונית בחוץ, וכסה את מקום החלון בחתיכת עץ, והאחים חזרו לישון. ודבר זה חזר על עצמו כמה פעמים.

ועל גליון המכתב כללי פרטי מי"א ניסן תשי"ט לאבי הרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ מוה' ליפמאן שי' הוסיף הרבי: כדאי לבדוק המזוזות. ובסוף המכתב הוסיף 'ולבשו"ט בכלל ובפרט' וחתימת יד קדשו.

ואחרי שבדקו המזוזות, נעלמו ההתקפות על הבית באותה פתאומיות בה הופיעו]

למדתי עם אבי מורי גמרא גיטין (שלמדו בשנה ההיא בישיבות חב"ד). בקיץ תשי"ט נוסף על לימודי הגמרא, הציע אבי מורי שאלמוד קריאת טעמי מגילת אסתר, וכמדומה שאז גם התחלתי ללמוד את הלכות שחיטה מתוך הספר שמלה חדשה, ואומנות העמדת החלף.

על חג הסוכות תשי"כ עליתי למחלקה ד ללמוד אצל הרב בוקיעט, ולמדתי חסידות אצל ר' יואל כהן משעה 5:30 עד 6:15 בערב (גי פעמים בשבוע למדנו אצלו לקוטי תורה, ובי פעמים בשבוע למדנו אצלו תניא); במחצה השנה הראשונה של תשי"כ ישנתי בפנימיה, באמצע שנת תשי"כ עבר זקני ר' שניאור זלמן ווילענקין לגור בקראון הייטס (בלניקולן בין קינגסטון לברוקלין), ועברתי לישון בביתו.

כשנבחר הרב לוי יצחק אביו של הרבי ע"י הקהילה היהודית לרבה של יקטריניסלאוו, ביקש מזקני ר' שניאור זלמן ווילענקין (שהתגורר בוויטעבסק, והרב לוי יצחק הכירו עוד מימי מגוריו אצל אביו בפאדאבראנקא) להיות השוחט ביקטריניסלאוו, והרב לוי יצחק אכל משחיטתו. כעבור כמה ימים נגש הרב לוי יצחק אליו ואמר לו: 'איך זוך א ירא שמים זאל זיין א מלמד פאר מיינע קינדער', וזקני היסס קצת (כי המשכורת שלו בתור מלמד לא הי' שוה למה שהיה מקבל בתור שוחט), אך מכיון שהיתה זו בקשתו של ר' לויק, נעתר לו, והתחיל ללמד את הרבי ואחיו (ותלמידים נוספים) בשנות תרס"ט-תרע"ג בביתו ברחוב קאזאנסקאיא (מאוחר יותר הוסב שם הרחוב ל:קרלה ליבקנכטה) 22 בקומת הקרקע ביקטרינאסלאוו בפינתו הימנית של הבנין בן ארבע הקומות, ב"חדר" קטן הממדים [בפינה אחת של חדר זה לימד את הרבי בלבד (גמרא, רש"י תוספות ומפרשים), ואילו את יתר הילדים בפינה אחרת, לסירוגין].

ונולדו לו (מאשתו: רבקה) ארבע ילדים: דינה (היתה נשואה למאיר דובראווסקי), שלום ווילענקין (המשפיע בנחלת הר חב"ד), חנה (נישאה לאאמו"ר הרב ליפא שפירא), יוסף (הגיע מברית המועצות עם אשתו סאניא ובתו: רבקה (נישאה אח"כ למשה באראש) בכ"ט שבט תש"ל, יום הולדת בתי הבכורה: נחמה. הלכתי לקחת אותו משדה התעופה, על הדרך לקראון הייסט כשראה שוטר, האט ער זיך דערשראקען והתכופף ואמר: 'איך האב געזעהן א קנעפלי' כך נקראו השוטרים בברית המועצות בפי היהודים, כי השוטרים היו עונדים כפתורים על דש בגדם)). אשתו רבקה נפטרה כשהילדים היו קטנים עדיין, ונישא בשנית לזעלדא כצנלסון (בת דודתו של שניאור זלמן רובאשאו).

אבי זקני הרש"ז ווילענקין סיפר לאחי הר"ל שי' שפירא: פעם אחת בהיות הרבי בן חמש עשרה (קיץ תרע"ז או חורף תרע"ח) הגיע הרב שמואל שניאורסאהן אחיו של ר' לויק שהיה הרב של ניקולאיעוו לביקור ביקאטרינאסלאוו, ופגש את אבי זקני, ואמר לו אודות הבן הבכור של ר' לויק שלמד אצלו: **מענדל איז קלאר אין גאנץ ש"ס מיט אלע תוספות'ן, און גאנץ לקוטי תורה מיט אלע עיין'ס.**

(וידוע שר' שמואל גרונוס איחל לעצמו שבגן עדן יהי בקי בלקוטי תורה מיט אלע עיין'ס).

כשהיינו בפאקינג, היה שם גם יהודים מהונגרי' ורומניה, והיה שם הרב מפאלטישאן והרב מקראסנא; תפלתם וצניעותם ופיאותיהם הארוכות ומלבושיהם (שטריימעל) עשה רושם חיובי על ר' ניסן נעמענאו, ואחד מהם היה שוחט ובודק. ר' ניסן ביקש מאבי זקני הרב שניאור זלמן ווילענקין לבדוק את החלף אצל השו"ב, ואחרי שבדק את החלף אמר לר' ניסן אז עס געפעלט אים ניט דער חלף ומהשחיטה ההיא לא כדאי לאכול; ור' ניסן אכל רק משחיטתו של אבי זקני הרש"ז ווילענקין.

בפאקינג נהיה משותק באחת מרגליו (וההליכה היתה קשה עליו), ולאחר זמן נחלש כח הראיה שלו, וכל ימיו חזר משניות בעל פה, וידע את ששה סדרי משנה קלאר אויף אויסווייניק; וכשביאר ענין בחסידות, היה אפשר להבין את זה היטב, היה לו א געוואלדיקע כח ההסברה.

וכשהוכתר הרמ"ש לממלא מקום חותנו הרבי מליובאוויטש, שמח על גודל הזכות שנפלה בחלקו להיות המלמד של הרבי.

בשנת תשי"ג הגיע לארצות הברית (עם אשתו זעלדא), וה"דזשוינט" אירגן שיסע לקליוולאנד, ועל הדרך לקליוולאנד הגיע לנוי יורק, ונכנס ליחידות אצל הרבי. כשנכנס בפעם

הראשונה להיכל קדשו של הרבי ליחידות קם הרבי מפניו, והורה לו לשבת (לצד השולחן). כאשר סירב אבי זקני מפאת כבודו של הרבי וכמנהג חסידים, אמר הרבי שהוא עצמו לא ישב עד שאבי זקני יסכים לשבת. אבי זקני סירב לשבת, ועמדו שעה וחצי ושוחחו ביחידות.

הרש"ז ווילענקין (שהי' מוויטעפסק כנ"ל), היה מספר הרבה סיפורים מר' יצחק אייזיק וויטעפסקער (הי' בעל הוראה גדול, ובירר עניני הוראה עם אדמו"ר הזקן, וידוע המעשה עם גי' ההוראות של אדמו"ר הזקן).

הרב יצחק דוד גראנער שמע מהרש"ז ווילענקין בעת שהותו בביתו במשך שבוע בלקליוולאנד, סיפורים אודות ר' יצחק אייזיק וויטעפסקער:

א) פעם נכנס אליו מלמד א' בערב שבת בצהרים ואמר לו שהוא רוצה דין תורה, ושאל אותו הר"א: למה צריך להיות עכשיו, ואמר לו המלמד שזהו הזמן היחידי בשבוע שהוא פנוי, ואמר לו שהוא מקבל הדין תורה, ושאל אותו: איפה הבעל דין השני, ואמר המלמד שהוא לוקח את הקב"ה כביכול לדין תורה. חבש ר' אייזיק את הכובע של שבת, ואמר לו: מה טענותיך? ואמר לו המלמד שהוא צריך לחתן את בנותיו ואין לו כסף והקב"ה הוא השותף השלישי וכו'. ר' אייזיק חשב כו' ואמר לו: הצדק אתך בהדין תורה. כשחזר המלמד הביתה ראה "פייטאן" (עגלה חשובה כו') ואשתו יושבת בה, ומה שקרה הוא, שאשת הפריץ קיבלה יסורים גדולים בפיה (ונתעקמה?) וניסו הכל ולא עזר, ואמר אחד שאשתו של ה"מאשקעי" מאותו הכפר (היהודי הנ"ל) יכולה צו אפטרעכן. קראו לה וריפאה, והפריץ שלח לה בחזרה עגלה חשובה עם וועש ליילעכער (בגדים וסדינים) וכו'; ומזה היה להם מספיק כסף לעשות חתונה.

ב) הפריץ של וויטעפסק שמע פעם איך מדברים אודות ר' יצחק אייזיק וויטעפסקער, והפריץ קרא אותו אליו ודיבר אתו ומאד נתפעל, ואח"כ הי' קירבה ביניהם.

כשרצה הרש"ז ווילענקין לעבור (עם אשתו זעלדא) להתגורר בקראון הייטס ליד הרבי, ובמקום מגוריו בקליוולאנד היה מקבל 'רעליעף' עזרה מממשלת ארצות הברית עבור אזרחים שאינם יכולים לעבוד לפרנסתם, והיו צריכים השתדלות שיקבל את העזרה הנ"ל גם כשיעקור לניו יורק.

אבי נכנס ליחידות אצל הרבי (וגם אחי הר"ל שפירא נכנס אז אתו), והרבי אמר לו: ס'איז דא איינער א פרידמאן, דעם בויאן'ער רבי'נס א זון, וואס ער ארבעט אין רעליעף, זאלסטו גיין ריידען מיט אים און זאגן אז איך האב געבעטען ער זאל העלפען, קענסט אים זאגן אז איך געדיינק נאך די בלעטער גמרא וואס מיר האבן געלערנט צוזאמען.

ההשתדלות עזרה, ובשנת תש"כ עבר הרב ווילענקין להתגורר בניו יורק. כשנכנס אז ליחידות, ביקשו הרבי לשבת לצד השולחן, אמר הרב ווילענקין להרבי שאינו יכול לעמוד מפאת חולשתו וזקנתו (למרות שהיה רוצה לעמוד, כי אינו רוצה לשבת בפני הרבי). אחרי שהתיישב הרב ווילענקין התיישב הרבי ג"כ, והרבי אמר לו: **ס'מאכט נישט אויס, מיט פופציק יאר צוריק זיינען אונז געזעסען ביי איין גמרא, וועלען מיר איצט אויך זיצען צוזאמען.**

מפאת חולשתו לא הי' יכול הרב ווילענקין להגיע להתוועדויות הרבי בשבתות וביום טוב, והי' מגיע להתוועדויות הרבי בימות החול יחד עם חתנו ר' מאיר דובראווסקי [שנקרא בשם: מאיר ווילענקין], אך לא היה יכול לשבת לזמן ארוך יותר מדי בהתוועדויות של ימות

החול (שנמשכה שעות ארוכות); לפעמים היה מגיע בתחלת ההתוועדות לפני שהרבי הגיע והיה נשאר כמה שעות ועוזב באמצע, ולפעמים היה מגיע באמצע ועוזב בסוף ההתוועדות. כשהיה מגיע באמצע ההתוועדות, הי' הרבי מתרומם קימעה (לא מלא קומתו, כי לא רצה להטריח את כל העולם שיעמדו ג"כ) כשראה אותו מגיע, והתיישב רק אחרי שהרשי"ז ווילענקין ישב על מקומו; וכשהיה מגיע בתחלת ההתוועדות והיי' עוזב באמצע, היו לוקחים אותו להרבי, והיה אומר לחיים להרבי ומודיע להרבי שהיה הולך, ואיך שהרבי היה רואה אותו היה קם לכבודו (כנ"ל) ונשאר לעמוד עד שיצא מפתח בית הכנסת (היה יוצא מהפתח שמול הבימה). וזהו הכבוד שהרבי רחש לו על שלימדו תורה.

הוא היה מקושר גדול להרבי. הרבה פעמים כשהיה כותב מכתב להרבי היה שולח את אחי הרשי"ל שיי' שפירא למסור את המכתב להמזכירות כדי שימסרו את זה להרבי (ולפעמים אפילו הסתכל בהמכתב), ובסיום מכתבו קודם חתימת שמו היה כותב: 'משתחוה הנני מול הדרת קדשו'.

ותמיד כשהיה יוצא שיחה חדשה היה קורא את זה בהתפעלות עצומה.

בסוף שנת תשכ"ב הגיעה אחותי רייזל מקליוולאנד (שם גמרה את הבית הספר היסודי, ולמדה שם ארבע שנים בתיכון לבנות 'בנה' שע"י ישיבת טעלז) לברוקלין ללמוד בסמינר בית יעקב (בוויליאמסבורג) [כי בבית רבקה בברוקלין לא הי' סמינר], והיתה לנה אצל הדוד מאיר והדודה דינה דובראווסקי (שגרו אז בס. דזשאהניס בין יוטיקא לראטשעסטער).

ביום ו' ערב שבת פרשת אמור, ט"ז אייר תשכ"ג בשעה 12:00 בצהריים הגעתי מהישיבה, ואזמו"ר הרשי"ז ווילענקין ישב בביתו (בלינקולן בין קינגסטון לברוקלין) על הספה וחזר משניות בעל פה, ואמרתי לו: 'זיידע, דו פילסט ניט גוט?!', והניע בראשו, ואמרתי לו: 'זאג מיר וואס?!, והתחיל לדבר ולא יכולתי להבין אותו, וכנראה שלקה בשבץ מוחי (יסטרוק)', ואמרתי לו: 'איך וויל דיר העלפען גיין צום בעט' ונענע בראשו, ועזרתי לו ללכת למטה. ורצתי לבית דודתי דינה דובראווסקי (בס. דזשאהניס בין יוטיקא לראטשעסטער, כנ"ל), ואמרתי לה: דער זיידע איז ניט געזונט, והיא הלכה תיכף ומיד לביתו.

והלכתי להדאקטאר זעליגזאהן (שהתגורר בסקענעקטעדי ואיסטערן פארקוויי ליד הספריה הציבורית), והוא הלך אתי לבדוק את אזמו"ר, ואח"כ הלך לרבי ודיבר אתו על זה, והרבי אמר: 'ס'זאל זיין א פרייליכע שבת, וכמדומה שאח"כ הלך עוד הפעם לבדוק את אזמו"ר.

אחרי מעריב בליל שבת כשירד הרבי לקבלת שבת, עמד שם דאקטאר זעליקזאהן בגן עדן התחתון והרבי דיבר אתו כמה דקות, ואחרי מעריב הלכתי לבית דודתי לאכול סעודת שבת, ודוקטור זעליגסון הלך לבדוק את אזמו"ר לפני שהלך לביתו לאכול סעודת ליל שבת.

ביום שבת קודש פרשת אמור לפני תפלת השחרית כשיצא הרבי מחדרו להתפלל שחרית עמד שם דאקטאר זעליגזאהן ושוחח עם הרבי לפני תפלת שחרית. בשבת בצהריים אחרי התפלה הלכתי לביתו, ובהיותי שם נכנס לשם דאקטאר זעליגזאהן ובדק אותו, ודודתי דברה אתו.

אחרי הבדלה, במוצאי שבת פרשת אמור, עמדתי בפרוזדור ליד משרד המרכז לענייני חינוך, בדרך כלל היה הרבי הולך הביתה חצי שעה אחרי מעריב. וכשהרבי יצא מגן עדן התחתון ללכת הביתה וראה אותי, עצר לידי והחווה לי בידו הקדושה להיכנס לחדרו. ונכנסתי להחדר, הרבי פתח את הדלת והחדר כולו היה חשוך. המנורה הקטנה שהיתה דלוקה בחדרו של הרבי במשך המעט לעת של שבת, האט נאך געברענט.

הרבי פתח את המגירה וחיפש שם (געדרייט אהער און אהין למשך דקה) עד שהוציא מצה ונתן לי ואמר לי: **דער זיידע זאל האבן א גוטע וואך. נעם די מצה און גיב דעם זיידען און לייג אריין אין זיין מויל שטיקעלאך, און אויב דו וועסט ניט קענען אריינלייגן אין זיין מויל, נעם די מצוה און ווייק עס אין וואסער. מצה איז מיכלא דאסווא. און ער זאל האבן א גוטע וואך.**

לקחתי את המצה ויצאתי, ואח"כ יצא הרבי ונעל את דלת חדר היחידות. ורצתי דרך אחד הבנינים שבאיסטערן פארקוויי לבית אאזמו"ר, כשהגעתי לבית אאזמו"ר ואמרתי לו: 'זיידע! דער רבי האט געגעבן א מצה פאר דיר', הזדעזע כולו. שברתי חתיכה וניסיתי להכניס לפיו, אח"כ שריתי את זה במים והכנסתי לתוך פיו.

ביום א' ל"ג בעומר לפני התהלכה אמר דוקטור זעליגזאן שיקחו אותו לבית הרפואה Jewish Hospital, והרבי אמר לבתו מרת דינה דובראווסקי שיקחו אחות פרטית על חשבונו (אין פול) (ואחותי רייזל הלכה ביום ההוא אחרי התהלכה להרב חדוקוב, ונתן לה המחאה עבור האחות על סכום מאה וחמשים דולר).

אאזמו"ר נפטר באור ליום ו' עש"ק פרשת בהר בחוקותי, כ"ג אייר תשכ"ג לערך בשעה 10:00 בערב (בלילה הוא כשנודע לדודי ר' מאיר דובראווסקי ואחותי רייזל שאאזמו"ר מאד חולה נסעו לבית הרפואה, ודודי ר' מאיר רץ מדזשוואיש האספיטאל להודיע את המצב לרבי, ורייזל נכחה בעת יציאת הנשמה. והוא הוציא אותו מהחדר אחר הפטירה); והודיעו לחברה קדישא, ור' ישראל דזשייקאבסאן אמר שיצטרכו להזדרז בהקבורה, כי ביום ששי יש פחות זמן בשביל הקבורה.

בהלווייתו נסע הרבי עד לבית החיים, ועמד ליד הגדר, ובשעת הקבורה עמד הרבי כל הזמן והסתכל על הנעשה. בנסיעה חזור בהמכונית ל770 אמר הרבי לר' שמואל הלוי לעוויטין (שישב איתו במכונית): ווען איך וואלט אריינגעגאנגען וואלט איך געדארפט אריינגיין צום שווער, און אויף דעם דארף מען מאכן הכנות; אבער איך האב ניט געמאכט הכנות.

בשבת פרשת בהר בחוקותי (בסוף ההתוועדות) אמר הרבי:

איתא בגמרא שמי שמת בערב שבת סימן יפה לו, ובכתבי האריז"ל איתא שמי שנקבר בערב שבת אחרי חצות נפטר מחיבוט הקבר, דחיבוט הקבר זהו בשביל לנער מה שאכל בעולם הזה והרי זה כמו נייער בגד, וצריך על זה תיקון, אפייה, ושבת אינו בדרך תיקון, אלא שבת הוא למעלה מכל זה ועל כן דארף ער ניט אנקומען צו דעם תיקון שיצטרך חיבוט הקבר, שזהו גם כן מפני ששבת הוא למעלה מהזמן.

וזהו ג"כ למעלה מבית המקדש שבבית המקדש הי' בו נס שלא אירע בו ענין של פסול, אבל הי' שייך שיהי' בו פסול ורק משום הנס, משא"כ בין השמשות, ולעתיד לבא אז יהי' ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ, שלא יהי' שייך כלל ענין של טומאה.

כשדודתי מרת דינה דובראווסקי (בתו של הרב ווילענקין) נכנסה ליחידות להרבי והראתה לו נוסח המצבה, אמר לה: 'פארוואס שטייט דא ניט אז ער האט געלערנט מיט אידישע קינדער, און איך בין דאך א עדות דערצו; ס'איז געווען אנדערע תלמידים מיט וועמען ער האט געלערנט', ואח"כ אמר לה הרבי שהיום בלילה הרב דזשייקאבסאן (שהיה אחד מחברי החברא קדישא) אמור להיכנס ליחידות, והרבי ישוחח אתו מה לכתוב על המצבה; היא חתה בגן עדן התחתון בעת היחידות של הרב דזשייקאבסאן, וכשיצא הרב דזשייקאבסאן מהיחידות, אמר לה לכתוב: "וזכה אשר כ"ק אדמו"ר הרמ"מ שליט"א למד אצלו" (ומכיון שאמר כך בעת צאתו מהיחידות, מסתמא היה כן הוראת הרבי). הרבי אמר ג"כ שישלם על המצבה (ושהמשפחה יתנו דולר על המצבה).

בשנת תשכ"ה אמר הרי"ל שיי' גראנער אשר התלמידים שיש להם יום הולדת בחודש שבט יכנסו בסוף חודש טבת כי בסמיכות ליו"ד שבט הרבי יהי' עסוק. ובסוף חדש טבת נפטרה זעלדא אשתו השני' של הרש"ז ווילענקין (בבוקרו של היום שנקבע לי להכנס ליחידות), ונסעתי לבית החיים על הלווייתה. כשחזרתי מהקבורה, נכנסתי ליחידות, ושאל אותי הרבי: 'וואו האט מען איר מקבר געווען? איז דאס פונקט אנטקעגען דעם זיידען?' ואמרתי שאני לא יודע, ואמר לי הרבי: 'אז דו וועסט ארויסגיין פון יחידות, זאלסטו אריינגיין אין מרכז און אויסגעפינען וואו מ'האט איר געלייגט, און זאלסט לאזן מיר וויסען'. נכנסתי להמרכז ושאלתי את ר' בנימין קליין, ונדע לו שהיא קבורה בדיוק מול זקני, והודיע להרבי.

[בחי' מרחשון תשל"ח נולד בני שניאור זלמן שיי', וביום ה' ט"ו מרחשון תשל"ח כשנכנס חותני להרבי (לתקתק מכתבים) אמר לו חותני: 'איך בין געווען היינט ביים ברית פון מיין אייניקל' ואמר לו הרבי: מזל טוב, ושאל אותו הרבי: 'וואס איז דער נאמען?', ואמר לו חותני: 'שניאור זלמן, ושאלו שוב: נאך וועמען א נאמען? והשיב: נאך זיין זיידען (ר' שניאור זלמן ווילענקין ע"ה מלמדו של הרבי), ואמר הרבי: ער האט געלערנט מיט מיר און מיט די ברידער חומש, רש"י, און גמרא; ער האט מיר געשטעלט אויף די פיס. ער איז געווען א געהויבענער איד, געווען אן ארימאן, די ווייב האב איך ניט געקענט. זי איז געווען א שטריינגע. אח"כ אמר לו הרבי: דער קינד זאל אויסוואקסן ווי ער איז געווען...]

בקיץ תש"כ נסעתי למחנה קיץ גן ישראל בדיטרויט (להיות משמש בקודש, ממגישי הארוחות לפני החניכים) בהנהלת התי' מרדכי קלמנסון, המדריך הראשי היה האברך עקיבא גרינבערג (שהיה חסיד וויזניץ), והאברך התמים אברהם יעקב גלוקאווסקי מטורונטו (גיסו של האכלער מדיטרויט) היה סגן מדריך הראשי (או: מנהל הלימודים). וע"פ בקשת הרב גלוקאווסקי ישנתי בחדר אחד עם הבחור חיים קאפלאנד מטורונטו שבא מבית שלא שמרו עדיין תורה ומצוות, כדי לקרב אותו לתורה ומצוות, וע"פ בקשתו קירבתי גם את ישראל יאנאווסקי מטורונטו (אביו של ר' חיים דוד יאנאווסקי ראש המתיבתא דקוראל ספרינגס).

[בטורונטו למד ישראל יאנאווסקי (שנולד בחודש שבט תש"ח) בישיבת עץ חיים, ובשנת תשי"ט השתדלו החרדים לפתוח קעמפ בטורונטו, וקנו שטח עם קעמפ, והאנטישמיים שרפו את הקעמפ, ונסע עם שאר החניכים לקעמפ אגודה ב.י. ובשנת תש"כ השתדלו עוד הפעם לפתוח קעמפ חרדי בטורונטו, וגם בשנה זו שרפו האנטישמיים את הקעמפ אך הפעם שרפו את זה קרוב יותר לזמן התחלת הקעמפ, ובקעמפ אגודה כבר לא היה

מקום בשבילהם. כמה ימים לפני התחלת הקעמפ טפח לו האברך אברהם יעקב גלוקאווסקי על שכמו ואמר לו: אתה רוצה לנסוע לקעמפ? ואמר לו שהוא חבר ההנהלה של מחנה קיץ גן ישראל בדיטרויט, ויכול לנסוע אתו לדיטרויט; ואחרי שקיבל ישראל את הסכמת הוריו, נסע עם הרב גלוקאווסקי לדיטרויט. ע"פ בקשת הרב גלוקאווסקי התיידדתי עם יאנאווסקי, וביום שלפני יום האחרון התוועדתי (עפ"י בקשת הרב גלוקאווסקי) עם ישראל יאנאווסקי כמה שעות (near the flagpole), ותיארתי בפניו את ההקפות בליל שמח"ת בליובאוויטש, והזמנתי אותו לבוא להקפות בשמחת תורה. והחליט יחד עם אביו לבא לשמחת תורה [ור' מענדל פעלדמאן היה עם משפחתו במקום שליחותו בבאלטימאר, והתמים פינחס פעלדמאן היה בדירתם שבקראון הייטס והזמינו את משפחת יאנאווסקי מטורונטו לשהות בביתם על חג הסוכות ושמח"ת], ובאו כבר על כל חג הסוכות תשכ"א ונשארו עד אחרי שמחת תורה. ומני אז המשיך ישראל לנסוע כל קיץ למחנה קיץ גן ישראל בדיטרויט. ישראל נכנס ללמוד בישיבת נר ישראל שנפתחה בטורונטו ע"י הרב רודערמאן (ובהתחלה היה הרב רודערמאן נוסע לישיבת נר ישראל בטורונטו למשך זמן, וכעבור זמן העביר הרב רודערמאן את הישיבה בטורונטו לחתנו ר' וויינבערג); ובקיץ תשכ"ה הי' הרב מאניס פרידמאן המדריך הראשי במחנה קיץ גן ישראל בדיטרויט, ודיבר עם ישראל יאנאווסקי שיעבור לישיבת תומכי תמימים, ועזר לו לכתוב מכתב לרבי, והרבי השיב לו שישע לתומכי תמימים במאנטריאל. ונסע למאנטריאל, ולמד שם שבע שנים עד שנת תשל"ב (והמשפיעים במאנטריאל: ר' יצחק מאיר גוראריי, ר' פינחס קארף, והרב מנחם זאב הלוי גרינגלאס, השפיעו עליו בשיעורי החסידות והתוועדות. והרב גרינגלאס זכר עוד איך שאביו זקנו מכר את הספר 'טהרת ישראל' מאביו ישראל יצחק יאנאווסקי באטוואצק).

מנהל הקאנטין בדיטרויט היה פאול מאלטנער (אמא שלו היתה הטבחית בהמטבח), והרב גלוקאווסקי (שהיה מנהל הקעמפ או מדריך הראשי) ביקש ממני לקרב אותו; למדתי אתו ושוחחתי אתו, דיברנו ג"כ אודות עיקרי האמונה, ונתקרב לשמירת התורה ומצוות.

באלול תש"כ עליתי ללמוד במחלקה ה' אצל הרב חיים מאיר בוקיעט, ואחי ר' יהודה ליב שי³ הגיע ללמוד בהמתיבתא תומכי תמימים ברחוב בעדפורד בראש חודש אלול תש"כ, ונתקבל למחלקה ג' אצל הרב יצחק דובער אושפאל (ובחסידות שמע שיעורים מפי ר' דוד ראסקין), וישן ג"כ בבית אאזמו"ר הרש"ז ווילענקין.

אחרי יו"ד שבט (או י"ב תמוז) תשכ"א כשהתחלנו ללמוד אלו נערות, ואחי ר' יהודה לייב היה נכנס עם אבי ליחידות, שאל אותו הרבי שאלה ב'אלו נערות', ולא ידע, ואמר לו הרבי: "וועסט קומען מארגן אין ישיבה, וועסטו פרעגן דעם ראש ישיבה", ולמחרת כששאל את הרב אושפאל לא ידע על אתר את התשובה, ועיין במפרשים ואמר לו את התשובה.

באלול תשכ"א נכנס אחי התי' יהודה ליב לכתת הרח"מ בוקיעט, ולמד חסידות מפי המשפיע ר' יואל כהן. ובשנת תשכ"ב למדתי בנוארק (עם זושא צירקינד (היה אח"כ שוחט ונפטר בתאונת דרכים)). הר"מ בנגלה היה ר' ישראל פרידמאן ור' משה הערסאן הי' המשפיע. הרב משה אהרן קאזיניץ לימד מחלקה נמוכה יותר בנוארק.

אח"כ למדתי כמה שנים ב770 (וביום רביעי יצאו התמימים ללמד שעה אחת אחרי הצהריים ב'מיטוואך שעה').

³ נסע לייב תמוז תש"כ לקראת חבר מצוה שלו ביי"ב אב תש"כ; וכשנכנס ליחידות סיפר להרבי שלמד את המאמר והתחיל ללמוד פלפול, והרבי שאל אותו באיזה נושא הוא הפלפול, ואמר שהוא בנושא מצוות צריכות כוונה, והרבי שאל אותו: איך הוא ההלכה, ואמר שלא גמר ללמוד את הפלפול, ולכן אינו יודע איך ההלכה. היה מעורכי הנחות התמימים בשנות תשכ"ו-תשל"א. ובשנות תשל"ג-תשל"ד היה מעורכי ה'לקוטי שיחות'. נשלח ע"י הרבי בשנת תשל"ד להקים את הישיבה גדולה במיאמי.

כשלמדתי אומנות העמדת הסכינים של שחיטה נבחנתי בהעמדת החלף ע"י הרב אלי כהנוב ביום ג' כ"ח אלול תשכ"ג, ונתן לי הודעה.

בי"ב חשון תשכ"ד בחן אותי ראש הישיבה הרב ישראל יצחק פיעקארסקי על הלכות שחיטה, בדק את החלף אצל הכיור שליד חדרו של הרש"ל, ונתן לי קבלה.

שולחן ערוך יורה דעה למדתי עם התי' אברהם לעוויטאנסקי, ונבחנתי אתו (ביחד עם בחור נוסף) בחודש אייר תשכ"ז אצל ראש הישיבה הרב ישראל יצחק פיעקארסקי, בחדרו של דוד ראסקין (שמשם היו מנהלים את צעירי אגודת חב"ד לפני שרכשו את ה'פארבאנד'), במשך שעה שלימה. את תעודת הסמיכה (שחתומים עליו: הרב פיעקארסקי, הרב דזשיקאבסאן והרב מענטליק) קבלתי בי"ב תמוז תשכ"ז.

[מהשנים ההם הנני זוכר שליל שישי אחד כשהלך הרבי הביתה, עצרה אותו נערה אחת בעלת תשובה ואמרה לו שאין לה היכן לאכול ואם היא יכולה לאכול אצלו, והרבי התעניין מדוע אין לה מקום לאכול, והרבי אמר לה שאם יזמין אותה יצטרך להזמין אחרים.

כיוצא בזה: בשנת תשכ"ח כשבאתי בקישורי התנאים עם בתו של המזכיר הרב ניסן מינדל, ביקש חותני מהרבי שיסדר קידושין, ואמר: איך וואלט מסדר קידושין זיין, אבער אויב איך וועל מסדר קידושין זיין דא, וועל איך דארפן אויך ביי אנדערע].

במשך חדשי הקיץ הייתי נוסע למרכז שליחות (היינו פותחים מפה ומחליטים לאן בדעתנו לנסוע), והיו נותנים לנו ספרים של המרכז לענייני חינוך בהוצאת קה"ת למכור (חנות קה"ת היה בקומת הקרקע של 770, והתנהל במשך השנים תשט"ו-תשכ"ה ע"י שלום דובער אלפראוויץ, ובאמצע תשכ"ה עבר החנות לקומת הקרקע של 897 איסטערן פארקוויי בניהולו של ר' יואל הכהן סאסאווער) וקצת כסף. בשנת תשכ"ד נסעתי למרכז שליחות עם התי' אברהם לעוויטאנסקי לשיקאגו ואינדיאנה. ובתשכ"ה נסעתי עם התי' שלום בער וויינבערג לוויניפּעג [שם התאכסנו אצל האברך התמים משולם זלמן שעכטער (בשנת תש"ב נכנס ללמוד בתומכי תמימים בארצות הברית) ובשנות תש"ב-תש"ג רושם קטעים מסיפורי הרש"ל והתוועדות הרמ"ש וחסידים נוספים (חלקם נעתק אח"כ ביומנו של התי' אברהם וויינגארטען בשנת תש"ז)] ולמד שם עד לנישואיו בשנת תש"ה עם זוגתו פייגא, ואז נשלח לישיבת אחי תמימים בניו הייווען, ובשנת תשכ"ה היו לו שמנה ילדים [כמה מבניו נקראו על שם רבותינו נשיאנו: יוסף יצחק, דוב בער, מנחם מענדל], והוא כיהן ברבנות בבית הכנסת נוסח האר"י (וכמובן שמר על חלב ישראל, והיה חולב את הבהמות; פעם אחת נסעתי אתו להשגיח על החליבה, ושוחחנו בהמשך תרס"ו) [היה מגיע כל שנה על שמחת תורה, ואחרי ההתוועדות בליל שמחת תורה לפני ההקפות היה נעמד על אחת המכוניות החונות ברחוב והיה מדבר אודות הרבי ואודות התקשרות]; ואח"כ נסענו על כמה ימים לסיאטעל, וואשינגטון. בתשכ"ו נסעתי עם התי' מיכל באנישעוויץ (נמצא כעת בדרום אפריקה) באוהיו (קולומבוס (שם התאכסנו אצל משפחת שוטנשטיין), אקרונ, טולידו, סינסינאטי). ובתשכ"ז עם התי' נתן וואלף לנאשוויל וממעפיס בטענעסי.

היינו נוסעים אחרי י"ב תמוז וחוזרים לפני כ"ף מנחם אב, ומוסרים דו"ח להרב חדקוב.

היינו נכנסים לעיר ומודיעים והיינו פותחים ספר טלפונים ומתקשרים לאנשים עם שמות בעלי צליל יהודי.

חלק שני – שליחות מיוחדת (קראון הייטס ולונג איילאנד)

הוראה (בראנקס, קווינס, ישיבה או ברוקלין), לאנג איילאנד, הפצת המעיינות בהרים ובטעקסעס, תומכי תמימים.

גדלתי בבית חדורה באור וחיות חסידותי, וחונכתי בדרכי חסידות חב"ד. נתברכתי בחינוך טוב, ובשנותי בישיבה החדירו בי הר"מים והמשפיעים לשמוע להוראות והדרכות הרבי, והשתתפתי בהתוועדויות הרבי בתור תלמיד ישיבת תומכי תמימים למעלה משמנה שנים, מאז באתי ללמוד בברוקלין בהמתלבטא ברחוב בעדפורד ועברתי ללמוד בנוארק וב770.

לכן היתה שאיפתי בחיים, ללכת באורחות ששלל לנו הרבי – להפיץ מעיינות החסידות והיהדות חוצה; ומובן מעצמו שזה מתבצע ע"י יציאה בשליחות הרבי למקומות מרוחקים.

ואז נודע לי המשמעות האמיתית של הפסוק: 'רבות מחשבות בלב איש, ועצת ה' היא תקום'; כפי שאמר לי חותני הרב ניסן מינדעל בשם עמיתו הרחמ"א חדקוב פירוש בפסוק זה (בניגוד לפירוש העולה בהשקפה ראשונה שעצת ה' שהיא תקום אין לה שום שייכות עם הרבות מחשבות בלב איש) שכשרבות מחשבות בלב איש לבצע את השליחות שהטיל עליו הקב"ה, אז יד ה' ע"י השגחה פרטית, ידריך את האדם ללכת בדרך שבה הוא צריך לבצע את השליחות, אם רק יקשיב למסר העולה מהוראות והדרכות המשלח.

מה שהיתה התוכנית שלי אודות יציאה לשליחות, היתה הרבה יותר מוגבל ממה שהקב"ה הועיד לי. אמנם תהיה שליח ותצא לשליחות – אבל לא בדרך שבה תכננת. קבלתי את המסר הזה ומצאתי את ייעודי ושליחותי ע"י מילוי הוראות הרבי (הן ההוראות הכלליות לאנ"ש והן ההוראות הפרטיות אל).

כשהגעתי לעונת השידוכים, אחת התנאים המוקדמים היה שאיפתי שבתור זוג אני ואשתי נצא לשליחות – מוכן לכבוש את העולם.

בסוף חודש אלול תשכ"ז הציע לי ר' דוד ראסקין שידוך עם מרת פרידא בת ר' ניסן מינדל [נולדה בחי"י כסלו תש"ח. למדה בהיברו אקאדעמי אוו לאנג ביטש, ואח"כ למדה בהיברו אינסטיטוט אוו לאנג היילאנד. למדה שנתה האחרונה בתיכון ובסמינר בבית הספר 'אסתר שאנפעלד' באיסט סייד במנהטן (מורותיה היו: הרבנית ברוריה דיוויד (בת הרב יצחק הוטנער), מרת זעלדא נעמעס, מרת טעמא גורארי, ומרת ברכה באגאמילסקי). ורצתה ללמוד בבית הספר לרפואה, ואמר הרבי להרב מינדל: 'אז זי קען ארבעטען מיט געזונטע מענטשען, וואס דארף זי ארבעטען מיט קראנקע!'; והלכה ללמוד חינוך בברוקלין קאלעדזש. ועזרה קצת לאביה בסידור הארכיון שלו], ואמר לי: "זאלסט וויסען אז זי איז א מצויינת, א חשוב'ע מיידל; אויסגעהאדעוועט אין א פייענע שטוב"; ואמרתי לו שנבדוק את זה. מסרתי את הצעת השידוך לאבי, ואחרי שבירר את הפרטים אודותה, ונתן את הסכמתו שאפגוש אותה; הלכתי לפגוש אותה בלאנג ביטש.

בכ"ו אדר תשכ"ח נשאתי את מרת פרידא בת ר' ניסן מינדל (חבר המזכירות והמרכז לעניני חינוך ומחנה ישראל) [הרב זלמן שמעון דווארקין היה מסדר קידושין, ובאמירת השבע ברכות כיבדו את הרב ניסן טעלושקין והרב בנימין גאראדעצקי, והרב רובין מפאראראקוויי].

[באחד מימי השבע ברכות כשנכנס חותני להרבי לכתוב מכתבים, אמר להרבי שחזרתי מאמר, ואמר הרבי: האט מען דאך געהערט דעם קול חתן, וואס איז וועגן קול כלה?]

ובלילה ההיא בסעודת השבע ברכות, ביקש חותני גם את בתו הכלה לשאת כמה דברי ברכה קצרים.

אחרי החתונה המשיכה אשתי ללמוד בברוקלין קאלעדזש (ואחרי כמה שנים המשיכה לימודיה בטורו קאלעדזש, וקיבלה תואר ראשון בחינוך. וע"פ הוראת הרבי לימדה בשנה הראשונה כתיב ח בבית רבקה, וקיבלה משכורת טובה. ואח"כ התנדבה לעבוד בנשי חב"ד, ועסקה בעריכת (Kosher Cookbook); ולמדתי חצי שנה בכולל אברכים (והיו משלמים 72 דולר לחודש, והיה זה ארבע חומשי שכר הדירה לחודש שעלה 90 דולר).

במשך השנים הראשונות אחרי החתונה, מזמן למזמן הציעו לי הצעות לשליחות במקומות מסויימים (אחדים מהם באירופה) ועל אחדים כתבתי להרבי שאם הרבי מסכים הנני מוכן לילך בשליחותו למקומות הנ"ל (חותני אמר לי שהודיעו לו שמחפשים שמישהו ילך לאוסטריי, ובקשו ממנו שישאל אצלי אם אלך לשם, וחותני המליץ שזהו שליחות טובה; וכעבור כמה חדשים), ואף פעם לא קיבלתי תשובה חיובית.

כשזכינו ליחידות פרטית עם הרבי כמעט פעמיים בשנה, פעם אחת ביום הולדתי ופעם אחת כשהיתה זוגתי קרובה ללידת התינוקת, היינו מנצלים את ההזדמנות לבקש הסכמת וברכת הרבי להצעות שהיו לנו לשליחות. הזכרנו הצעות שונות שהוצעו לנו, ואף פעם לא קבלנו תשובה על ההצעות, לא בשנה הראשונה לנישואיי ולא בשנה השניה ולא בשנה השלישית. וחשבתי שיתכן שרצונו של הרבי שאעשה פעילות הפצת היהדות והמעיינות חוצה בלאנג ביטש, אבל שאשאר להתגורר בקראון הייטס.

כשהיה לנו כבר כמה ילדים ועדיין רצינו והיינו מוכנים לצאת לשליחות, שאלנו את הרבי (ביחידות שהתקיימה בסמיכות ליום הולדתי: "א שבט תשל"ד) עוד הפעם אודות הצעות שהציעו לנו לצאת לשליחות; ובפעם הזאת פנה הרבי אלינו ואמר: 'וואס ארט אייך בליבען דא לעבען מיר?!

ואז נתברר לנו שמקומנו הוא בקראון הייטס, וחיפשנו לקנות בית בקראון הייטס. והגענו לתודעה שהמגורים בקראון הייטס לא מגבילה אותנו, ולא מונע אותנו מהעיסוק בהפצת היהדות. האם המובן של עבודה בשליחות הרבי הוא רק לחיות במרחקים, ולבנות בנין שעלותה יהיה דוקא כמה מיליוני דולרים??!

בניגוד לטעות העולם, ששליחות הרבי מתבצעת רק אם מישהו נשלח למקום נידח; לא מקום המגורים של אדם הוא הקובע אם הוא שליח או לא, אלא מעשיו.

המגורים שלנו בקראון הייטס במשך חמשים שנה איפשר לנו לעסוק בפעילות של הפצת היהדות והחסידות הן בתוך שכונת קראון הייטס והן חוצה לה; מה שלא היה מתאפשר לנו אילו הגבלנו את עצמנו רק למקום מסויים הנמצא במרחק גדול משכונת קראון הייטס.

כשהודעתי להרבי בשנת תשל"ז שאנו קונים את הבית (466 Crown St.) בשכונת קראון הייטס, נתן לי הרבי שטר של מאה דולאר, ואמר: "איך וויל זיין א שותף אין די שטוב וואס איר האט געקויפט".

מאז חתונתי התגוררתי בקראון הייטס, ועל שבתות השנה היו שולחים הרבה בעלי תשובה אלינו שיתארחו אצלינו בשבת; ולפעמים הייתי נוסע לשבתות לחותני ר' ניסן מינדעל ללאנג ביטש שבלאנג איילאנד.

הפעילות שלי בלאנג איילאנד, כלל:

א) פעילות שעשיתי על דעת עצמי (כשהייתי נוסע לשבתות אצל חותני), עם יחידים שהתפללו בבית כנסת הב"ח, וכיו"ב.

ב) פעילות שעשיתי אחרי שנתבקשתי ע"י ר' דוד ראסקין מצעירי אגודת חב"ד, למסור שיעור עבור נשי ובנות ישראל בלאנג איילאנד [במשך הזמן הביאו הנשים גם את בעליהם להשתתף בשיעורים, והרבה מהם נהיו בעלי תשובה גמורים].

ומזה הסתעף הפעילות הנרחבת שהתחלתי לעשות בלאנג איילאנד:

1) שיעורי תורה עבור מבוגרים פעם אחת בשבוע (ביום שני בלילה).
2) מיטוואך שעה במשך כמה שנים (תשל"ד-תשל"ו), וקייטנה למשך שנתיים (תשל"ה-תשל"ו).

חלק מהפעילות (שיעורי לימודי הדת) היתה רשמית תחת ועד מגיני ומרחיבי החינוך הכשר שע"י המרכז לענייני חינוך בהנהלת הרה"ח ר' יעקב יהודה העכט (שאף עזר להשיג את ה"לאנטש פרוגראם" עבור המיטוואך שעה),

3) שיעורי יום חמישי בלילה (ליל שישי) עם זוגות נשואים.

4) רכישת בנין עבור הפעילות של הפצת היהדות, והקמת ספריה יהודית.

[והיה לזה פעולה נמשכת, שאחד התמימים (אשר אנשיל עזריאל פערל מאנגלי) שגייסתי בשנות תשל"ד-תשל"ו למיטוואך שעה (בלאנג ביטש) ובקיץ תשל"ה ותשל"ו אף לקייטנה (באשענסיד) בלאנג איילאנד (ואף נסע לאיזה שבתות ללאנג איילאנד (ובאחד מהם התאכסן אצל חותני ר' ניסן מינדל בלאנג ביטש)), התחתן באנגליה בחנוכה תשל"ז עם בת דודתי מרת בלומה שטראקס, ואח"כ העתיק דירתו ללאנג ביטש ופתח רשת של היברו סקול לימי ראשון תחת ועד מגיני ומרחיבי החינוך הכשר שע"י המרכז לענייני חינוך בהנהלת הרה"ח ר' יעקב יהודה העכט, וברבות הימים אף עבר לנהל את בית הכנסת "בית שלום" במיניאולה לשבתות וימים טובים (והעביר את מרכז הרשת לשם), ופתח סניפים חדשים לחב"ד בכמה ערים בלאנג איילאנד].

אחרי חצי שנה של לימודים בכולל לימדתי שנה אחת בישיבת אחי תמימים בבראנקס, ועל פי הוראת הרבי לימדתי שבע עשרה שנה בישיבה אוו ברוקלין שבהנהלת ר' מאניס מאנדעל בפלאטבוש. ובעודני מלמד בשעות היום התחלתי ללמד אחרי הצהריים בישיבת הרב דויטשער בקווינס (ולימדתי שם למעלה משנתיים) [ועד היום הזה אני שומר על קשר עם תלמידי מאז (ביניהם ראשי ישיבות ורבנים בליקוואוד)].

ובשנת תשמ"ו ביקשו ממני בבית רבקה לעבוד עבורם והציעו לי משכורת, ולבסוף לא שילמו לי את המשכורת, וכשהנהלת המוסד חינוך על טהרת הקודש אהלי תורה הציעו לי משרה, הנה הנהלת בית רבקה שמה מכשולים בדרכי, והיתה זאת סבה מאת ה' שאקח על עצמי ניהול המתיבתא ובית המדרש תומכי תמימים, מתחלה בתור סגן מנהל ואח"כ בתור ממלא מקום המנהל הקודם הרב התמים ר' יוסף מנחם מענדל טענענבוים, וב"ה הצלחתי לנהל אותה במשך כמה שנים, והצלחתי להעמידה על תלה והעברתי את בית המדרש להבנין 'חובבי תורה' (885 איסטערן פארקוויי), ובהמשך הזמן עבר לשם גם המתיבתא.

פעילות הפצת היהדות והמעיינות בלאנג איילאנד

א) הרב ניסן מינדל נולד בריגא בב' ניסן תער"ב להוריו: יעקב יצחק ובוניה מינדל. בשנת תרפ"ז התחיל ללמוד בישיבת תורה ודרך ארץ, בשנת תרפ"ח כשאדמו"ר הריי"צ התיישב בריגא, הגיע ר' ניסן להתוועדות י"ט כסלו תרפ"ח (יחד עם אחיו הגדול יותר: אשר), ומני אז השתתף בכמה התוועדויות של כ"ק אדמו"ר הריי"צ. בשנת תר"צ הלך ללמוד בקאלעדזש במאנטשעסטער, והתאכסן אצל דודו הרב אברהם סענדר נעמצאו השו"ב דמאנטשעסטער (אשת הרא"ס מרת שיינא שרה היתה אחותו של ר' יעקב יצחק מינדל אבי ר' ניסן), וקרא שם בתורה. שם הכיר את אשתו מרת נעחא בת הרא"ס נעמצאו, והחתונה היתה במאנטשעסטער.

ונשא שם את מרת נעכא בת ר' אלכסנדר סנדר נעמצאו. אדמו"ר הריי"צ אמר להרחמ"א חדקוב בשנת תרח"ץ (שהיה אז ג"כ מנהל מחלקת החינוך היהודי במשרד החינוך של לטבי"י) שהוא צריך מזכיר שבקי בתורה ודרך ארץ ויודע אנגלית עבור קשרי החוץ עם ארצות הברית (וברבות הימים יוכלו להסתייע בו לתרגום חומר על יהדות באנגלית עבור דוברי אנגלית), וביקש ממנו שיציע עבור תפקיד זה אחד מתלמידיו; כשהרב חדקוב העלה את שמו של הרב מינדל חניך ישיבת תורה ודרך ארץ בריגא, הנה אחרי שערך אדמו"ר הריי"צ חקירה ודרישה אודותו והתרשם לטובה, התעניין בזה. וכשביקר הרב מינדל עם זוגתו אחרי החתונה בריגא בשנת תרח"ץ נפגש אתו הרב חדקוב והציע לו את המשרה של מזכיר אצל כ"ק אדמו"ר הריי"צ, וכשנודע להרב מינדל שאדמו"ר הריי"צ מתגורר באטוואצק, אמר שהוא לא מעוניין להתיישב בפולין. הרב חדקוב נפגש אתו שנית והפציר בו, והשיב לו שהוא צריך להתיישב בזה עם אשתו. זוגתו לא רצתה לנסוע לפולין כי הרגישה שזהו מלכודת מות. הרחמ"א חדקוב הציע לו את זה פעם שלישית (ע"י הטלפון), ובקשו לבדוק את זה לתקופת נסיון של חודש חדשיים, אשתו הסכימה להצעה זו, אבל היא עצמה חזרה למאנטשעסטער, ואמרה שתחכה לו שם; הרב מינדל נסע לפולין לעבוד במחיצת אדמו"ר הריי"צ, ונשאר שם עד תחלת חדש אלול תרצ"ט. בתחלת חודש אלול תרצ"ט עמדה להגמר הויזא שלו לפולין, ובהסכמת כ"ק אדמו"ר הריי"צ חזר לריגא. וכשהגיע אדמו"ר הריי"צ לריגא בה' טבת ת"ש, הצטרף לאדמו"ר הריי"צ ומשפחתו והרחמ"א חדקוב וזוגתו בהעתקתם לארצות הברית.

בהיותו תלמיד בישיבת תורה ודרך ארץ, עוד לפני הבר מצוה שלו, היה עוזר למישהו בלימודים (והיו משלמים לו על זה), כי הוריו היו עניים. וביום אחד בהלכו ברחוב הותקף ע"י אנטישמיים, והחזיר להם מנה אחת אפים, ונתנו לו מכות רצח שפעל על גופו, וסבל משמיעה עד סוף חייו באוזן הימני. והלך אז לרופא, והרופא אמר שאם יאכל כל כמה שעות, לא יתעלף.

אדמו"ר הריי"צ שילם על כרטיס הנסיעה שלו לארצות הברית. כשהגיע לארצות הברית התגורר בדירת אדמו"ר הריי"צ. קודם תשעה באב ה'ת"ש שאל את אדמו"ר הריי"צ קודם תשעה באב מה יעשה בנוגע לתשעה באב (מכיון שמסיבות רפואיות הוא זקוק לאכול כל כמה שעות), ואמר לו כ"ק אדמו"ר הריי"צ שישאל אצל רב; ואיך שיצא מדירת אדמו"ר הריי"צ קרא לו כ"ק אדמו"ר הריי"צ חזרה, ואמר לו:

אבער פארגעס ניט פרעגן א קלוגען רב, והלך להרב שמואל הלוי לויטין וסיפר להרש"ל את דברי כ"ק אדמו"ר הרי"צ, ואמר לו הרש"ל: 'אז דער רבי זאגט: זאלסט פרעגן א קלוגען רב, מעגסטו עסן נאך האלבען טאג'. והיה אוכל בצנעא.

כשהגיע אדמו"ר הרי"צ לריגא בה' טבת ת"ש עזר הרב מינדל להשיג ויזה עבור כ"ק אדמו"ר הרי"צ ומשפחתו, והרחמ"א חדקוב וזוגתו, ור' חיים ליבערמאן וגם עבור עצמו. כ"ק אדמו"ר הרי"צ אמר לו בריגא שהוא רוצה שיביא את החסידות לעולם ידרך איינגליש' כי אנגלית היא שפה בינלאומית.

מריגא נסעו לשטאקלהאם באוירון שהיה בה 18 מושבים. והיו בה כרטיסים עבור אחת עשרה אנשים: אדמו"ר הרי"צ, הרבנית שטערנא שרה, הרבנית נחמה דינה, האחיות מאניע, הרש"ג וזוגתו ובנו, הרחמ"א חדקוב וזוגתו, ר' ניסן מינדל, והרח"ל, ונותרו ששה מושבים, ואמר האדמו"ר הרי"צ שלא יטוסו עד שימלאו את המטוס, וניצלו עוד 7 יהודים.

ואת הכתבים הקדושים החזיק אדמו"ר הרי"צ על המטוס בידיו הקדושים ולא הרפה מהם.

ואדמו"ר הרי"צ שילם עבור כרטיס הנסיעה של ר' ניסן מינדל לארה"ב [וסיפר הרנ"מ: הרבנית שטערנא שרה, אם כ"ק אדמו"ר הרי"צ, אמרה בהיותה על הספינה בדרכה לארצות הברית: **אויבערשטער! צרות האסטו ניט און דו גיסט אלעמען, געלט האסטו א סך 'לי הכסף ולי הזהב' און דו גיסט קיינעם ניט; גיב מיין זון געלט, ער קומט אין אמריקא בויען!**

ושמע הרנ"מ איך שאדמו"ר הרי"צ על האניה: **אמריקה איז עס-ריקא, ס'איז א שטיק אייז, און מ'קומט צוברעכען די אייז.**

ובהזדמנות אחרת אמר אדמו"ר הרי"צ: **אמריקא איז ווי א בוטעל סודא: עס קאכט און קאכט און קאכט, און קאכט זיך ניט אויס.**

בט' אדר שני ה'ת"ש הגיעו לארצות הברית, והתיישבו באופן זמני בגרייסטון האטעל. חדרו של ר' ניסן מינדל בקומה השניה (שישן בו בלילה) שימשה במשך היום כחדר עבודתו של אדמו"ר הרי"צ, ואדמו"ר הרי"צ אמר לו שיאכל לכל הפחות ארוחה חמה אחת ביום.

בקיץ ה'ת"ש ערכו מלוה מלכה באחד האולמות בבראנזוויל לגייס כספים עבור בנין הישיבה 'תומכי תמימים', חיים זלמן קרעמער ויוליוס סטילמאן ובעלי בתים בעלי יכולת (חלקם היו מחוגי המזרחי, והיו אפילו אחדים שלא היו שומרי שבת) היו מהמארגנים, ועשו מלוה מלכה.

וכ"ק אדמו"ר הרי"צ ישב על כסא גלגלים בהמטבח, והרבנית שטערנא שרה (אם כ"ק אדמו"ר הרי"צ) היתה שם. ואחרי שבת קודש התחילו לסדר את האולם בשביל המלוה מלכה.

ומסרו העתק הפראגראם (סדר היום) להרב ניסן מינדל, ואמרו לו למסור את הפראגראם להרבי.

הרב מינדל נכנס לאדמו"ר הרי"צ ואמר לו: 'זיי זיינען פארטיג, זיי זיינען גרייט צו אריינבריינגען דעם רבין, און זיי האבן מיר געגעבען דעם פראגראם', הורה לו כ"ק אדמו"ר הרי"צ שיקריא את הפראגראם, וכשהתחיל לקרוא את הפראגראם בפני אדמו"ר הרי"צ, והסעיף הראשון היה הניגון הציוני, הפסיק אותו אדמו"ר הרי"צ: זאג זיי אז דעם ניגון וועט מען ניט זינגען (הרבנית שטערנא שרה איז געווען אויס מענטש, כי יתכן שחלק מהם לא יתנו כסף).

ואמר הרנ"מ להמארגנים שאת הניגון הזה וועט מען ניט זינגען, וחלק מהגבירים אמרו: זאג דעם רבין אז מ'וועט ארויסגיין אויב מ'וועט ניט זינגען, והרב מינדל אמר לאדמו"ר הרי"צ שחלק נכבד מהגבירים אמרו שיצאו מהאולם אם לא ינגנו את זה. ואמר אדמו"ר הרי"צ: זאלן זיי גיין געזונטערהייט, אזוי ווי דער אויבערשטער איז געווען מיט אונז אין יוראפ אזוי וועט ער זיין מיט אונז אין אמעריקא. וחלק מהגבירים יצאו בחרי אף.

ואדמו"ר הרי"צ נכנס להדינער, וגייסו קצת כסף. ובגלל שהרבה מהגבירים עזבו, לא גייסו כל כך הרבה כסף. אבל הגבירים שנשארו (יוליוס סטולמאן והאחים קרעמער ואלכסנדר קאווען, ועוד), מהם התחילה התמיכה של חב"ד בארצות הברית.

ובא' תמוז תש"ה כבר נגמר שכלול הבנין החדש שקנו עבור ישיבת תומכי תמימים ברחוב בעדפארד ודין (או: ראדזשערס ודין) והתחילו הלימודים בו, כמסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 8 ע' 41:

דינסטאג, א' תמוז, תש"ה, האבען א טייל פון די מחלקות פון די ישיבה תו"ת, ברוקלין, איבערגעמופט אין די נייע ישיבה היים, ראדזשערס[ע] ענד דיען סטריט, ברוקלין, נ.י.

דאס לערנען אין דער אייגענער ישיבה בילדינג, האט זעהר פיעל פארלייכטערט די תלמידים, ווייל פריהער זיינען די מחלקות פון דער ישיבה געווען אין פארשידענע געדונגענע ניט פאסענדע בנינים.

דער חנוכת הבית פון נייען פראכטפולען ישיבה בילדינג, וועט פארקומען אי"ה נעכסטען ווינטער.

אך לא נכנסו בו אז אלא חלק ממחלקות הישיבה (ממחלקה ג עד מחלקת הרב פסחאוויטש). על כניסתה של ב' המחלקות הראשונות של הישיבה ושל המתיבתא לבנין החדש מסופר בקובץ ליובאוויטש גליון 10 ע' 89:

אין חודש חשון תש"ו האט ב"ה די ישיבה ומתיבתא המרכזית תת"ל אין ברוקלין, איבערגעמופט אין איהר נייער פראכטפולער היים, בעדפארד און דיען סטריט, ברוקלין, נ.י.

אויך דער אפיס פון מרכז הישיבות תו"ת און פון הרב שמר"י גורארי, יו"ר ועד הפועל, האבען איבערגעמופט אין דעם נייעם בילדינג.

טאג טעגליך קומען מענשען באזוכען די נייע ישיבה־בילדינג און ווייזען ארויס גרויס באגייסטערונג פאר דעם ריזיגען הערליכען בנין און די באקוועמע איינריכטונגען מיט וועלכע עס איז אויסגעשטאט די נייע ישיבה היים.

וכשנכנסו להרמ"ש, אמר להם הרמ"ש: איך וועל רעדן מיט די הנהלה, אז מ'דארף זיין ריין, און מ'דארף זיצען אויף א בענקל ווען מעסט, און איינער פון די ערשטע זאכן אין שולחן ערוך איז וועגן ריינקייט.

ושאל אותם הרמ"ש אם הלכו למקום שמייצרים בדולח (קריסטל)? והם השיבו שלא. ואמר להם הרמ"ש:

כשהולכים לבית החרושת, בית החרושת הוא מלוכלך, ואנשים מסתובבים שם עם תחבושות וכו'. אבער בשעת די גלאז איז פארטיק און מ'שטעלט עס אויף א פענסטער, און מ'שרייבט אז עס איז ווערט צוואנציק דולאר, וועסטו גלויבן אז דאס איז קומען פון אזא פאקטארי.

די זעלבע זאך, אט די בחורים וואס דו האסט געזען, ווען זיי האבן חתונה און זיי וועלן האבן קינדער, און די קינדער גיין על פי התורה. די געלט וואס איר גיט, גייט אויף דערויף.

הרנ"מ היה חבר המזכירות של כ"ק אדמו"ר, והיה המזכיר הראשי של המל"ח

(כמתואר בסקירה קצרה אודות המרכז לענייני חינוך שנדפס בסוף הסידורים של תהלת ה' שנדפסו אחרי הסתלקות כ"ק אדמו"ר הרי"צ:

מרכז לענייני חנוך מיסודו של כ"ק אדמו"ר רבי יוסף יצחק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע שניאורסאהן מליובאוויטש

כ"ק אדמו"ר מנחם מענדל שניאורסאהן שליט"א – נשיא

הרב ח. מ. א. חדקוב – מנהל

ניסן מינדל – מזכיר ראשי)

כשכ"ק אדמו"ר הגיע לכאן בכ"ח סיון תש"א הגיע, התחיל הרב מינדל לעבוד על הספר the commandments (שקירב הרבה יהודים להשקפה יהודית ושמירת המצוות), talks and tales, ושמועסן מיט קינדער (ירחונים לנוער שיצאו לאור מדי חדש בחדשו מטבת תש"ב עד אמצע שנת תש"נ); השו"ע הקצר באנגלית (נדפס לאחר פטירת הרב מינדל). ואני תפלתי (my prayer) [כשהגיש את העותק הראשון להרבי, הסתכל הרבי על השער ששם נדפס 'by Nison Mindel', ואמר: 'פארוואס שטייט ניט: ד"ר', והרנ"מ אמר שלא צריך, והרבי אמר 'דער עולם דארף דאס האבן' [ובספר הבא כבר נכתב: by Dr. Nison Mindel].

בשנת תש"ג ותש"ד עבד ג"כ במשרד ישיבת תומכי תמימים.

הרבי גם הכתיב לו מכתבים, הרבי היה אומר לו את המענות באידיש (והוא היה רושם באידיש או בלה"ק), והרבי היה מורה לו אם יכתוב את המכתב באנגלית, באידיש, בלה"ק או ברוסית.

בשנים ההם ישבו כולם בחדר אחד [והיה שם ב' שולחנות, הרבי היה יושב (כשהיה חוזר מעבודתו בברוקלין נייווי יארד) אצל השולחן הצפוני שליד החלון, ובשולחן המזרחי (היכן שהרבי ישב במשך שנות נשיאותו) היו התלמידים עוזרים להכניס את ה"טאלקס אנד טיילס" וה"שמועסן מיט קינדער" לתוך המעטפות (המזכיר ר' אליהו הכהן קווינט היה יוצא בשעת ההפסקה כשהתלמידים משחקים בכדור והיה מבקש מאיזה תלמידים שיתנדבו לעזור באריזות ומשלוח השמועסן והטאלקס אנד טיילס] בשנה הראשונה היה זה התמים ר' יוסף גאלדשטיין, ואחרי נסיעתו לראטשעסטר ופראוידענס היה זה התמים: חיים אהרן קופערמאן, והאחים התמימים: מרדכי צבי וישראל יעקב סיימאן]], הרב מינדל היה כותב לעצמו ראשי פרקים כמו קצרן, ואח"כ היה לוקח את זה הביתה, ומתקתק אותם בהרחבה.

ובמשך חמשים ואחד שנים שעבד עם הרבי (תמוז תש"א – אדר תשנ"ב) כל המכתבים שנכתבו ע"י ר' ניסן מינדל באנגלית וברוסית, המכתבים הכלליים, והמכתבים התוכניים באגרות קודש, הוכתבו לר' ניסן מינדל באידית (שאר המכתבים נכתבו ע"י הרמ"ל ראטשטיין ומשנת תשט"ז ואילך גם ע"י הרש"מ סימפסון) והרבי היה מגיה את המכתבים.

הרב מינדל ידע לתקתק בדרך קצרה, ואחרי שמינה הרבי את הרחמ"א חדקוב על סדר הכניסה לחדרו בסמיכות לחג השבועות תש"י, היה נכנס לחדרו של הרבי שלש פעמים בשבוע (יום ראשון, יום שלישי ויום חמישי), הרבי היה מכתב לו את המכתבים בלשון אנגלית וגם חלק גדול מהמכתבים שנכתבו בלה"ק ובאידיש.

הרבי הורה שישלח העתק אחד להנמען, העתק אחד במשרד המזכירות, והעתק אחד ישמור בביתו.

[כשעבר ר' אוריאל צימער עם אשתו לניו יורק בשנת תשי"ב התחיל לעבוד במזכירות של הרבי, והיה מתרגם עבור הרבי מכתבים שנכתבו בשפות מסויימות, וכמו כן תירגם את תשובות הרבי להשפות ההם.

אחרי פטירת ר' אוריאל צימער בט' כסלו תשכ"ב, העמיס הרבי עבודה זו על שכמו של ר' עמנואל שוחט].

הרב מינדל (יום אחד כשהכתיב לו מכתבים) הציע פעם להרבי, בנוגע למכתבי שנה טובה שהרבי היה שולח לפני ראש השנה, או מכתבים סטנדרטיים (כגון מענות

לברכות שברכוהו לקראת יום הולדתו; או מכתבים שהיה שולח לבר מצוה או לקראת הולדת הבן או הבת, או לחתונה), שבאם הרבי היה מאשר לחתום על המכתבים האלה ע"י חותמת גומי (במקום לחתום בידו הקדושה) זה היה חוסך הרבה זמן.

הרבי דחה את ההצעה במחי יד, והרב מינדל רשם לעצמו תוכן המענה באידיש בקיצור: 'אז אלץ איז שקר, דארף די חתימה אויך זיין שקר?!, כלומר: האם מכיון שבעולם הגדול הכל נעשה באופן מלאכותי, לכן החתימה של הרבי צריכה להיעשות גם באופן מלאכותי? איך הרבי יכול להביע את איחולי הלבביים לבן אדם בכזה אופן מלאכותי, ואיך הבן אדם ההוא ירגיש אם הוא (או היא) יקבלו איחוליו מהרבי במכתב שנחתם באופן מלאכותי ע"י חותמת גומי.

בביתו בלאנג ביטש היה לו משרד שלם שבו עבד עבור הרבי, ועבדו עבדו: אשתו מרת נעחא, ומרת בעל קוניגסבערג מפאר ראקאוויי, [ואחרי שבתו מרת פרידא התחתנה, עבדה גם היא בעריכת המפתחות על הספרים; והיתה נוסעת ללאנג ביטש לעבוד עבורו].

וכשאשתו מרת נעחא מינדל קיבלה דולר מהרבי בחלוקת הדולרים ביום ראשון אמר לה: א יישר כח פאר אייער ארבעט און העלפן מחנך זיין טויזנטער קינדער דורך דיין ארבעט.

הרב אברהם סענדער נעמצאו נולד בשנת תרכ"ט, ובשנת תר"ס בהיותו כבר נשוי למרת שרה שיינא מינדל (אחות ר' יעקב יצחק מינדל מריגא שקודם שנכבשה ליטא בידי הקומוניסטים, היה לו בית חרושת לייצור שוקולד) שוחח עם דודו שאול ראקסין אודות הישיבה החדשה שנפתחה בליובאוויטש. הרא"ס הביע רצונו לבקר בליובאוויטש ואולי אפילו ללמוד בה, ונסעו ביחד לליובאוויטש. בתחלה סירב אדמו"ר הרש"ב לקבלו כתלמיד מן המניין בתומכי תמימים, באומרו שכאן מקבלים רק בחורים, אך לבסוף סידר ר' שאול ראקסין שאדמו"ר הרש"ב יקבל את הרא"ס ליחידות, ואדמו"ר הרש"ב הסכים לקבלו לישיבת תומכי תמימים.

היחידות האחרונה של ר' אברהם סענדער נעמצאו אצל אדמו"ר הרי"צ היה בביקור אדמו"ר הרי"צ בפאריז קודם המלחמה, כשהגיע הרא"ס לפאריז ממאנטשעסטער ורצה להתקבל ליחידות, כבר היה מאוחר בלילה, ואדמו"ר הרי"צ היה עסוק בקריאת שמע שעל המטה, אבל כששמע אדמו"ר הרי"צ שהשוחט ממאנטשעסטער הגיע, יצא אדמו"ר הרי"צ מחדרו והזמינו להיכנס ליחידות. ובעת היחידות אמר לו (בין שאר הדברים): 'דו האסט געזוכט דעם אמת, דו האסט געפונען דעם אמת, און דו לעבסט מיט דעם אמת'.

הרב נעמצאו, הגיע לני. בשנת תשי"י ממאנטשעסטער והתיישב בלאנג ביטש שבלאנג איילאנד.

בעדווארדס אוועניו בלאנג ביטש במרחק רחוב או שתיים מבית הרב מינדל (על רחוב וואלנאט) היה בית כנסת 'בחורי חמדי' (נודע בראשי התיבות שלו: ב"ח) שנועד עבור הנוער. יהודי חשוב בשם מר סלומון היה המנהל רוחני שם; מלמד אותם איך להתפלל, והיה מלמד אותם קריאת התורה וטעמי ההפטרות, ולומד אתם שולחן ערוך.

ובבתי הכנסת שבלאנג ביטש (ב"ח, והשטיבעל של הרב שפיגעל (אביו של הרב שפיגעל מהפיוו טאוונס), והמנין שבמרתף "טעמפל איזרעאל" (בוואלנאט פינת פארק אוועניו)), היו מתפללים קבלת שבת מוקדם בקיץ, והרא"ס נעמצאו היה עורך מנין במרתף "טעמפל איזרעאל" לקבלת שבת אחרי צאת הכוכבים, ובמשך ימי השבוע היה מתקשר לאנשים בטלפון לבקש מהם שישתתפו בהמנין של קבלת שבת בזמנו, והרבה היו מסרבים להשתתף בהמנין, ועלה לו בטרחה גדולה.

ר' זאב וואלף ע"ה (יהודי חשוב, שידע ללמוד, נבחר במרחשון תשט"ז לצווייטער ווייס פרעזידענט של Young Israel, היה לומד את הדף היומי עם חותני הרב מינדל; נפטר בשנת תשס"ז, ואלמנתו עברה לגור בלייקוואוד) שאל את הרב נעמצאו: מדוע הוא מטריח את עצמו במסירות נפש לקבל את השבת אחרי צאת הכוכבים, הרי גם לדעת אדמו"ר הזקן בהלכות שבת מותר לקבל את השבת מוקדם יותר. ואמר לו הרב נעמצאו שלפי ההלכה אם מתגוררים בעיר שכולם מקבלים את השבת מוקדם, מחוייבים כל הציבור לקבל את השבת, ונמצא שמי שמחלל את השבת מתחייב לא רק עבור כ"ד שעות בתוספת זמן בין השמשות, אלא גם על שעה או שתיים הנוספים שלקחו על עצמם התושבים ששומרים שבת; ובשביל יהודים אלה כדאי להקים מנין שמתפלל מעריב רק אחרי צאת הכוכבים כדי שלא יתחייבו עבור התוספת שבת שמקבלים עליהם הקהל של לאנג ביטש.

הרב נעמצאו מסר שיעור בתלמוד בהמנין של יאנג איזרעאל בלאנג ביטש.

ביום רביעי יו"ד שבט תשי"א, 9:45 בערב נכנס כ"ק אדמו"ר להתוועדות, התיישב במקומו, ואמר כמה שיחות.

כשעה לאחרי תחלת ההתוועדות קם הרה"ח אברהם סענדער נעמצאו והכריז: "דער עולם בעט דעם רבי'ן זאגען א מאמר חסידות. די רייד איז גוט אבער דער עולם בעט חסידות, נמצא חן... דער רבי זאל זאגן חסידות".

בבית המדרש השתררה מיד דממה מוחלטת, אצל כל אחד נעצרה לרגע הנשימה, ובלבבות רועדים המתינו כולם לראות איך יגיב כ"ק אדמו"ר שליט"א על כך.

ואכן בשעה עשר וארבעים דקות פתח כ"ק אדמו"ר שליט"א את המאמר ד"ה "באתי לגני" דכ"ק אדמו"ר נבג"מ ה'תש"י, ואמר (תוך כדי שהוא מעיין בקונטרס): 'אין דעם מאמר וואס דער רבי האט ארויסגעגעבן צו זיין יום הסתלקות — הויבט אן דער רבי מיט באתי לגני... והתחיל לומר להפתעת הכל, בפעם הראשונה, בניגון של מאמר: 'באתי לגני אחותי כלה'. (לשניות ספורות נוצרה מהומה מעצמת ההפתעה ומגודל השמחה. החלו דחיפות וכו', אך תיכף נעמד הקהל על רגליו ובביהמ"ד השתררה דממה, והאזינו להמשך המאמר) 'זאגט ער אויף דערויף אין מדרש רבה (אויפן ארט): **לגן — אין כתיב כאן**, נאר עס שטייט: **לגני, לגנוני** — דאס הייסט **למקום שהי' עיקרו בתחילה**, ווארום **עיקר שכינה** איז דאך **בתחתונים היתה**!'

ובעת שאמר את כל זה הביט עדיין בתוך הקונטרס, ואח"כ התחיל לבאר: "וואס איז דא דער דיוק הלשון "עיקר שכינה" — זאגט אויף דערויף דער אלטער רבי... כ"ק אדמו"ר שליט"א הביא את הביאורים של כל אחד מרבותינו נשיאינו עד אדמו"ר הזקן בהענין ד"שכינה", ועפ"ז ביאר את הענין ד"עיקר שכינה", ואח"כ דיבר אודות המוזכר בחצאי עיגול במאמר הנ"ל "וכל השביעין חביבין" ודיבר אודות התפקיד של הדור השביעי לגמור את המשכת השכינה למטה (ובעת שאמר זה בכה מאוד). אח"כ הפסיק ואמר "מיוועט מפסיק זיין, און מיוועט זאגען לחיים".

הרב נעמצאוו קפץ על השולחן מגודל השמחה, והכריז: **'חסידי! זאגט נאך מיר!'**, עלינו לברך ברכת "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה", שהשי"ת עזר לנו שיש לנו רבי! הרב נעמצאוו בירך ברכת "שהחיינו" בשם ומלכות וכל הקהל ענה אמן בקול אדיר ובשמחה גדולה. כ"ק אדמו"ר שליט"א חיך מאוד, ופנה להרב נעמצאוו וביקשו לשתוק ולרדת מהשולחן.

[הרא"ס נעמצאוו אמר פעם: מדוע עשתה רבקה אמנו תחבולות שונות שיעקב יתלבש בבגדי עשו כדי שיעקב יקבל את הברכות במקום עשיו, הרי [היה שלום בית בין רבקה ליצחק, ו]רבקה יכלה לספר ליצחק שעשו עושה דברים שהם היפך דרך צדקה ומשפט.

אלא רבקה ידעה שהברכות הם לא רק עבור יעקב אלא גם עבור זרעו אחריו, ורצתה שכשיהיי יהודי שיתלבש בבגדי עשיו שיקבל ג"כ את הברכות.

הרב נעמצאוו נפטר בגיל 93 בחג השבועות תשכ"ב.

הרבנית שיינא שרה נעמצאוו, נולדה בשנת תרל"ג, ובניירות הרשמיים שלה רשום שנולדה בשנת תרל"ז (ואמרה לי פעם שהיא היתה ילדה קטנה בחיי אדמו"ר מהר"ש).

[להרב אברהם סענדער והרבנית שיינא שרה נולדו כמה ילדים: א) רחל, היתה נשואה לאברך ליטאי שהיה מוהל ושוחט (בשם: לוי פרידמן שגר בניו הייבן). ב) מרדכי. ג) חיים. ד) נעכא (שנישאה לר' ניסן מינדל). ה) יעקב.

קודם חג הפסח תשמ"ב הבאתי את הרבנית נעמצאוו (שהיתה אז בגיל מאה וחמש) לבית נכדה ר' ישראל פרידמאן (היה מנהל ישיבת חתן סופר בבארא פארק) ב16 ב44 בין 16 ל17 בבארא פארק (היה מתפלל נוסח אשכנז, אבל היה מגיע לפעמים להתוועדויות הרבני). והבאתי אותה להבית והיה להם שולחן ארוך (כאורך הזאל של 770) והעמדתי אותה בראש השני של השולחן, והיא יושבת שם משך זמן, קודם שעזבתי שמעתי אותה אומרת לבתו של ר' ישראל: מרים! וואס איז דאס? (והיא מצביעה באצבעה על הדגים שהיו בקצה השני של השולחן), ואמרה מרים: 'דאס איז פסח'דיג פיש', כעבור כמה דקות חזרה עוד הפעם על השאלה הזאת, וכעבור כמה דקות שאלה עוד הפעם, ומרים נגשה לה Jar והגישה את הדגים להרבנית נעמצאוו והבחינה שכתוב שזה לא כשר לפסח.

כשנפטרה בשנת תשמ"ז, ולפי הניירות הרשמיים היתה בת 115, שאל חותני איך יכתבו על המצבה, ואמר הרבי שיכתבו על המצבה שהיתה קרוב למאה ועשר שנים, והעיר חותני: אז מ'דארף ניט שרייבען מער ווי יוסף הצדיק].

בשנים הראשונות כשהתיישב ר' ניסן מינדל בלאנג ביטש, רצה לפתוח שם בית כנסת נוסח האר"י, ואמר לו הרבי: **וואס דארפסטו עפענען א נוסח האר"י? מ'קען דאך ווערן א פרעזידענט פון שול!** ובחודש מרחשון תשט"ז נבחר לנשיא של ה"יאנג איזרעאלי" (שבזמן ההוא התפללו עדיין בבנין שכור ב124 West Chester Street), ובסוף חודש טבת תשט"ז התקיימה

מסיבת המלוה מלכה השנתי הראשון לטובת יאנג איזרעאל; ופעל שם גדולות ונצורות, והניח את היסודות לבנין בית הכנסת 'יאנג איזרעאל' ומקוה נשים בלאנג ביטש.

ובז' אדר תשט"ז כתב הרב מינדל מכתב לכ"ק אדמו"ר שליט"א:

'ביום ד', י' אדר, בשעה 11 בבקר, יתקיים טקס "חינוך" חלקת האדמה ("גראונד-ברייקינג") שעלי מקווים אנו בעזר השי"ת לבנות ביהכ"נ כשר ומקוה. ומבקשים אנו את כ"ק אדמו"ר שליט"א לזכרנו לטובה שיהי בהצלחה ושנוכל להוציא תכניתנו לפועל טוב בלי עיכובים והפרעות.

לדאבונינו יש התנגדות בעיר בעיקר למקוה, בנוסף על הקושיים הקשורים במפעל שכזה בכלל. נבחרתי לנשיא בשנה זו למרות רצוני (מחוסר הפנאי להתעסק בזה כראוי), אבל ת"ל הענין התקדם בזמן האחרון, אבל עוד רב הדרך.

בכל הדרת הכבוד

ניסן מינדל'

והשיב לו הרבי:

By the grace of G-d
7th of Adar, 5716
Brooklyn, N.Y.

Dr. Nissan Mindel, President
Young Israel of Long Beach
Long Beach, N.Y.

Sholom uBrocho:

I was gratified to be informed of your forthcoming Ground Breaking Ceremony on the 10th of Adar, in preparation for the new structure which will house your synagogue and a Mikvah, להבדיל.

Please convey to your membership; and to the participants in the ceremony my prayerful wishes for success.

I need hardly remind you that a kosher synagogue implies adherence to the laws of the Shulchan Aruch not only in internal matters, but also in the wxternal aspects. For it stands to reason that, inasmuch as a Synagogue is a place of worship an dpetition to G-d, it must in every way and detail conform to his Will,

since otherwise It could only be the height of effrontrery and brazen impudence to render lip-service and petition to G-d while his laws are slighted in His very House.

Nor need I emphasize that a kosher Mikvah is of vital importance to the community at large. It is well known that procreation and birth is life's greatest mystery, known only to the Creator Himself. Man can never unravel the mystery of procreation no matter how intelligent he may be; to attempt to rationalize about a Mikvah and about the Divine laws connected with it is as presumptuous as it is illogical. For these are things beyond the grasp of the human intellect. Were Jewish parents – who are prepared to sacrifice everything for the welfare of their children – only aware of the vital importance of a Mikvah and the observance of the laws connected therewith, and how closely these affect their own welfare and that of their children and children's children, spiritually and mentally as well as physically – they would certainly observe these laws most stringently even if in other respects they are lax or indifferent to the Jewish way of Life.

May G-d grant that the Young Israel of Long Beach serve as an inspiring influence to the rest of the community and thus help to preserve the present generation, and the generations to come, in good health; physical as well as spiritual.

With blessing

M. Schneerson

וביום ד', י"א איר תשט"ז בשעה 11 בבוקר התקיים הנחת אבן הפינה ("גראונד-ברייקנג") להבנין ב158 Long Beach Boulevard ובימים הנוראים כבר עמדה על תלה בית הכנסת 'יאנג איזראעל', והמקוה (עבור הנשים).

הרב ניסן מינדעל היה נשאר עוד 10 או 15 דקות כל יום בבית הכנסת 'יאנג איזראעל או לאנג איילאנד', אחרי שהציבור היו בורחים אחרי עלינו, לסדר את הסידורים והחומשים ולהחזיר אותם למקומם. ר' זאב וואלף, שהיה אחד ממתפללי בית הכנסת [ובשנת תשט"ז נבחר לווייס פרעזידענט השני של היאנג איזראעל] אמר לו פעם: ר' ניסן! איר זייט דאך דעם רבי'נס סעקרעטאר, וואו האט איר איבעריגע צייט אויף אוועקלייגען סידורים און חומשים?

ואמר לו הרב מינדל שפעם אחד סיפר להרבי שהוא נשאר עוד כמה דקות בבית הכנסת לסדר הסידורים והחומשים ולהחזירם למקומם, ואמר לו הרבי שהבעש"ט אמר ליהודי שהיה מתעסק בהחזרת הסידורים והחומשים בבית הכנסת למקומם: אזוי ווי דו לייגסט אוועק די סידורים און חומשים אין דער וועלט אזוי וועסטו אוועקלייגען די סידורים און חומשים אין יענע וועלט.

נוביום ב' כ"ב כסלו תשי"ז נשלח ר' ניסן מינדעל יחד עם הרב שלמה זלמן העכט משיקאגא והרב עזריאל זעליג סלאנים לבית הלבן בוואשינגטון לדבר על תמיכת ארצות הברית בבטחון ארץ ישראל. ע"פ הוראת הרבי נסעו לוואשינגטון ברכבת לא באוירון, בשעה 7:00 בבוקר יצאו לדרך והגיעו בשעה 12:00 לוואשינגטון, ויצאו מהבית הלבן בשעה 16:00 בערב (או ארבע בצהרים). הרבי ביקש שהרשי"ז העכט יציג את הרב סלאנים בפני הפרעזידענט ויאמר לו: "הנה יהודי שנולד בחברון ואביו נולד בחברון", ויסביר לו שחברון היא עיר האבות ששייכת לעם ישראל ושגרו שם ישראל מאז ולתמיד. וכך כל ארץ ישראל שייכת לכלל ישראל⁴].

ובי"ט אלול תשכ"ג כתב הרב מינדל לכ"ק אדמו"ר שליט"א:

'הוזמנתי הערב לישיבת הועידה לבחירת רב בשביל היאנג איזראל בלונג-ביטש. הועידה, או עכ"פ הישיבה, היתה מצומצמת לחמשה חברים, ביניהם הנשיא החדש של היאנג איזראעל שלנו ומר אלימלך לאנדוי – ידידו של הרב קרייזווירט שי'. נודעתי פרטים דלהלן, לאחר הפסקה של יותר משנתיים לסיבת העדרי מכאן:

(א) הרב קרייזווירט סרב להיות מועמד למשרת הרב אצלנו (כנראה מואס ברבנות קהילתית בכלל), אבל הוא כן מעוניין לייסד ישיבה גדולה ומתיבתא עם קבוצת בעלי בתים מכאן (באופן פרטי ולא כבאי כח יאנג איזראעל), שהבטיחו לו \$10,000 בשנה ראשונה לארגן מתיבתא-הייסקול וישיבה, ורק אמר שלא יוכל להתחיל במפעל זה קודם חנוכה הבע"ל, בפרט שהיתה שריפה באנטווערפן וכוי מה שמכריח אותו להשאר שם עוד איזה זמן. באותו מעמד, לאחר ההסכם, הצהיר הרב קרייזווירט: להוי ידוע שהיום הזה עשינו "היסטארי" – לעשות את לונג-ביטש למרכז תורה.

(ב) בקשר עם הנ"ל, השפיע הרב קרייזווירט על הרב רוטמאן ממיאמי להיות מועמד לכסא הרבנות בלאנג ביטש יאנג איזראעל, למען שיוכל לשתף פעולה (באם יתקבל לרב) במפעל הנ"ל. הרב ראטמאן מוכן לעזוב את משרתו במיאמי (\$12,000 לשנה) ולקבל המשרה אצלנו בעד \$8000. ראטמאן הוא ממושפעיו ומעריציו של הרב קרייזווירט, והיי צריך להתחיל במפעל בנין חדש בשביל בית כנסת במיאמי, אלא שבעצתו של קרייזווירט נמנע מלהסתבך בענין חדש במיאמי, באופן שיוכל להתפנות ולבוא לכאן.

(ג) חברי הועידה שהיתה להם הזדמנות להפגש עם הרב ראטמאן, התרשמו ממנו מאד וכולם פה אחד להמליצו בתור רב אצלנו (אני לא הייתי באותו מעמד). אלא שהרב ראטמאן אינו יכול לעזוב את מיאמי קודם שנה אחת (בינתיים הציע את ידידו ווין, או וויין, משיקאגו, עסקן בעל כשרונות, שיבוא על הימים נוראים, ואם ימצא חן

⁴ עבד מלך (סיפור חייו של הרה"ח ר' עזריאל זעליג סלונים ע"ה) [בעריכת ובהוצאת נכדו הרש"ב וואלפא, נדפס בשנת תשס"ח] ע' 268.

בעיינינו ישמש רב באופן זמני ויכין הקרקע בעד הישיבה והייסקול. אלא שהצעה זו דחינו, כי חברי הועידה נוטים לחכות על ראטמאן.

(ד) כל ענין השקו"ט זו של ה"פאקאדזש דיעל" קרייזוירט – הוא סודי עדיין, כי הרי מינוי הרב תלוי באישור אסיפה כללית של חברי היאנג-איזראעל (כ-90 במספר שיש להם זכות הצבעה, היינו משלמי מס חבר - \$75 לשנה), וחוששים שרוב החברים אם יסכימו למינוי רב לא יסכימו שעיקר הכוונה היא לייסד מרכז תורה כאן, ושמשרת הרב טפלה לזה, ואדרבה, גם היו כאלו שדאגו על כך שמא יעמיסו עליהם רב חרדי יותר מדי וכו'.

(ה) יש מספר של אפליקיישאנס מרבנים שעדיין לא ענו עליהם, אבל המועמד הרציני כעת הוא ראטמאן. כמובן יהי צורך להזמינו לפראבע, ואולי לצאת ידי חובתם, להזמין עוד אחד או שנים.

בראותי את הרוחות המנשבות בוועידה, לא מצאתי לנכון להציע מועמד ליובאוויטשי. בכלל לדעתי טוב שהצעה כזו תבוא לא ממני (שאני נוגע בדבר) אלא מצד חבר אחר של הועידה. אשתדל בזה ככל האפשר. ואולי הכי טוב שהרב העכט שיי יבוא אלי לשם ביקור פרטי על איזו שבת, ואני אשתדל לסדר שידרוש בביהכ"נ, גייד שיעור וכו', בכדי באופן "בלתי רשמי" להציגו לפני חברי היאנג איזראעל, ואם ישאיר רושם טוב יהי מקום לצדד בשבילו.

בכל הדרת הכבוד
ניסן].

ובסופו של דבר נבחר הרב ראטמאן להרב של ה"יאנג איזראעל".

ר' יצחק ליווי (יהודי ספרדי. למד ב770 בשנת תש"ט. ביום ה' כ"ז תשרי תש"י נשא את בתו של ר' שלום חיים ניידאף מפיטסבורג, ונכנס ליחידות אצל כ"ק אדמו"ר הרי"צ ביום חופתו, ואמר לו כ"ק אדמו"ר הרי"צ: 'מזל טוב, מזל טוב! דער יום החופה איז א יום כיפור פרטי. אין דעם טאג קאן מען א סך אויפטאן. מען מוז האבן חרטה על העבר וקבלה על להבא. אין דעם טאג דארף מען בעטען רחמים. זאלסט האבן חיים נעימים'. הרש"ג סידר את הקידושין, והרבי השתתף בהחתונה ואף אמר את הברכות הראשונות תחת החופה), היה מנהל בית רבקה לכמה שנים, ואח"כ עבר להתגורר בלאנג ביטש, התפלל ביאנג איזראעל אוו לאנג ביטש, (הרבי הורה לו לתרגם לאנגלית המשך יו"ט של ר"ה תרס"ו) השתתף בהתוועדויות יומי דפגרא (י"ט כסלו, י"ב תמוז), ובסיומי הרמב"ם.

ביי שבט תשכ"ט (או תש"ל) הביא חותני ר' ניסן מינדעל את האחות מאניע (רוזען) מלאנג ביטש (שבאה עם אדמו"ר הרי"צ באניה מאירופה להיות לעזר עבור הרבנית שטערנא שרה, ואח"כ היתה אחות עבור הרבנית נחמה דינה) לבית הרבנית (מרת חיה מושקא) להיות שם על משך זמן ההתוועדות, והשאיר את המכונת אצל ביתי ברחוב קארול בין אלבאני לטרוי. אחרי ההתוועדות ביקש ממני לקחת את האחות מאניע מבית הרבנית, נסעתי לבית הרבנית, נקשתי על הדלת, והרבנית ענתה ואמרה שתקרא לה, ובינתיים הזמינה אותי להכנס, ואמרה לי: come in, sit down; נשארתי לעמוד וחפשתי מעטפה שהיה צריך להיות בכיס החליפה, ואמרתי להרבנית: I hope I didn't leave anything here: ואמרה: You definitely did, you left a good impression.

[בשנת תשד"מ עלה בדעתה של האחות מאניע להעתיק את מגוריה לארץ ישראל, והרבנית לא רצתה שהיא תעלה, כי היתה מאד בידידות אתה כידידות של אחות (והיא היתה הידדה הכי קרובה של הרבנית, והיא היתה משוחחת אתה שעות כמעט כל יום), וסיפרה להרבנית שהיא כתבה להרבי (ע"י אחד המזכירים) ולא קבלה מענה, ושאלה אותה הרבנית: 'צו וועמען האסטו געגעבן דעם בריוו?', האחות מאניע נקבה בשם אחד המזכירים, ואמרה לה הרבנית: 'שרייב נאך אמאל און גיב עס אן אנדער מזכיר', ומסרה את המכתב למזכיר אחר, ולמחרת קבלה מכתב מהרבי שהוא מסכים לנסיעתה. וקודם שנסעה לארץ ישראל, אמרה לי: "איך האב א חשובע זאך פאר דיר, וואס דו וועסט הנאה האבן פון דעם, און איך פאר דאך אין ארץ ישראל, וויל איך דאס דיר געבן אלץ א מתנה. א וואך פאר יו"ד שבט האט די פריערדיקע רבי מיר געזאגט: איך האב א מאנטעל, איך דארף דאס שוין ניט, און איך גיב דאס דיר א מתנה"; ומסרה לי מעיל עבה של כ"ק אדמו"ר הרי"צ. על המעיל כתוב: 'ראבינער שניאורסאהן, ריגא, 1929', ובתוך המעיל היו בדילי סיגוריות שכ"ק אדמו"ר הרי"צ השאיר שם - שלא היה מעשן אותם עד הסוף).

כשהרבי דיבר בתמוז תשמ"ה שיחזירו חפצים פרטיים שהיו שייכים לבית הרב, און אז דאס איז א לעבעדיגע באמבע, ביקשתי את חותני שיחזיר את זה להרבי; חותני אמר לי שלא לזה התכוון הרבי, שהרי האחות מאניע העניקה לי את המעיל, ואדמו"ר הרי"צ העניק לה את המעיל במתנה. אבל אני התעקשתי שיחזיר את זה.

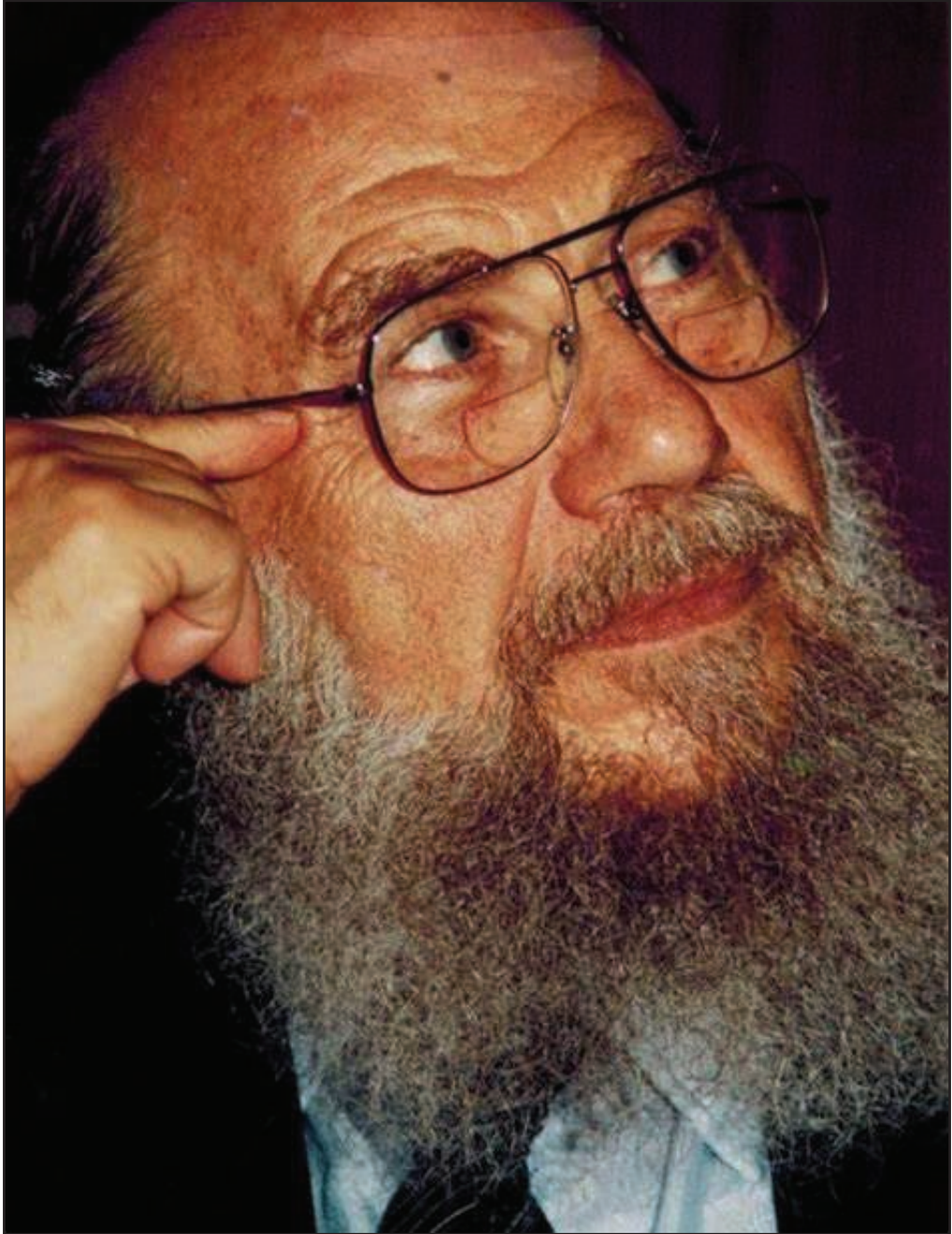
חותני השאיר את המעיל במשרד המרכז לעניני חינוך. ואחרי שגמר לתקתק את המכתבים שהרבי הכתיב לו (שבימים ההם היה נכנס פעמיים לשבוע להרבי לתקתק מכתבים), סיפר להרבי שחתנו הרשד"ב מסר לו את המעיל של אדמו"ר הרי"צ שנתן במתנה להאחות מאניע, שהאחות מאניע העניקה לו קודם נסיעתה לארץ הקודש.

הרבי חיך ואמר לו: גיב אים אפ צוריק. זאג אים: ניט דאס מיין איך און ניט עם מיין איך, זאל ער האבן אריכות ימים ושנים טובות און ער זאל דאס האבן געזונטערהייט).

בלאנג ביטש במרחק רחוב או שתיים מבית חותני הרב מינדל היה בית כנסת שנועד עבור הנוער ונקרא ב"ח (על שם בחורי חמד), ויהודי חשוב בשם מר סלומון היה המנהל רוחני שם; מלמד אותם איך להתפלל, והיה מלמד אותם קריאת התורה וטעמי ההפטרה, ולומד אתם שולחן ערוך. ובשבתות שלא היו התוועדות הייתי נוסע לחמי ללאנג ביטש בדרך כלל מתפלל מנחה מעריב בהב"ח (ושחרית הייתי מתפלל ביאנג איזרעאל). ואחד הצעירים שהתפלל שם, היה בחור בן עשרים בשם משה בערקאוויטש שהתחנך בבית ספר ממלכתי והלך לקאלעדזש ללמוד רפואה, והתחלתי ללמוד תניא אתו (ואח"כ הצטרפו בחורים אחרים לשיעור התניא) [לפני כשלים שנה העתיק דירתו לקליוולאנד והוא קרדיולוג מאד בכיר בקליוולאנד קליניק].

בשנת תשט"ו הבית ספר היהודי בפאראקוויי "HI LI" (היברו אינסטיטוט אוו לונג איילאנד) קנתה שטח בווייט לייק שבקצה הדרומי של סאליוואן קאוונטי עבור מחנה קיץ; ובקיץ תשכ"ט היו שם מאות חניכים והרבה מדריכים, ומר מייקל רובין (מנהיג סניף 'הלל' ארגון הפועל בקרב סטודנטים יהודים) במחנה קיץ הנ"ל) ביקש מצעירי אגודת חב"ד שישלחו לשם מישהו שיעשה להם שבתון עם חב"ד.

יום אחד התקשר אלי ר' דוד ראסקין מצא"ח, וביקש שנשבות במחנה קיץ הנ"ל בשבת פ' שופטים תשכ"ט. ביום ו' עש"ק, ב' דר"ח אלול לפני חצות היום (בשעה 12:30 לפי שעון הקיץ) יצאתי ביחד עם זוגתי מקראון הייטס לנסוע לווייט לייק על שבת, אבל ביום ששי ההוא אירגנו קבוצת Woodstock Ventures פסטיבל של אמנים בחווה מסויימת הממוקמת צפונית מערבית להקעמפ הנ"ל, נסעו לשם מאות אלפי איש, והיה עומס של רכבים שנוסעים כולם באותו כיוון. בשעה חמש אחרי הצהרים התחלנו לנסוע על הנתב שנשלל עבור השוטרים

לשמור על הסדר, והגענו לזמן הדלקת הנרות (ח"י מינוט לפני שקיעת החמה). התפללנו מנחה וקבלת שבת אתם, ושרנו אתם שרו זמירות וניגונים וסיפרנו סיפורי חסידים, והכנסנו רוח של שבת. קצת לפני ברכת המזון, קרא אותנו מר רובין הצדה וסיפר לנו שבין המדריכים ישנם כמה יתומים שלא מזמן נפטר אחד ההורים שלהם, והם בעצבות קצת (אחד מהם היה יתום מאביו), והתוועדתי אתם, וסיפרתי להם הסיפור על אחד שהחסיר אמירת קדיש ביארצייט של אמא שלו, ואמא שלו באה אליו בחלום ואמרה לו שעל אי אמירת הקדיש היא עוד יכולה למחול, אבל זה שהוא לא העמיד תיקון (שלא אמר לחיים על שנאפס ולא העמיד עוגות כדי שיברכו עליו: בורא מיני מזונות) – זהו מעוות שלא יכול לתקן, והסברתי להם ענין תענוג הנשמות בגן עדן, וכמה תענוג יש לאמא שלו מזה שהוא משתתף בסעודת שבת ומשמח את החניכים, וירד להם דמעות מהעיניים שלהם.

[ובראש השנה תש"ל ע"פ בקשת ר' דוד ראסקין מצא"ח נסעתי ביחד עם זוגתי לאוניברסיטת פרינסטון בניו דזשערסי, והכינו שם ספר תורה, שאתפלל לפני התיבה ואתקע בשופר. וערכתי את סעודות החג, ועשינו תשליך. ובלילות הגיעו 20 סטודנטים והתוועדו אתם, וביום ב' דראש השנה ערכתי קידוש גדול והתוועדות לכל הסטודנטים (לערך מאה וחמשים, או מאתיים), וכן בהתפללות ג"כ הגיעו הרבה אנשים].

בסוף חודש מנחם אב או תחלת חודש אלול תש"ל התקשר אלי דוד ראסקין מצא"ח, ואמר אלי: דיין שווער וואוינט דאך אין לאנג ביטש, די גרופע פון מזרחי פרויען האבן גערופען אויב מ'קען רעדן פאר זיי, קענסט אפשר רעדן פאר זיי.

והתחלתי לדבר לפני נשי ובנות ישראל של לאנג איילאנד, באותו ערב הגיעו עשרים ושבעה נשים (ביניהם מרת יהודית גאלדמאן ומרת Vera דעכטער), שלשה מהם השתייכו לתנועת המזרחי.

בשבוע הבא הביאה מרת יהודית גאלדמאן את בעלה בנימין להשיעור, וגם נשים אחרות הביאו את בעליהן.

במשך זמן היותי בלאנג ביטש נתקרבו ע"י הפעולה הנ"ל הרבה משפחות לשמירת תורה ומצוות ביניהן: משפחת בנימין ויהודית גאלדמאן (בתו: לאה, נשואה לשלום מרדכי רובאשקין), ומשפחת דעכטער (בנם היה מורה באשען פארקוויי ואח"כ נהיה מנהל לימודי החול, ובשנות תש"ס עד תשע"ז היה ג"כ מנהל גשמי).

ואח"כ שמתי מודעות בעתוננים של לאנג ביטש (שהיה להם תפוצה בלאנג ביטש, לידו ביטש, ואטלאנטיק ביטש) שאני פותח שיעורים ללמד מבוגרים ביום שני בלילה, והפצתי מודעות בחנויות (בפארק אוועניו) ובבתי כנסת אודות השיעור; ובלילה הראשון הגיע התלמיד בנימין לוין (שגר בוועסט סייד של לאנג ביטש) שהי' בגיל 24 (אח"כ עבר לגור בקראון הייטס במשך שנה אחת, וכעת גר בארץ הקודש, ויש לו משפחה גדולה, וכולם שומרים תורה ומצוות), ואח"כ הצטרפו עוד.

ביום ראשון אחד בקיץ תשלי"ג הציעה לי אשתי ללכת ולבקר את מרת לאה גאלדבערג (בת ר' אברהם זיסקינד) אשת ר' יעקב שלימד במשך השנה בהדר התורה ובקיץ בקעמפ שלי"ה בהרים; ונסעתי עם זוגתי ובנותיי (נחמה ומינא). בשעה 11:30 בבוקר ראיתי שם בחור אחד

שיושב על ספסל שליד השולחן על הדשא, מעשן סיגריי וחושב מחשבות. התיישבתי לידו, וסיפר לי ששמו יעקב קאפיל גאלדבערג, והוריו גרים בוויניפעג, והוא שוקל בדעתו לחזור (עוד באותו הלילה) להוריו בוויניפעג, ואמרתי לו שלפני שמנה שנים נסעתי לוויניפעג למרכז שליחות (עם שלום בער וויינבערג) והתוועדתי אתו כמה שעות, וגילה לפני צפונות לבו [נולד בוויניפעג, ואחרי שגמר את בית הספר התיכון הלך לקאלעדזש, וכעבור קצת זמן עזב את הקאלעדזש והתקרב לחב"ד בוויניפעג בראשות ר' אברהם אלטיין. ובשנת תשל"ג הציע לו הרב אלטיין שיצטרף אליו לנסיעה להרבי בהתוועדות יו"ד שבת, ובמשך ההתוועדות לקח הרבה תמונות מההתוועדות, ואח"כ חזר עם הרב אלטיין לוויניפעג, וכשפיתח את התמונות מהתוועדות עשה שותפות עם הת' חיים בלאק למכור את התמונות, ומכר תמונות מהרבי וההתוועדות בשוויי אלף דולר, וקנה ספרים, ושלח את התמונות להרבי. ושאל את הרבי אם יסע לארץ הקודש או ילמוד בישיבה. וקודם הפסח שלח לו הרבי מכתב כללי פרטי (עם חתימת יד קדשו), ובסוף המכתב נוסף (בחתימת המזכיר) תשובת הרבי שילמוד בישיבה בארץ הקודש (והכוונה היתה לישיבת אור תמימים שע"י ישיבת תומכי תמימים בכפר חב"ד) שנה ויותר. ומכיון שבקיץ תשל"ב נגמר הזמן בתומכי תמימים (ואור תמימים), הי' בדעתו לנסוע לישיבה בארץ הקודש אחרי תשרי תשל"ד, ויעץ לו ר' אברהם אלטיין שבינתיים יסע לישיבת הדר התורה בהרים (יקעמפ שלי"ה)) ושכנעתי אותו שישאר עוד שבוע, והזמנתי אותו שמתי שהוא נמצא בקראון הייטס הוא יכול להתאכסן אצלי בשבת בקראון הייטס.

מיטוואך שעה

בסוף שנת תשל"ג (או תחלת שנת תשל"ד) הציע לי חותני הרב ניסן מינדעל לפתוח 'מיטוואך שעה' בלונג ביטש (שבלונג איילאנד) עבור התלמידים היהודיים שבבתי ספר עממיים שילמדו שעה אחת בשבוע יהדות. היה אז בלאנג ביטש שש בתי ספר עממיים מלא עם תלמידים יהודיים.

פתחתי מיטוואך שעה בלאנג ביטש (בתור סניף של שיעורי לימוד הדת בראשות הרב יעקב יהודה העכט). והייתי נוסע כל יום אחרי שגמרתי את ההוראה ב"ישיבה אוו ברוקלין" ללאנג ביטש, להתעסק במיטוואך שעה (וחילקתי את השעה לארבע חלקים: 15 דקות תפלה, 15 דקות פרשת השבוע, 15 דקות סיפורי צדיקים (מטאקס אנד טיילס), 15 דקות כתיבת א"ב). ניגשתי אל התלמיד פארקאש מאנגליה שלמד ב770 (בנו מתגורר כעת בנורת מיאמי ביטש), והוא הביא עוד 4 בחורים מאנגליה שלמדו ב770: ליפא ברענען ממאנטשעסטער; ואשר אנשיל עזריאל פערל, דניאל רוטנבערג, ובנימין סינגער מלונדון. אנשיל פערל היה בא אלי לשיבה אוו ברוקלין, והיה נוסע במנחה. הרב רוטמאן (הרב דיאנג איזרעל בלאנג ביטש) נתן לנו רשות להשתמש בבית הכנסת Young Israel of Long Beach ללימודי המיטוואך שעה (הן ללימודים והן למשרד). והיו שם מאה וחמשים תלמידים. ואחרי שהרב רוטמאן עלה לארץ הקודש מילא את מקומו הרב אליעזר כאהאנאו מתורה ודעת (שהיה לפני זה הרב דיאנג איזרעל של איסטערן פארקוויי) [וכשעזב הרב כאהאנאו, נתמנה הרב ד"ר חיים וואקשלאק מבוגרי ישיבת תורה ודעת, שהיה מקורב להשלוחים בנוארק (וראש הישיבה הרב ישראל פרידמאן), והתמים ר' אליהו חיים קארליבאך].

אנשיל פערל היה נוסע לעתים לשבתות ומתאכסן אצל משפחת גאלדמאן. אחרי שהבחורים עזבו, ונשאר רק אנשיל פערל; צירפתי את רחל בת ר' יצחק לוי, ומרת פייגעלשטאק אשת ראש הישיבה דלאנג ביטש, ואת מרת אוחנה מקראון הייטס (ולפעמים שימשו בתור ממלאות מקום: מרת קופער ומרת זעליקאוויטש שהיו גם הם נשות הר"מים בלאנג ביטש).

הילדים הגיעו מלאנג ביטש, לידו ביטש, אטלאנטיק ביטש, איילאנד פארק, ואשענסייד (והרב יעקב העכט סידר שיהיה שם: לאנטש פראגראם). והתחלתי כתות עבור הורי התלמידים של המיטוואך שעה (באיזור אשענסייד).

וראביי מילער מטעמפל בית שלום (הקונסרבטיבי) בלאנג ביטש אמר שבגלל הימיטוואך שעה' הילדים אינם הולכים להיברו סקול שלו. לעומתו עם ראביי קליגפילד מטעמפעל עמנואל (הריפורמי) היו לי יחסים טובים (אשתו למדה ב"ישיבה אוו פלאטבוש' היתה שומרת שבת), ופעם אחת הזמין אותי לדבר בסאנדיי סקול שלו (שהיו בו חמש מאות ילדים) בחנוכה, אודות הדלקת נרות חנוכה, ושאדליק את נרות החנוכה אתם בברכה (ושאלתי אותו: מכיון שאתה אומר שאינך מאמין בתורה שבעל פה, האיך נברך 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו להדליק נר חנוכה'? היכן צונו בחמשה חומשי תורה להדליק נרות חנוכה? וחיך כי לא היה לו מענה על זה). והדלקתי נרות חנוכה אתם בברכה ואמרתי להם שיש כאלה שמדליקים בשמן זית, ואחרים מדליקים בנרות שעוה. אחר כך נכנסתי למשרד שלו, ושוחחתי אתו באריכות אודות תורה שבעל פה, ואמרתי לו שהרי הוא מניח תפילין עם הילדים ביום הבר מצוה, שאלתי אותו

היכן בתורה שבכתב כתוב בדיוק איך להניח תפילין, הרי כתוב רק 'וקשרתם לאות על ירך', והיו לטוטפות בין עיניך, ולא נתפרשו הפרטים.

פעם אחת ערב סוכות רציתי לתת לו ארבע מינים, והראה לי שיש לו ארבע מינים, אמרתי לו שבמקום אתרוג לקח לימון (וסירב לקחת את האתרוג באמרו 'כך אנו עושים').

סיפור הבא שאירע אתי כשנסעתי למבצע חנוכה בלאנג ביטש בשנת תשל"ד (התחלתו כמדומה בנר ד' דחנוכה והמשכו ביום המחרת נר ה' דחנוכה), הועלה בשינויים קטנים על הכתב ע"י חותני בשנת תשל"ה ונדפס בכותרת: א מעשה מיט א חנוכה-לעמפעלע בשמועסן מיט קינדער און יוגנד גליון 408 שיצא לאור לקראת כסלו תשל"ה (ע' 3-5), והחלק השני נדפס שם גליון 409 שיצא לאור לקראת טבת תשל"ה. ובו נתפרש שמי (בערעל) ושם הבחור הישראלי שהצטרף אלי למבצע חנוכה (יוסל), [ותורגם לאנגלית בשנת תשל"ז עבור Talks and Tales] החלק הראשון נדפס בגליון 433 שיצא לאור לקראת כסלו תשל"ז ע' 3-5, והחלק השני בגליון 434 שיצא לאור לקראת טבת תשל"ז ע' 10-8] ואח"כ נדפס ב"The Storyteller" ח"ב ע' 65 ואילך], ושם הוסיף שיג ושיח שהתקיימה ביני לבין כמה מילדי כשהודעתי להם שאני לא אשאר אתם לשחק דריידל, והזכיר שם שני בנותי הגדולות: נחמה ורבקה, אך במקום בתי מינא שהשתתפה בשיג ושיח בין הילדים לביני בליל חנוכה, הכניס חותני את השם 'יעקב' (כשם בני שנוולד בכ"ו אדר שני תשל"ו ונקרא שמו בישראל על שם אבי חותני: יצחק יעקב).

.א.

"ילדים", אמר האבא אחרי שבירך 'להדליק נר חנוכה' לילדיו: 'היום תצטרכו לשחק חנוכה דריידל בעצמכם, בלעדי...!'

'אבל, אבא...! אמרו כל הילדים בטון עצוב, כמו מקהלה.

"הקשיבו אלי ילדים", התחיל האבא להסביר, מדוע הוא צריך תיכף לצאת מן הבית, "יש לי משהו מאוד חשוב לעשות, וכשתשמעו מה זה, אני בטוח שתסכימו אתי. אתם יודעים שיש הרבה בתים יהודיים שאין להם נרות חנוכה דלוקים עדיין בלילה הזה?".

"אין להם נרות חנוכה?" אמרה <בתו הגדולה>: <נחמה'לע.

"ולא משחקים בדריידל?" החזיקה אחריה <בתו הפעוטה>: <רבקה'לע.

"ולא אוכלים לאטקעס?", שאלה מינא], ה[ניא מאד אהב[ה] לאטקעס של תפוחי אדמה.

"אני מצטער לדווח לכם" אמר האבא "לא מדליקים נרות חנוכה, לא משחקים בדריידל, ולא אוכלים לאטקעס]. ואתם יודעים מדוע? כי הרבה ילדים יהודיים לא יודעים שישנו חג נהדר כמו חנוכה! אף אחד לא סיפר להם אודותה; אף אחד לא הזכיר להורים שלהם אודות החנוכה. הילדים האלה נשכחו...".

"איזה רחמנות", אמר[ה] מינא]!

"מאד חבל", אמרה נחמה'לע!

"זה מצער אותי מאד", אמרה רבקה'לע].

"אבל הרבי – יברכהו אלקים – לא שכח אותם" אמר האבא כשהוא מרגיע אותם, "הוא אמר לנו לצאת ולבקר את הבתים האלה, ולהביא להם מנורות ונרות חנוכה, ולספר להם אודות חנוכה, כדי שגם הם ידליקו נרות חנוכה. עכשיו, אני שואל אתכם: מה יותר חשוב – שאני אשאר בבית ואשחק דריידל אתכם, או שאני אצא ואביא אור לבתי היהודים הללו, ולשמח את הילדים השכוחים הללו בשמחת חנוכה?".

הילדים הבינו, והנהנו בראשם. הם הצטרכו להסכים שאבא שלהם צודק – כמו תמיד.

האבא הצעיר נכנס למכונית השעווי הישנה שלו, שהיתה שחוקה מרוב שימוש, אבל עשתה את חובתה באומץ, כמו טנק שראתה הרבה פעילות בשדה הקרב. בפעם הזאת המנוע של המכונית התניעה בלי היסוס, ובערל <שפירא> מיהר למשרד צא"ח המרכזי <בקינגסטון אוועניו>, שם חכה עליו בחור אחד שיצטרף אתו למבצע חנוכה, ושם ימלא את המכונית עם המנורות חנוכה הקטנות של נחושת, קופסאות של נרות, הרבה דריידלס, כמו גם חוברות עם סיפור חנוכה והוראות איך להדליק נרות החנוכה.

המשרד היה גדוש בפעילות, כמו המטכ"ל של הצבא. אברכים צעירים ותלמידי ישיבה נכנסו ויצאו, כולם מלאים התלהבות ורצון לתרום את חלקם במבצע חנוכה.

יוסי <הבחור הישראלי שהצטרף אליו>, כבר חכה עליו, וכל הדברים היו מוכנים. השליחות של בערל בלילה ההוא – לפי התכנית שעובדה במרכז – היה לבקר בעיירה קטנה מסויימת בלונג איילנד <לאנג ביטש>, במרחק שעת נסיעה מברוקלין. בלי לאבד אף רגע, יצאו בערל ויוסי לשליחות מבצע חנוכה.

ב.

לבערל אצה לו הדרך, הוא כבר רצה להפוך את העולם (להיות לו יתברך דירה בתחתונים), הוא לחץ על דוושת הגז, והשעווי הישן נענה ברצון, שביטא את התלהבותו לסייע בהשליחות. בערל מסתמא נהג קצת יותר מדאי מהר [ולא שם לב שהוא נוהג במהירות יותר גדולה מהמותר על פי השלטים הנמצאים בדרך], כי לפתע הבחין באורות המהבהבים של מכונית משטרת התנועה, שסימן לו שיעבור לצד המדרחוב, ויעצור שם.

"ה'לעומת זה' התאמץ לקלקל לנו את זה" אמר בערל ליוסי, איך שהוא האיט את הרכב ועצר ליד המדרחוב. מכונית המשטרה נעצרה מאחוריו, האורות עדיין מהבהבים.

שוטר גבוה יצא ממכונית משטרת התנועה, וניגש לחלון הפתוח של בערל.

"מה הבעיה, קצין?" שאל בערל בתמימות.

"האם אתה לא קורא את השלטים? עברת במהירות מופרזת של 51 מייל לשעה, במקום שבו המהירות המקסימלית המותרת היא 40 לשעה" <אמר השוטר>, "הרשיון והרישום שלך, בבקשה!".

בערל אף פעם לא התווכח עם שוטר; הוא רק אמר: "אני מצטער".

איך שבערל פשפש בכיסו לרשיון הנהג והרישום, הסתכל השוטר עליו בחשד. הוא כנראה התפלל אם שני האנשים המזוקנים הם 'היפיס' או כיוצא בזה שמנסים לעשות דברים בלתי

רצויים. הוא כיוון את עמוד האור שלו על המושבים האחוריים של המכונית, והחשד שלו התגבר.

"מה אתה מוביל שם?" שאל אותו השוטר.

בערל התכופף מאחורי מושבו והוציא מנורת חנוכה קטנה של נחושת, שהוא נתן לשוטר. השוטר הסתכל על זה בהתעניינות. בערל מצא לנכון להסביר ל"יווני" הזה מה זה:

"אצלינו היהודים, היום הוא חנוכה", הסביר לו בערל באנגלית, "ואנחנו מדליקים נרות: נר אחד בלילה הראשון, שנים בלילה השני, וכך הלאה, עד שבלילה השמינית של חנוכה שהיא האחרונה, שאז מדליקים את כל שמונת הנרות. אז אנחנו נמצאים על הדרך לחלק המנורות והנרות לבתים יהודיים. אתה יכול להגיד, שאנחנו נמצאים בפקודה...".

I am also a Jew ("אני גם יהודי") העיר השוטר.

בערל קיוה שהשוטר היה אומר את זה בקצת יותר רגש, ולא רק באותו הטון כמו "הרשיון שלך, בבקשה". אבל בכל זאת הוא הופתע לטובה.

"איך אתה אוהב את זה! יוסי, האם שמעת, הוא יהודי, כמוני".

בפנתו לשוטר עוד הפעם, אמר בערל: "האם אני יכול לתת לך את מנורת החנוכה בתור מתנה? אבל יש פה תנאי מסויים: אתה צריך להבטיח שתשתמש בזה. הנה יש כאן קופסת נרות שבא עם המנורה. האם יש לך ילדים בבית?".

השוטר: "כן. ילד וילדה".

בערל: "אז אני אתן לך גם דריידל עבור הילדים" אמר בערל, ונתן לו גם חוברת, והוסיף: "וכאן יש לך חוברת עם הסיפורים הנפלאים של חנוכה, אודות אנשי המכבי האמיצים".

השוטר: "שמעתי על אנשי המכבי בשכונות היהודיות של ברוקלין... כן. הם עושים עבודה טובה של הגנה על השכונה...".

בערל: "לא, לא אודות אנשי המכבי הללו; אלא המקוריים, של לפני אלפיים שנה... תקרא הכל אודות חנוכה בהחברת הזאת, וילדיך ייהנו מזה גם כן. יש פה גם הוראות איך להדליק את נרות חנוכה, ואיך לברך על הדלקת הנרות, וגם ההוראות אודות משחק הדריידל".

פני השוטר האירו: "רק עכשיו נזכרתי, איך שראיתי את זקני, עליו השלום, מדליק נרות החנוכה; זה היה לפני הרבה שנים. עוד הייתי אז ילד קטן. אבא שלי לא הדליק את הנרות, אני בטח לא הדלקתי אותם...".

"זה אף פעם לא מאוחר להתחיל דבר טוב", אמר בערל בהתלהבות. "תגייד לי, החבר שלך שם במכונית המשטרה – האם הוא, אולי, גם יהודי?".

"לא, הוא אירי. הוא השכן שלי; הוא מתגורר ליד הבית שלי" אמר השוטר, והוסיף: "< אתה יודע, כל שנה בזמן הזה, הוא מפאר את ביתו בנורות חשמליות צבעוניות, ועץ מואר כולו. האמת, שאני ובפרט הילדים, מתמלאים קנאה. השכנים הלא-יהודים שלי שומרים על החגים

שלהם, אבל אני לא יודע כלום על החגים היהודים שלי; זה מבייש.. הילדים שלי, הם רוצים לחגוג חג.. לפחות, עכשיו אני הולך להדליק את הנרות, והילדים ישמחו שיש להם חג משלהם!"

השוטר שתק לרגע, שקוע במחשבותיו. אח"כ הוא שאל את בערל: "אתה רב?"

"כן," השיב בערל, "אני רב, אבל לא רב של בית כנסת. אני רב של ילדים. אני מלמד בישיבה – אם אתה יודע מה זה ישיבה."

"האם תרצה לבקר אותי בבית שלי?" שאל השוטר, "תוכל לפגוש את אשתי והילדים. אנחנו יכולים לדבר. מחר בערב אני נמצא בבית. האם תבא אלי?"

"אשמח מאד" הבטיח לו בערל.

"אני אתן לך את הכתובת שלי". השוטר רשם את זה על פיסת נייר >. זה היה כתובת בהעיירה מיניאולה>. "הנה יש לך את הכתובת. אתה רואה, אני נותן לך את זה במקום דו"ח על עבירה. אז במקום שתצטרך ללכת מחר למשפט התעבורה לענות על הזמנה, תבא אלי [מחר בערב]". בערל נתן לו את היד, והשוטר לחץ אותה בחום. "מחר בעת הזאת אהיה אצלך" הבטיח לו בערל בהוסיפו: "ואל תשכח להדליק היום נר אחד, ובלילה הבא נדליק שני נרות."

"חנוכה שמח! להתראות מחר", אמר השוטר עם חיוך רחב על פניו.

"חנוכה שמח, חנוכה שמח", השיבו בערל ויוסי, והמשיכו את נסיעתם למבצעים בשמחה.

>בלאנג ביטש עצרו לקחת את הסטודנט משה בערקאוויץ שהצטרף אליהם למבצעים>.

ג.

בליל המחרת, אחרי שהדליק נרות חנוכה בבית שלו, התיישב בערל במכונית ויצא עוד הפעם למבצע חנוכה [עם יוסי]. ובפעם הזאת לקח אתו כמה מזוזות וזוג תפילין, וגם חוברת באנגלית אודות תפילין. בעוד חצי שעה הגיע להכתובת שהשוטר >מר וואסערמאן< נתן לו ביום הקודם. התחנה הראשונה שלו היתה >במיניאולה< בבית השוטר.

איך שהוא נהג דרך הרחובות השקטים של העיירות, בערל ראה הרבה בתים מפוארים עם נורות צבעוניים, היו בתים שלא היה בהם הנרות, ופה ושם הוא הבחין במנורת חנוכה כשמלית צנועה בחלון הקדמי. זה היה פעם אחת בשנה כשהיה קל להבחין איזה בית הוא בית יהודי, אפילו בלי לחפש את המזוזה. יותר מאוחר, בערל יבקר את חלק מהבתים שלא היה בהם נורות ואלה שהיה בהם מנורת חנוכה חשמלית בחלון, ויחיה אותם באווירת חנוכה האמיתית. אבל עכשיו הוא נסע להכתובת שהשוטר היהודי נתן לו.

זה היה בית דו-קומתי. הדירה העליונה הוארה עם נורות חשמליות. אבל, תשומת לבו של בערל הוסבה למנורת חנוכה החשמלית בחלון של הדירה התחתונה. "זהו היכן שחברי החדש, השוטר היהודי גר". אמר בערל לעצמו, איך שהוא לחץ על הפעמון של הדלת. בעודו מחכה שיפתחו את הדלת, הוא שם לב שהעבירו צבע על המזוזה קטנה שעל מזוזת הדלת, ובקושי שמו לב אליה.

לבסוף נפתחה הדלת, ובעל הבית כשהוא לבוש בבגדים אזרחיים מקבל את פניו בחיוך רחב, ובלחיצת ידיים חמה.

"זהו אשתי : גלאדיס, וזהו : באבי, וזהו : בעטי; והשם שלי הוא : פרעד", אמר השוטר. אחר כך הוא פנה לאשתו ואמר : "זהו הרב הצעיר, שסיפרתי לך אודותו אתמול בלילה".

גלאדיס אמרה : "כולנו שמחים שיכלת לבא".

בערל שאל את הילדים בני כמה הם.

"אני בן עשר" אמר באבי.

"ואני בת אחת עשרה" אמרה בעטי.

"האם אתם יודעים את שמכם היהודי?" שאל בערל.

הילדים הנידו בראשם לשלילה. "האם את יודעת, אמא?", שאלו את האם.

"בטח אני יודעת", אמרה האם בגאון. "השם היהודי שלך, בובי, הוא : ברוך הערש; אתה נקרא על שם אבא שלך, ינוח בשלום על משכבו. והשם היהודי שלך, בעטי, הוא : חיה באשא, על שם אמא שלי, תנוח בשלום על משכבה".

"ומהו השם היהודי שלך, אמא?", רצתה בעטי לדעת.

"השם היהודי שלי היא : גאלדא".

"והשם היהודי שלי הוא : אפרים", אמר האבא. "אני יודע את זה במקרה, כי אני זוכר שסבא אמר לי שאני נקרא על שם אביו".

בערל עודד את בעלי הבית לדבר אודות הוריהם וסביהם. נמשך הדיבור שגולדה היה לה רקע יהודי עשיר, אבל אחרי החתונה היא התרחקה מהיהדות. לבעלה היה מעט מאד חינוך יהודי, והשכונה שגרו בה היו בה מעט מאד יהודיים שומרי תורה ומצות. אבל גם לו היו זכרונות חיים מסבא שלו, שאצלו הוא בילה הרבה חגים יהודיים מאד נעימים.

השיחה היתה מאד נעימה, וכשבערל הציע שיתחילו להדליק את נרות החנוכה, ההצעה התקבלה בהתלהבות, בפרט ע"י הילדים.

האבא והבן לבשו כיפות, שבערל בסוף מעשה במחשבה תחלה הביא אתו.

קודם האבא הדליק את נרות החנוכה, כשהוא קורא את הברכות מתוך החוברות, שהיה בו גם נוסח הברכות באותיות אנגלית. אח"כ בערל הוציא עוד מנורת חנוכה של נחושת וקופסת נרות עבור ברוך הערש, ובערל הראה לו ג"כ איך להדליק את הנרות ולעשות את הברכות.

"מדוע אנו מדליקים נרות חנוכה?" שאל ברוך הערש.

"חכיתי שתשאל את השאלה הזאת", אמר בערל, והוא התחיל לספר לנו את הסיפור של חנוכה. הוא סיפר להם איך שאנטיוכוס מלך סוריה שהיה עובד עבודה זרה ונושא דגל תרבות יון, ניסה להכריח את היהודים לזנוח את אורח החיים היהודי, ואיך שיהודי זקן אמיץ בשם מתתיהו בן יוחנן הכהן ובניו עמדו ומרדו נגד המלך האכזר; ואיך שבמלחמה שנלחמו היהודים נתן הקב"ה

נצחון הרבים ביד המעטים תחת הנהגת יהודה המכבי ואחיו; ואיך הלוחמים היהודים בסופו של דבר גירשו את האויב מירושלים ומארץ הקודש, וטיהרו את בית המקדש לעבוד את ה'. ואח"כ אירע הנס במציאת פך השמן החתום בחותמו של כהן גדול שלא היה בו אלא כדי להדליק את המנורה ללילה אחת, ונעשה נס והדליקו בו את המנורה לשמנה לילות, עד שיכלו לעשות שמן חדש עבור הדלקת המנורה.

"נרות החנוכה מזכירים לנו", המשיך בערל, "להדליק כל בית יהודי עם אור התורה והמצוות, ובאופן דמוסיף והולך, כמו שמדליקים את נרות החנוכה באופן דמוסיף והולך מיום ליום. חנוכה מזכיר לנו גם כן שהיכן שישנו נחישות בתוקף לחיות על פי תורה ומצוות, ה' עוזר לנו להתגבר אפילו על נסיונות קשים ביותר. למזלנו, במדינה הזאת, אין קשיים אמיתיים לחיות כיהודי; ובטח שום דבר כמו הנסיונות שעמדו בהם מתתיהו ובניו וההולכים בעקבותיהם".

.ד

דברי בעריל, שיצאו מן הלב, עשו רושם עמוק הן על ההורים והן על הילדים. כמה דקות אחרי שהוא גמר לדבר, הם ישבו בלחש, שקועים במחשבות. אח"כ שאלה חיה באשא: "מדוע לא אדליק גם אני את נרות החנוכה?".

"בשבילך ובשביל אמא שלך ישנו מצוה אחרת מאד מיוחדת של הדלקת נרות, ולא רק פעם אחת בשנה במשך שמנה ימים, אלא כל יום ששי בלילה קודם שקיעת החמה לכבוד שבת, ובערב כל יום טוב" השיב בערל.

"באמת?" אמרה הילדה הקטנה בהתרגשות, כשהיא מסתכלת על האמא שלה.

רק עכשיו האמא נוכחה מה החסירו כל השנים הללו, ודמעות נקוו בעיניה כשנוכרה איך שהדברים היו ביום ששי בלילה בבית אמא שלה. היא מיהרה להבטיח לבתה שמיום ששי הבא, שניהם ידליקו את נרות השבת בכל יום ששי (וערב יום טוב) קודם שקיעת החמה בלי להחסיר אף פעם.

בערל הציע שלפני שהם מדליקים נרות שבת ישימו פעני בפושקע של צדקה. "יש לי אחד שאני יכול להציע" הוא הוסיף, איך שהוציא פושקע עגולה מהתיק שלו. "כשזה יתמלא תוכל למסור את זה להצדקה היהודית הכי קרובה אליך". ההצעה הזאת, גם כן נתקבלה בעונג ובשמחה.

"עכשיו שהבית שלכם הוארה בנרות החנוכה, ויהיה עוד יותר מוארת בנרות השבת קודש" אמר בערל להאבא, "הגיע הזמן להביא אור גם להלב שלך ולהמוח שלך".

בהתחלה השוטר לא הבין אודות מה בערל מדבר. אבל כשבערל הסביר שהוא מדבר אודות הנחת תפילין, על הזרוע השמאלית (כנגד הלב) ועל הראש, נזכר אפרים שבמסיבת הבר מצוה שלו נתן לו זקנו זוג תפילין. זה היה הפעם הראשונה והאחרונה שהוא הניח תפילין, אבל הוא לא זכר מה קרה להתפילין מני אז.

"אל תדאוג, אנחנו נדאג לך", אמר בערל, בהבטיחו שביום המחרת הוא ישלח בחור ישיבה עם זוג תפילין, והוא יראה לו איך להניח אותם. "זה יקח לך רק כמה דקות כל יום, חוץ משבת ויום טוב, אבל תרויח נצחיות" אמר בערל בשכנוע, והשוטר השיב ב"בסדר!" לבבי.

כולם (ההורים והילדים) היו בשמחה ובטוב לבב, והם הצטערו כשבערל קם ללכת. "יש לי עדיין המון לעשות הלילה", הוא אמר, "עשינו התחלה טובה. ישנו רק עוד דבר אחד שאנחנו צריכים לטפל בו – המזוזות!".

בערל ביקש רשות להסיר את המזוזה היחידה בהבית. הוא לא הופתע לראות שזה פסול, כי זה הכיל משהו מודפס על נייר, במקום משהו שנכתב על קלף, כנדרש. הוא החליף את זה עם מזוזה כשרה, והוא הבטיח שהתלמיד בהישיבה יביא מזוזות נוספות, אחד לכל חדר בהבית. "אנחנו מספקים אותם לכם במחיר שזה עולה לנו, לפעמים אנחנו מחלקים את זה בחנם; זה תלוי בך", אמר בערל.

לפני שהוא עזב את הבית, שיחק בערל בסביבון עם הילדים. הוא הסביר להם את המשמעות של האותיות העבריות: נ, ג, ה, ש – נס גדול היה שם.

ואיזה אות תצטרך לבטאות: 'נס גדול היה כאן?' שאל ברוך הערש.

"יש לך ראש יהודי טוב!" אמר בערל בחבקו את הילד דרך חיבה. "במקום ש יהי לך פ. אבל אף אחד עוד לא ייצר דריידל כזה. זה רעיון מעניין. לילה טוב, וחנוכה שמחה ומאירה לכולכם!".

"חנוכה שמח, חנוכה שמח" השיבו כולם בשמחה איך שליוו אותו להדלת.

כשבערל נסע הביתה בלילה ההוא, הוא מצא את עצמו מפזם לעצמו: "נס גדול היה פה..".

באביב תשל"ד גדלי' ובראניא שייפער באו לדבר בפני קבוצה מסויימת של זוגות יהודים נשואים באשענסייד בבית איסר וסלאוה חנה קאופמאן (והי' להם אז שלשה ילדים: גיטל טובה (בת 8), העניך משה (בן 5), ודוד (בן 2)), שהיו חברים בו ארבע זוגות יהודיים נוספים: בוב ואיילין וויינשטיין (ויש להם שני בנים), הערשיל חיים אבראמאווין (מורה למתימטיקה, שהיה בא לשיעורים של יום חמישי בלילה) וזוגתו, ועוד; ודיברו אודות פרשת השבוע וחיים יהודיים, וכשראו שהקבוצה (מחמת חסרון ידיעה ביהדות) היו מעורבים בענינים שליליים, אמרו להם לפנות אלי, והייתי מגיע עם זוגתי כל יום חמישי בלילה ללמוד אתם, המפגש היה נערך בבית אחר כל שבוע, ונקרא: Rabbi Sholom Ber Schapiro Thursday Night Learning Group [הראשי תיבות היה: RSBSTNLG]. ונהיו שומרי תורה ומצוות.

(והיו מגיעים אפילו מסאפולק קאוניטי וזה גדל למאה אנשים, עד שהתחילו להיחלק לקבוצות קטנות יותר).

הרבה התחילו לשמור כשרות וטהרת המשפחה, ואנשי הקבוצה היו עוזרים אחד לשני לשמור כשרות וכו'.

והיו מתפללים בבית הכנסת שער השמים של הרב קאסטען עליו השלום (והיו עורכים שם מלוה מלכה, וגם אחרי שהתפצלו לקבוצות קטנות כולם היו מגיעים למלוה מלכה).

היה לנו מיטוואך שעה באושענסייד, והיה שם מאה וחמשים תלמידים [ויזכר לטוב הרב בנימין בלייך שנתן לנו מקום ביאנג איזראעל אוו אושענסייד עבור הקייטנה].

אחרי תשרי תשל"ד נסע קאפיל גאלדבערג לכפר חב"ד ולמד בשנה ההיא במחלקת אור תמימים (לבעלי תשובה בראשות הרש"י גפני) של ישיבת תומכי תמימים בכפר (וביום השבת היה משתתף בהתועדויות של הרמ"מ פוטערפאס, כי הבין אידיש כי בביתו בוויניפעג היו הוריו מדברים אידיש).

על חודש תשרי תשל"ה חזר לארה"ב, והתחיל ללמוד בהדר התורה, ובשבתות וימים טובים היה אוכל אצלי, והיה משתתף במיטוואך שעה.

ובקיץ תשל"ה ובקיץ תשל"ה פתחתי קייטנה באושענסייד [ביאנג איזראעל הנ"ל] (ונקרא בשם 'קעמפ ליאורי') ומנהל הקייטנה היה אנשיל פערל, ויעקב קאפיל גאלדבערג ניהל את מחלקת arts and crafts (והתאכסנו אצל משפחת דעכטער, והתועדו הרבה עם בנם שמואל שהיה חשמלאי, ונהפך לשומר תורה ומצוות, ולמד בישיבה ונישא לבתו של ר' שלום לעווערטאו). ואחד הבעלי בתים: הערשיל חיים אבראמאווין ז"ל עזר לסדר את נסיעות התלמידים למקומות אטרקציה. והיה לנו 50 ילדים (בנים ובנות בקבוצות נפרדות) בשנה הראשונה. וגם בשנת תשל"ו היה לנו קייטנה בניהול התמים אנשיל פערל.

בהמשך הזמן פתחתי בית של פעילות וספריה, ושאלתי את הרבי אם יקראו לזה "ליובאוויטש סענטער" או חב"ד לייברארי או בית חב"ד, והרבי מחק את כל ההצעות, וכתב שיקראו לזה "יהדות סענטער".

מרת אסתר ע"ה שעלדאן (אשת ארי' ליב) מתושבי לאנג ביטש היתה עוסקת בצרכי ציבור [הרבי שלח פעם את שניאור זלמן בר' ארי' זאב ליפסקער ללאנג ביטש להניח תפילין עם

ארי' ליב שלדון], ותרמה עבור הפעילות בלונג איילאנד, ושנה אחת אירגנה דינער עבור הפעילות.

ופעם אחת ע"פ הזמנה מסרתי שיעור בפורט וואשינגטון.

כשהרבי יצא בו' תשרי תשל"ה עם מבצע נרות שבת קודש, חילקתי חוברות לתלמידות המיטוואך שעה אודות נרות שבת קודש ולימדתי אותם את הברכה 'להדליק נר של שבת קודש', והילדות הלכו הביתה והדליקו נרות ובירכו. בפארק אוועניו בלאנג ביטש היתה ילדה בת 12 בשם נאנסי האכלער שלמדה אצלנו ב'מיטוואך שעה'; היא באה הביתה וסיפרה לאמא שלה אודות נרות שבת קודש ורצתה להדליק נר של שבת, ואמא שלה לא נתנה לה רשות להדליק את הנר. וכשבאה להמיטוואך שעה, אמרה שאמה לא מרשה לה להדליק נרות שבת קודש, ואמרתי לה להישמע לאמה ולא להדליק את הנרות.

ואחרי קצת זמן שלא הדליקה, הלכה להחנות לקנות נרות לשבת קודש, ושאלה את בעל החנות אם הוא יכול למכור לה a holy candle, ומתחלה אמר לה בעל החנות שתלך לאמא שלה לשאול אותה למה היא מתכוונת, אך היא הסבירה לבעל החנות שאמא שלה לא מסכימה שהיא תשמור את המצוה, ואמר לה בעל החנות: אני יודע למה את מתכוונת, ונתן לה נר של יארצייט, וקודם השינה בליל שבת קודש הדליקה בחדרה ובירכה: 'להדליק נר של שבת קודש'.

בבוקר יום שבת קודש כשנכנסה האמא לחדר בתה וראתה את היארצייט ליכט דלוקה, התעלפה, וכשהתעוררה מהעלפון שאלה את בתה: Nancy! That is what one lights for somebody that passes away

You didn't want me to do it for my sake, so I decided to light it for your sake

און די מאמע האט עס דערהערט, ונתנה לה להדליק נרות שבת קודש ושלחה אותה ללמוד בHebrew Academy of Long Beach, והתחילה לשמור כשרות.

ובאותו הזמן התחילו לערוך אצלי סעודות מלוה מלכה עבור יהודים שהיו שקועים בכל מיני כתות שהמירו את דתם, וחזרו לצור מחצבתם.

בשנת תשל"ו תרם מישהו מכוננית גדולה [וואו בן 16 מושבים] ל"טאנק" עבור פעילות המבצעים, שלום גרשון נעמצאו (בן דוד זוגתי) צייר את עשרת המבצעים שהיה תלוי על כותלי הטאנק מבחוץ; והתי' קאפיל גאלדבערג הי' פעיל בהטאנק, והשגי רשיון שיוכלו להפעיל מוזיקה מהטאנק [יום אחד ראה הרבי את הטאנק בדרכו מביתו ל770, והעיר לחותני על כך כשנכנס לעבוד אצלו].

ובכל שנה הייתי מחלק הרבה מצה שמורה קודם חג הפסח.

בשנת תשל"ו הי' קאפיל גאלדבערג art director בעיתון 'ופרצתי' שיצא לאור ע"י צא"ח באנגלית, וכתב שם (על דעת עצמו) כתבה עם תמונות אודות הפעולות בלאנג ביטש.

[בשנת תשל"ח שאל קאפיל את התמימים איזה חומר יוצא לאור מידי שבוע או מידי חודש באנגלית עבור בעלי התשובה שלא יודעים אידיש, והתברר לו שהתועדויות כ"ק אדמו"ר אינם נדפסים באנגלית. וייסד 'שיחות באנגלית', הוא השיג את השיחות של הרבי שנרשמו ע"י יועד הנחות התמימים' ותירגם את זה לאנגלית ותקתק את זה (ולוה מאה דולר ממרדכי נאגל כדי שיוכל להדפיס

את זה), והיה מוכר את החוברות בעד 25 סענט (כעבור חצי שנה (כשחזר לוויניפג להתעסק בשידוכים) מסר את זה למישהו אחר להתעסק בזה, וכעבור קצת זמן לקח ר' יונה אבצן על עצמו את ניהול השיחות באנגלית והרחיב אותה למתכונת הקיימת כיום). אמא שלי הציעה שידוך עבורו עם בעלת תשובה בשם אילה שעבדה עבור אברהם לעוויטאנסקי ולמדה בבית חנה במיניסוטה והיתה אוכלת אצלי בשבת; ונישאו (והתיישבו בטאראנטא). חתנו הרב אייזיקאוויטש מנהל את המתיבתא של קוראל ספרינגס בפלורידה].

בחול המועד סוכות עשיתי א פרייליכע פארבריינגען בהסוכה, והרב יעקב יהודה העכט נאם שם, און ס'האט זיך געגאסען א סך משקה.

גרשון פיסטעל שהוריו גרים בפלאטבוש היה תלמיד בישיבת חיים ברלין ונשא את אביבה מייבערג מפלארידה, ועברו להתגורר בקראון הייטס בקראון סטריט, והיה מתארח על שולחני בשבתות. והיה עוזר ב'ועד המסדר' בעת חלוקת הדולרים ע"י הרבי ביום ראשון.

פעם אחת ביום ראשון בשעה אחת אחרי הצהריים אחרי שקיבל דולר מהרבי, רץ אלי הביתה, ואמר שרוצה לדבר אתי למטה במרתף. ואמר שניגש להרבי לקבל דולר, והרבי נתן לו דולר ואמר לו שיהי לו רפואה שלימה, אבל הוא לא חולה. ואמרתי לו שיעלה למעלה לחדר האוכל, כי חותני נמצא שם, ושישאל אותו; ועלה לחדר האוכל ואמר לחותני שזה עכשיו קיבל דולר מהרבי והרבי איחל לו רפואה שלימה אבל הוא לא חולה, וחותני אמר: שהרבי הקדים רפואה למכה. וביום רביעי אישפזו אותו לשלשה חדשים בבית הרפואה (כי היה לו בעיה עם הכבד שלו).

באביב תשל"ח התקבץ אצלי 78 דולרים של הרבי (חלק מהם היו דולרים שהיו שייכים לחותני ולחותנתי שהפקידו אצלי; על כל דולר היה רשום עליהם שם המקבל, והתאריך שבו נתן אותם הרבי) שהיו בארנק מסויים שהיה מונח בביתנו, ויום אחד נגנב הארנק. כעבור קרוב לשנה התקשרה אלי בת ישראל מסויימת שמנהלת dry goods store ואמרה ששחור אחד נכנס לחנות וקנה מוצר מסויים עם דולרים אלו, והיא מחפשת זה זמן רב אחר השפירא הזה. עד שמישהו נתן לה את הטלפון שלי. והיו אצלה 72 דולרים מהרבי שנלקחו ממני בשנה הקודמת.

[ביחידות שהיה לי ביחד עם זוגתי (שהיתה בהריון עם בתי נחמה שנולדה בכ"ט שבט תש"ל) אצל הרבי ביום א' י"ב שבט תש"ל פנה אלי, ושאל אותי: וואס פאר א שפראך וועסטו ריידן מיט די קינד, ואמרתי: אידיש, ואח"כ פנה לאשתי, ואמרה: אפשר לשון הקודש, ואמר הרבי: וואלט זיין בעסער רעדן אידיש.

כמה ימים לפני שנולדה, היתה אשתי בבדיקה שגרתית אצל הרופא (שהיה לו משרד על אשען אוועניו) ואמרו שיש סיבוך רציני אצל העובר, והרבי אמר: 'איך זע דאס ניט; אבער אז דער דאקטאר הייסט גיין מאכן א סאנאגראם, זאל מען פאלגען דעם דאקטאר. ואזכיר על הציון'. וכשהלכתי להרופא, ולקחו סאנאגראם, אמר הרופא שהוא לא רואה בעיה עם העובר.

ב'י מרחשון תשל"ה נולדה בתי הרביעית צפורה, וכשנכנס חותני להרבי לכתוב את המכתבים, אמר לו הרבי מזל טוב עבור הולדת הנכדה, ואמר: נו! זיי האבן שוין מקיים געווען בת תחלה סימן יפה, איז יעצט דארף זיין בנים. ואח"כ נולד לנו ארבע בנים (יעקב יצחק, שניאור זלמן, בנימין ונחום)].

בתשכ"ז אחרי מלחמת שש הימים, היה חותני בהתעוררות והתרגשות עצומה ונסע לארץ הקודש, והתחיל לגדל קצת זקן, ואמר שכשיוולד לו נכדו הראשון, יפסיק לגלח את הזקן. וביום כ"ו אדר שני תשל"ו (שמנה שנים אחרי חתונתו), נולד בני הראשון, ומאז הפסיק לגלח את הזקן; ובד' ניסן הוכנס לבריתו של אברהם אבינו ונקרא שמו בישראל: יעקב יצחק (על שם אביו של ר' ניסן, שנהרג ע"י הנאצים, והרבי אמר לו שיקבע את יום היארצייט אחרי אביו (ואחיו: בנימין (הבכור – הי' נשוי והיו לו כמה ילדים), שניאור זלמן, ואח נוסף, ואחותו: צעסיה) בח"י אלול).

בכ"ד מנחם אב תשמ"ג נולדו לנו התאומות, והיה לזוגתי צער עיבור ולידה ונשארה עוד קצת זמן בבית הרפואה, וביום שני בשבוע (כשבועיים אחרי הולדתם) כשהיתה בבית הרפואה והיתה בסכנת חיים, הלך חותני להרבי, ושאל אותו אם יש בבית הרפואה מטבח כשר, ואמר לו: 'אזוי ווי זי האט געמאכט דעם ערשטען cookbook [ביחד עם אשתו של מנחם בלאו], זאל זי זען צי דארטן איז פאראן א כשרין קיך אין שפיטאל', והרבי הכניס מלא חפנו בקערה של ניקעלס שהיה מונח על המגירה ונתנם לחותני ואמר לו: 'גיב עס איר, און זי זאל זען געבן דארטן צדקה, און זי זאל האבן א רפואה שלימה', וביום ו' עש"ק הוטב המצב והרופא אמר שיתכן שהיא יכולה ללכת הביתה על שבת, והיא רצתה לבא הביתה על שבת, וחותני שאל את הרבי, ואמר הרבי: 'אזוי ווי זי איז א פרומע, וועט זיין בעסער פאר איר מצד שמירת שבת צו בלייבן אין שפיטאל'.

יום אחד בקיץ תשד"מ כשהסיע הרבי להאוהל הבחין הרבי מבעד לחלונות המכונית בזוגתי שהיא צועדת ברחוב קינגסטון (ואיסטערן פארקוויי) עם התאומות (כשמלאו להם כבר שנה אחת), בפנים חוורות. ולמחרת, כשנכנס חותני למשרד לעבוד בכתובת המכתבים, אמר לו הרבי: 'איך האב באמערקט דיין טאכטער נעכטן, און זי איז געווען אביסל בלייד'.

חמי וחמותי היו אצלי על חג הסוכות ושמיני עצרת תשמ"ח, והרבנית (מרת חיה מושקא) התקשרה אל חמותי (מרת נעחא מינדעל) בחול המועד: 'קום פארביי שמיני עצרת' לשתות תה, ובשמיני עצרת אחרי הצהריים ביקרה אצל הרבנית בהספריה, ולקחה אתה את נכדתה בתי מרת נחמה שפירא (שנקראה על שם זקנתה של מרת מינדעל, האמא של מרת נעמצאו) שהתעתדה לנסוע לסמינר בית רבקה בכפר חב"ד, הרבנית שמחה מאד וקיבלה אותם בספר פנים יפות וביקשה אותם להסיר את המעילים, ואמרה להם: 'זעצט זיך אוועק, והגישה להם תה. והתעניינה בכל פרטי נסיעת בתנו לארץ ישראל. ואמרה לה: 'זי זאל לערנען גוט', וזה היה הביקור האחרון אצל הרבנית.

בתשמ"ח אחרי פטירת הרבנית החליטו בדיטרויט שהרבנית כתבה את 'וואונדער פון נאטורי' בשמועסען מיט קינדער, וגם בבית רבקה החליטו שהילדים ילמדו את זה. ובנותי באו הביתה ואמרו שמכיון שהרבנית כתבה את 'נפלאות הטבע' התחילו ללמוד את זה בבית רבקה, וחותני חייד. כעבור שלשה ימים אמרה לו אשתי: 'מה הסיפור עם 'נפלאות הטבע' (כי היא הרי ראתה שחותני כותב את זה)', אמר לה: 'ר' שלום בער גארדאן מלמד בהסמינר של בית רבקה ושאל אותי יום אחד: 'ר' ניסן! איך ליין די וואונדער פון נאטור, און עס איז אויסערגעוויינליך, ווער העלפט דאס אייך? ואמרתי לה: 'מיין רביצין; והתכוונתי לאשתי הרבנית נעחא מינדעל. והרש"ב גארדאן סבר לפי תומו שהכוונה להרבנית חי' מושקא, ואמר כך לחברי ההנהלה בבית רבקה או לתלמידות שלו. וזה היה מקור השמועה שהרבנית כתבה או השתתפה בכתובת Wonder of Naturen.

וכשהנהלת מוסדות חב"ד בדיטרויט כתבו פעם להרבי אודות Wonder of Naturen שלומדים את זה בדיטרויט כי זה נכתב ע"י הרבנית, הוכיח אותם הרבי על כך ואמר: 'על איזה יסוד החלטתם כך?!'.

אדמו"ר הרי"צ אמר פעם: 'ווען איך ליין וואונדער פון נאטור, קומט מיר צו יראת שמים'.

כמה שנים אחרי החתונה נתבקשה אשתי להיות הנשיאה של נשי ובנות חב"ד.

אשתי השתתפה בהרצאות שארגנה מרת רחל אלטיין שהיתה אחת מחברי ההנהלה של נשי ובנות חב"ד לאשתי, על טהרת המשפחה, איך להכין את הבנות הנכנסות לשנות הנעורים לבגרות. מרת אלטיין

The modern Jewish Woman

[בשנת תשל"ה התעסקה בכתיבת ספר הבישול הכשר היהודי (The Kosher Cookbook)]

ובעשור השני היתה חברת ועד החינוך של נשי ובנות חב"ד, ואירגנו כמה סדנאות אודות חינוך בנות

ויום אחד ביקשנו את המחנכים והמחנכות להכין הרצאות אודות הקשר בין החינוך בהבית להחינוך בבית הספר.

והצענו סדרה של ארבע סדנאות (סדנא אחת לחודש): [1] הקשר בין החינוך בהבית להחינוך בבית הספר (2) חינוך ילדים וילדות חסידיים]

והעיר אודות חינוך ילדות חסידיות. שכדאי שאחד הסדנאות יהיה איך להכין את הבנות הנכנסות לשנות הנעורים לבגרות, ושמישהו יציע סדנא לאמהות איך להכין את בנותיהן. ושזאת שעומדת בראש הסדנא תהיה מקצועית.

והיינו צריכים להוסיף סדנא אחת, והזמנו את ייטא לייבעל (עובדת סוציאלית) שתנהל את הסדנא.

ומאז נשי ובנות חב"ד היתה מציעה סדנא שנתית בשיתוף פעולה עם בית רבקה, והיינו מזמינות אמהות לבנות בכתה ד עד כתה ז. וכל שנה היה זה בבית אחר.

ואחרי שהרבי העיר על הנושא הזה, חברה מרת אסתר פרימערמאן ספר בנושא.

היא התחילה (בעשור הראשון לחתונתינו) את המגזין הראשון עבור נשי חב"ד ביחד עם אשת ר' ישראל הלוי ראזענפעלד, ומרת אסתר בלאו. ואח"כ העבירו את זה למרת רבקה גייסינסקי].

בחורף תשמ"ט (או תשי"ג) התקשר אלי מר סיידאף מיוצאי איראן בלאנג ביטש וביקש שאני אהיה בקשר עם מרת פארווענע והיא ביקשה ממני לתת שיעור לנשים בגרייט נעק בעברית כדי שיוכלו להתפלל בבית הכנסת ליוצאי איראן שהיה באמצע הבניה בגרייט נעק, ובכל יום חמישי בלילה היתה זוגתי מוסרת את השיעור בעברית וביהדות. הייתי מקרב את הילדים של משפחת אריה שהיו בשנות נעוריהם, הכנתי את הנערים לבר מצוה ולימדתי אותם להניח תפילין ולקרוא בתורה, והייתי מדבר אתם אודות פרשת השבוע, ודברתי אתם אודות

כשרות והנחת תפילין, וקנו מזוזות וקבעו בדלתות בתיהם. והיה להם עסקים במנהטן וחלק ממשפחת אריה התגוררו שם, וזוגתי התחילה לתת שיעורים באפער איסט סייד.

וכשזוגתי סיפרה להם קבענו אחד מימי הראשון שהרבי מחלק דולרים לצדקה והגיעו כעשרים נשים עם בעליהם ומשפחותיהם, ואמרתי שזהו קבוצה של נשים שהיא לומדת אתם ביום חמישי בלילה. ואמר הרבי: 'עס וועט זיין אויסגעהאלטען אז פאר דעם שיעור זאל מען אוועקשטעלען א פושקע אויף דעם טיש און יעדער איינער זאל געבן צדקה'.

כשאדמו"ר הריי"צ כתב את זכרונותיו כתב אותם בלה"ק, ומעקלער תירגם אותם לאידיש, וכל שבוע הי' מפרסם פרק ב'טאג מארגען זשורנאל', ומזה עשו ספר הזכרונות. אבל המקור נכתב בלה"ק.

אדמו"ר הריי"צ ביקש מר' ניסן מינדל אם יכול לבקש את אשתו לתרגם את זה ג"כ באנגלית, ור' ניסן טילגרף לאשתו בזמן המלחמה, ואדמו"ר הריי"צ אמר שהיא תשתדל ותתרגם כמה פרקים, ואם זה יעבור

ובמכתב מדי' טבת תש"ה אל ידידי עוז הנכבד והכי נעלה וו"ח אי"א מו"ה ניסן שי' כתב כ"ק אדמו"ר הריי"צ:

במענה על מכתבו נהניתי במאד מאד מזה אשר רעיתו תחי' מסכמת לתרגם את הזכרונות לאנגלית, וצריכים לרזז את מר מעקלער שי' בדבר שלוח העתונים, וצריכים לשלחם קמעא קמעא, והשי"ת יעזר לרעיתו תחי' בהדרוש לה בגשם וברוח.

והתרגום לאנגלית הלך יותר לאט.

אבל חותנתי לא גמרה לתרגם את ספר הזכרונות (ושני הכרכים שיצאו לאור באנגלית מקבילים לחלק הראשון באידיש ושליש הראשון של חלק השני באידיש).

ור' ניסן ביקש מאשתי מרת פרידא לגמור את התרגום, והיא תרגמה את זה תחת השגחתו, ונדפס אחרי פטירתו (בתור ספר הזכרונות חלק שלישי באנגלית).

וכ"ק אדמו"ר הריי"צ ביקש ממנו ג"כ לכתוב ספר אודות תולדות אדמו"ר הזקן, .

והרבי כתב הקדמה לספר הפילוסופי

ואדמו"ר הריי"צ אמר לר' ניסן שהוא מוסר לו את זכויות ההדפסה.

בהקדמתו כותב הרנ"מ ש"פילוסופיה של חב"ד" מיוסד בעיקר על ספר התניא. 'בעתיד נוציא לאור עבודה מורחבת יותר מיוסד על הלכו"ת והתורה אור,

והרב מינדל הכין למעלה ממאה ועשרים עמודים של ראשי פרקים עמודים להחלק השני של "פילוסופיה של חב"ד", (והוסיף לזה הקדמה התופסת שלשים ושש עמודים בתוספת מראי מקומות).

וזוגתי מרת פרידא, עזרה לו בקטלוג המכתבים וחלוקתם לפי נושאים, והרב מינדל ביקש ממנה לכתוב את ההקדמות הפרטיות.

כרך א של מכתבי הרבי באנגלית בעריכת חותני הרב מינדל יצא לאור בכותרת " The Letter and The Spirit" בסוף ימיו. והכין את החומר להכרכים ב-ט, (כרכים ב-ד כבר יצאו לאור, וכרכים ה-ט יצאו לאור במשך הזמן); והותקנו לדפוס בידי זוגתי מרת פרידא.

וכן הסידרה Chabad in America Through the Folders of Nissan Mindel נערך ע"י זוגתי מרת פרידא.

בשער הספר יש תמונה של שולחן הכתיבה, המצלמה שבה צילם חותני את ההתוועדות הראשונה י' שבט תשי"א, והמכתבה (טייפרייטער) שעליו תקתק את המכתבים באנגלית, והטלפון שבה היה מדבר עם הרבי.

ובביתנו נמצא גם המכתבה שעליו תקתק את המכתבים בלה"ק].

ובשנות תשנ"ג-תשע"ב עבדה אשתי בתור מחנכת בדיי קער סענטער שע"י מוסדות צא"ח (אלו שנכנסים לגיל חמש).

ג] עבודתי בחינוך

בשנת הלימודים תשכ"ט לימדתי כתיב ב בישיבת אחי תמימים בבראנקס אצל הרב מרדכי אלטיין. ר' חיים אהרן קופערמאן לימד כתיב ג. האברך ר' אהרן סערעבריאנסקי (בנו של שליח כ"ק אדמו"ר באוסטרלי: הרב יהושע שניאור זלמן סערעבריאנסקי) לימד שם כתיב ד. ר' אהרן היה מסור ונתון להתלמידים, בשעות הערב ערך ביקורי בית אצל משפחות הורי הילדים ושוחח אתם [כמה פעמים נזדמן לי לחזור מהבראנקס ברכבת עם ר' אהרן סערעבריאנסקי והבחנתי כי ר' אהרן עסוק גם ברכבת בניירות של התלמידים]. כמו כן לימדו שם הרב אהרן זייקאן והרב זלוטוביץ (היה לו מכונית, והיה מסיע אותנו בחזור לקראון הייטס) [וכשר' חיים אהרן קופערמאן עבר ללמד כתיב ה, עברתי ללמד כתיב ג].

לקראת שנת הלימודים של תש"ל, היו לי כמה הצעות להיות מלמד, והרבי בחר ב"ישיבה אוו ברוקלין"; ונהייתי מלמד בישיבה אוו ברוקלין מחלקת הבנים בכתיב ג'.

מחלקת הבנות ב"ישיבה אוו ברוקלין" נתייסדה בשנת תש"ב בוויילאמסבורג ע"פ הוראת אדמו"ר הריי"ץ ע"י ר' מאניס מאנדעל (יהודי ירא שמים שגידל את זקנו) [ובעשור השלישי למאה השביעית עבר הישיבה לאשען פארקווי], ובמשך השנים ייסד ג"כ מחלקה לבנים. והיו בה בשנת החינוך תש"ל למעלה מאלף בנות במחלקת הבנות וכמה מאות תלמידים במחלקת הבנים.

הרב מאנדעל היה מחנך בר פועל שהתייחס ברגש אבהי להמלמדים ולהתינוקות של בית רבן שהתחנכו אצלו; והדברים שראיתי אצלו עיצבו את דרכי בחינוך ובהנהגה עם הזולת.

אירע לפעמים שמורה לא היה מרגיש טוב ונשאר בבית, הרב מאנדעל היה מתקשר אליו לשאול אותו איך הוא מרגיש; כשהמורה היה אומר שלמחרת ישוב לישיבה, פעמים רבות היה הרב מאנדעל אומר למורה שהוא מעדיף שהמורה ישאר עוד יום אחד בבית ויבא לישיבה רק כאשר כבר שב לאיתנו לגמרי (למרות שזה עולה לו קצת יותר כסף למילוי מקום בעד יום נוסף).

אם אירע והמורה היה מאחר להכתה, אף פעם לא שאל את המורה מדוע איחר, אלא היה מסתכל על שעונו, לרמז לו שהוא יודע שהמורה איחר.

היו הורים שלא יכלו לשלם שכר לימוד, ואף פעם הרב מאנדעל לא סירב לקבל ילד ל"ישיבה אוו ברוקלין" רק בכלל שההורים לא יכלו לשלם שכר לימוד; והוא מרגלא בפומיה מאמר חז"ל (ברכות ט, ב): הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה.

[בארץ ישראל הייתי בשבת אחת בחודש אדר תש"ע (או תשס"ט) במאה שערים, והתפללתי קבלת שבת בבית המדרש חב"ד ברחוב בעל התניא, ושמעתי אנשים משוחחים שהיום בלילה יהיה שלום זכר שיהיו שם מאות אנשים. חשבתי לתומי שאולי אבי הבן הוא מגדולי התורה (ולכן מתכוונים כל כך הרבה אנשים להגיע להשלום זכר); אבל למחרת כשהגעתי ללימוד החסידות ותפלת שחרית, סיפרו לי ב' מהנוכחים בהשלום זכר, כי בעוד המסובים מאחלים לו מזל טוב דפק אבי הבן על השולחן, ואמר:

אני נשוי שמונה עשרה שנה, וזה בני הראשון; במשך השנים אחרי החתונה לא היה לנו ילדים, הלכתי לכל מיני רופאים, ובהמשך גם הלכתי להרבה רבנים ומקובלים שיעזרו לי, אך שום דבר לא השתנה.

מקובל אחד שהלכתי אליו אמר לי שאפשפש במעשי אולי הכאבתי למישהו, ונזכרתי שאחרי החתונה התגוררתי בבאר שבע והייתי מנהל אדמינסטרטיבי בתלמוד תורה; ונצטויתי ע"י הנהלת התלמוד תורה לא להכניס ילדים להתלמוד תורה אם ההורים לא יכולים לשלם שכר לימוד, והיתה שם אשה עניה שעבדה בנקיון התלמוד תורה, שרצתה להכניס את ילדיה להתלמוד תורה, וסירבתי כי היא לא יכלה לשלם שכר לימוד, והיא התחננה אלי עם דמעות בעיניה, ואני עמדתי בסירובי, ויצאה ממני בפחי נפש.

ואמרתי לעצמי שאני צריך לבקש ממנה מחילה, אבל קשה למצא עכשיו אשה שהכרתי לפני קרוב לשש עשרה שנה, וכבר העתיקה את מקום מגוריה. לקח לי ששה וחצי שבועות לאתר אותה, הילדים שלה כבר התחננו. כשדפקתי על הדלת שלה, היא אפילו לא הכירה אותי, ואיך שהתחלתי לספר לה את הסיפור ולהזכיר לה את זה, היא מיד אמרה לי שהיא מוחלת בלב שלם; הפצרתי ממנה לשמוע ממני את הסיפור עד תומו ובקשתי מחילה עוד הפעם, והיא מחלה בלב שלם.

זה היה לפני תשע חדשים, ובזכות המחילה נולד לנו הבן.

[ובספר "חסידי ירושלים" נדפס סיפור כעין זה:]

שהיה אברך מחסידי בעלזא בירושלים שעשרים ושמונה שנה לא היה לו ילדים (ובמשך הזמן הלכו להרבה רופאים ולא יכלו לעשות מאומה, ולמשך זמן אף התגוררו בארצות הברית כמה שנים, ואח"כ חזרו לארץ הקודש), וכעשרים ושבע שנים אחרי החתונה ישבו הוא וזוגתו ועשו חשבון הנפש מדוע עשה להם ה' ככה, ואז נזכר האברך

כיוצא בזה מספרים:

כשנולד הבן הראשון של ה"צמח צדק" (זקנו של ר' ברוך שניאור זקנו של כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו), בכ"ד מרחשון תקס"ו, ואמו הרבנית חיה מושקא (בת אדמו"ר האמצעי) נוכחה שחסרה לו פס היד השמאלי (שאצבעות היד השמאלי היו דבוקות זה לזה) [ועל הברית מילה שהתקיימה ביום חמישי פרשת תולדות תקס"ו נקרא שמו: ברוך שלום, ואדמו"ר הזקן אמר בסעודת מצוה של הברית מילה את המאמר: אני הנה בריתי אתך והיית לאב המון גוים, ולא יקרא עוד את שמך אברם], וצעקה, וכשהגיע בעלה סיפרה לו את זה, ואח"כ סיפרה את זה לאדמו"ר הזקן, ואמר לה אדמו"ר הזקן: 'אולי עשית משהו עם היד שלך?', ונזכרה שבה אליה עני אחד לבקש נדבה או פת לחם, והיא הראתה לו את היד לאמר: האם אינך יכול לעבוד במו ידך].

הרב מאנדעל שילם את המשכורות בזמן (ובדרך כלל היה לוקח לעצמו את המשכורת רק אחרי ששילם לכל המורים); היה משלם ב15 לחדש הלועזי ובסוף החדש (ואם יום ה15 היה חל בשבת, היה מקדים ומשלם ביום ו' עש"ק. ופעם אחת לא תפס אותי בישיבה ביום ששי, והטריח את עצמו לביתי כדי שאקבל את המשכורת עוד לפני השבת).

ברוב הזמן היה יושב במשרדו במחלקת הברנות, ומזמן לזמן היה בוחן את התלמידים במחלקת הברנים, ולפעמים היה אומר שאחד המלמדים יבא אליו עם כמה תלמידים שיבחון אותם.

פעם אחת ביום ראשון בשבוע באתי עם כמה מתלמידי מכתה ג, למשרדו שבמחלקת הברנות כדי שהתלמידים יבחנו אצלו; ובאמצע הגיע גביר שרצה לשוחח אתו אודות תרומה להישיבה. והמזכירה הודיעה לו להרב מאנדעל שהגביר הגיע, והרב מאנדעל אמר לה שתגידי להגביר שיחכה כמה דקות כי הוא עסוק בבחינת התלמיד ברש"י על חומש. הגביר חכה כמה דקות, והרב מאנדעל עדיין היה עסוק עם התלמידים; והגביר קם והלך לו. כשסיים הרב מאנדעל לבחון את התלמידים אמר למזכירתו שהיא יכולה להכניס את הגביר להמשרד, ואמרה לו שהגביר כבר הלך לדרכו.

ביום שלישי התקשר הגביר למשרד הישיבה ואמר שהתפעל מאד מכך שהרב מאנדעל לא הפסיק את בחינת התלמידים בכדי לשוחח עם גביר, והכפיל את סכום תרומתו להישיבה.

בשנת תשל"ה נגש אלי הרב מאנדעל (מנהל הישיבה אוו ברוקלין) ואמר לי שהוא רוצה שאהיה אורח הכבוד בהדינער של הישיבה, ואמרתי לו: הלא אין לי כסף (ובדרך כלל אורח הכבוד בדינער של ישיבה הוא גביר), ואמר לי: אני רוצה לכבד מישהו שיש לו השפעה טובה על התלמידים, שידעו כולם שכבוד מגיע לא רק לגביר אלא בעיקר להמחנכים. ובשנה ההיא נכנס הרבה יותר כסף בהדינער ממה שנכנס בשנה הקודמת כשכיבדו גביר.

יום אחד כששיחקו התלמידים שלי בכדור בזמן ההפסקה נשבר החלון, שאלתי את הילדים: מי שבר את החלון, וכל אחד מ22 התלמידים הכחיש שזה הוא.

כשהרב מאנדעל נכנס, שאל את הילדים: מי שבר את החלון, ושוב השיב כל אחד מהתלמידים שלא הוא שבר את החלון. הרב מאנדעל ביקש מאחד התלמידים שירד למטה למטבח ויביא כד של מים עם 22 כוסות, התלמיד ירד למטבח והביא את הכד והכוסות; הרב מאנדעל מזג לכל תלמיד כוס של מים, והורה להם לפתוח את החומש בפרשת נשא ולמד אתם את פרשת סוטה אודות המים המאררים, כשגמר ללמוד אתם – נעמד אחד התלמידים והודה שהוא שבר את החלון.

בשנת תשל"א התחלתי ללמד בשעות אחרי הצהריים מ4:30 עד 6:30 בתלמוד תורה של הרב דויטשער בקווינס שפתח אחרי הצהריים עבור ילדי ישראל שלומדים במשך היום בבתי ספר עממיים.

מזמן לזמן הייתי נכנס להרב חדקוב להתייעץ אתו בעניני חינוך.

פעם אחת סיפרתי לו כי מרת קאפלאן, אחת האמהות של ילד שהתחנך אצלי בתלמוד תורה של הרב דויטשער בקווינס, היה לה תרעומת על הישיבה וחשבה אפילו להוציא את הילד; כי היא אמרה שהיא שולחת את הילד על מנת שיתחנך קצת לקראת הבר מצוה, לא על מנת שיבא הביתה ויאמר שצריך לשמור שבת וללבוש כיפה וציצית ולאכול רק כשר ולהפוך את הבית.

הרב חדקוב אמר לי שבימים הבאים לא אדבר עם הילדים בהתלמוד תורה אודות מצוות שבין אדם למקום ויהדות (שבת וכשרות) רק אודות דרך ארץ, מצוות שבין אדם לחברו וכיבוד אב ואם; וכשהילד יבא הביתה והאמא תראה שזה שהוא מתחנך בתלמוד תורה פועל על הילד שמתנהג בבית כמו שצריך ומכבד את האמא, אז תשלים עם לימודי היהדות.

וכך הוה: כל המשפחה התקרבה לשמירת תורה ומצוות.

הרב חדקוב אמר ג"כ כי ציווי התורה: 'כבד את אביך ואת אמך' מיועדת לא רק להילדים שיכבדו את האבא ואת האמא, אלא היא ג"כ הוראה להאבא והאמא שיכבדו את ה'אבא' ואת ה'אמא' שבתוכם. שלפעמים הורה יכול להתנהג כמו ילד (לצעוק כשהוא מתרגז וכיו"ב), וכשהורה יהיה דוגמא חיה של מישהו שמתנהג כמו מבוגר, וכבד את עצמו בתור אבא ואמא להתנהג כמו שמצופה ממנו, אז גם הילד יעריך אותו וכבד אותו בהתאם.

הוא הדין למורה. כשתלמיד רואה שהמורה כשהוא עורך קניות בחנות מתנהג כמו שמצופה ממנו בתור מורה, ואותו דבר כשהוא נמצא בבית הכנסת הוא מכבד את בית הכנסת

ולא מדבר באמצע התפלה וכיוצא בדברים שבני אדם דשים בהם בעקביהם, אזי הוא מעריך ומכבד את המורה (ומכלל הן אתה שומע וכו').

אחד מהבעלי בתים הגרים בפלאטבוש שילדיו למדו אצלי ב'שיבה אוו ברוקלין' היה: מר עבודי, יבואן של מוצרים מסויימים (בגדים, נעליים, פירות וכיו"ב). אחת לשש (או שבע) שבועות, היה נוסע על שבוע אחד לכמה ערים (ועיירות) בדרום טעקסעס הגובלות עם מעקסיקו (אל פאסו, לוריידו, ובראנזוויל, ולפעמים גם בס. אנטוניו); והחל מחורף תשמ"ב היה נוסע גם למאק-אלען, והיה מתאכסן בערים ההם במלון, ואנשים ממעקסיקו היו מגיעים לעיירות ההם וקונים ממנו את המוצרים ההם בכמויות גדולות (והיה נותן להם בהקפה על תשעים יום), ותוך זמן קצר היה מרויח הרבה כסף.

מר עבודי העריך את עבודתי בחינוך ילדיו, ובחורף תשמ"א הציע לי מר עבודי, שמכיון שבתור מלמד ב'שיבה אינני מקבל משכורת כל כך גדולה, והנני זקוק להכנסות נוספות לפרנס את משפחתי שהולכת וגדלה; שאצטרף אליו כאשר הוא נוסע לטעקסעס לכמה ערים או עיירות (אחת לשש שבועות) ומוכר שם את הסחורה שלו, והוא יתן לי סחורה מסויימת למכור להקונים ההם. וכל מה שארויח ממכירת הסחורה ההיא יהיה שייך לי. אמרתי לו שזה רק בתנאי שהמנהל יתן לי רשות. נכנסתי למנהל הרב מאנדעל, וסיפרתי לו על הצעת מר עבודי; הרב מאנדעל אמר לי: 'נו! ארויסהעלפן א משפחה! א איד דארף דאך מאכן פרנסה', ואמר לי שלמרות שהנני מלמד מאד טוב, אבל מזה שיהיה לי פחות דאגת הפרנסה אם יתן לי לנסוע לטעקסעס ולהתפרנס שם שבוע אחד כל חדש וחצי ממכירת מוצרים; הרי במשך חמש השבועות האחרים יהיה לי מנוחת הנפש ואוכל לפעול על התלמידים בטוב יותר.

דיווחתי על כך להרבי, והרבי נתן לי ברכה להצלחה.

ואמנם מני אז התחלתי לנסוע שבוע אחת כל חדש וחצי לטעקסעס, והייתי מתעכב באותו המלון שהתעכב בו מר עבודי, והייתי מוכר את המוצרים שנתן לו מר עבודי למכור, והרווחתי טוב.

לפני הפעם השני שנסעתי לטקסס, אמר חותני להרבי שביום ראשון הבעל"ט נוסע חתנו לטקסס ליד הגבול, הרבי נתן לו שני דולרים ואמר לו: 'גיב שלום בערין שליח מצוה געלט, און ער זאל ניט אוועקפארן פון א שטאט איידער ער פארשרייבט צוויי קינדער אין דער ספר תורה פון צבאות ה'. [בי"א ניסן תשמ"א הכריז כ"ק אדמו"ר על מבצע כתיבת ספר תורה לילדי ישראל, והורה שהילדים ישתתפו בכתיבת ספר התורה ע"י זה שישלמו דולר אחד עבור אות בספר התורה].

ומאז בנסיעתי לטעקסעס בכל עיירה שמכרתי מוצרים, לפני שעזבתי את העיירה הייתי רושם לכל הפחות שני ילדי ישראל בספר תורה.

בחורף תשמ"ב נסע בפעם הראשונה למאק-אלען [McAllen] (שהיתה אז עיירה קטנה בדרום טעקסעס שכמעט לא היה שם יהודים) ומכר שם את המוצרים שמסר לו, ואח"כ חיפש יהודים כדי שיוכל לרשום אותם בספר תורה ולחזור לקראון הייטס. אך דא עקא: בעיירת מאק-אלען כמעט שאין יהודים, וחקר ודרש אם יש שם יהודים (במק-אלען לא ידעו אפילו מהו יהודי); עד שלבסוף מישהו יהודי שהיה לו חנות של תכשיטים אמר לו שיש בית אחד במרחק 15 מייל שגר שם יהודי שמוכר venetian blinds, וכשצלצל בפעמון פתח לי יהודי בשם Irving

Goldstein. ועזב את הלקוחות שלו כדי לדבר אתי, וצהבו פניו משמחה. ואמר לי שסבתא שלו סיפרה לו ששמו היהודי הוא: איסר בער, ודיברתי אתו אודות יהדות, ורשם את שני בניו (פייוויל, ודוד) לספר תורה.

ומסר לי כסף בעד קניית תפילין וטלית קטן כשחזר לני. שלחתי לו טלית קטן ותפילין.

ואשתו לא התלהבה כ"כ משמירת התורה ומצוות. וכשגדלו ילדיו עברו להתגורר אצלו ושומרים תורה ומצוות: דוד הוא כעת שליח ביוסטון, טעקסס; ופייוויל גר בארץ הקודש והקים משפחה יהודית לשם ולתהלה ולתפארת.

ואח"כ הזמנתי אותו לפסח לקראון הייטס. והתחיל לשמור תורה ומצוות, ונישא בזיווג שני, ונולדה לו בת שהיא שלוחה.

וכל זה הוא תוצאה מקיום הוראת הרבי לא לעזוב עיר עד שלא ארשום שם שני ילדי ישראל להספר תורה של צבאות ה'.

בשנת תשמ"ו (השנה האחרונה שלימדתי ב"ישיבה אוו ברוקלין") הגיע אחד הר"מים במתיבתא של ישיבה אוו ברוקלין (א ערליכער, א פרומער, א איד מיט א בארד) אלי וביקש ממנו לסדר לו פגישה עם הרבי, כי יש לו משהו מאד דחוף, אבל צריך להיות בחשאי; וניגשנו לפינה שקטה, ואמר לי: "איך האב ספיקות אין אמונה, און עס באדערט מיר, און איך מוז זען דעם ליובאוויטשער רבי'ן", אמרתי לו: 'ביזט דאך א מירער, פארוואס גייסטו ניט צו דיין ראש ישיבה, און רעד מיט אים וועגן דערויף', אך הוא אמר 'דאס קען העלפען נאר דער ליובאוויטשער רבי'ן, ואמרתי לו, שיחידות אי אפשר לסדר. הר"מ אמר לי: ר' שלום בער! דאס איז דאך א זאך וואס האט צו טאן מיט פנימיות, ער וועט דאך ניט פארשטיין אויב איך שרייב עס אויף פאפיר; מ'דארף רעדן פנים אל פנים. הצעתי לו שילך לקבל ברכה ודולר לצדקה מהרבי ביום ראשון, ואמר שבמעמד חלוקת הדולרים איז א לאנגע געשפרעך און מענטשען וועלן הערן; ולבסוף הצעתי לו שיכתוב מכתב להרבי (וישים את זה בתוך מעטפה), והוא יעביר את זה להמזכיר, ואגיד למזכיר שימסור את התשובה רק לי. הר"מ ישב והעלה על הכתב (על שמנה דפים) את ספקותיו וכו' וכתב להרבי בכבוד הראוי וכו', ומסרו לי למחרת (וכותב שהוא מחנך אבל יש לו ספקות באמונה וכו'), והעברתי את זה להר"ל גראנער, ואמרתי לו שהשואל ביקש שאם יש תשובה שיתקשר אלי. כעבור כמה ימים נגש אלי ושאל אם יש תשובה, ואמרתי שבינתיים לא הגיע תשובה.

כעבור חמש וחצי שבועות התקשר אלי הר"ל גראנער שיש תשובה מהרבי בעבורו, נגשתי ל770 ולמחרת כשהגעתי לישיבה אוו ברוקלין נגשתי אליו ואמרתי לו שהרבי כתב מענה למכתבו. הר"מ שחשב שבודאי הרבי ישב וכתב לו מענה של כמה דפים, היה מלא התרגשות ואמר לי: ר' שלום בער! ווארט צו, איך וועל צוגיין זאגן די תלמידים אז איך וועל זיין שפעט (כי היה צריך לומר שיעור), און דערוויילע זאלן זיי לערנען בחברותא, אמרתי לו שזה רק שבע מלים, ואמר: 'וואס? איך האב געשריבן

ואח"כ שאל אותי: 'וואס איז דער ענטפער'. והראיתי לו התשובה 'אזעה"צ' (והסביר לו שהרבי הזכיר את זה על הציון של אדמו"ר הריי"צ), 'אויב ער איז נזהר בחלב ישראל?', הר"מ התפלא: (א) מה הקשר של חלב עכו"ם לספקות באמונה? (ב) הרי הוא גר בבארא פארק והוא קונה חלב ישראל. שאלתי אותו: האם גם בקיץ כשהוא נוסע לבאנגאלא, ואמר לי: באמת בקיץ כשהוא נוסע לההרים שלא היה בנקל להשיג אז חלב ישראל הוא משתמש בחלב סתם, אבל הלא ר' משה (פיינשטיין) מתיר!

כעבור קצת זמן, ויום אחד בבוקר כהוא נכנס למסור את השיעור שלו ניגש אלי ואומר: 'ר' שלום בער! אייער רבי איז אזא תלמיד חכם!', ושאלתי אותו היכן מצא את הלומדות שלו. והיה מלא התפעלות (מהגאונות של הרבי) שמצא איזה ראשון שאם לא נזהרים בחלב ישראל זה מביא לספיקות באמונה.

ואמרתי לו: 'אז דער רבי זאגט איז געזאגט'.

ואמנם מאז התחיל ללמוד תניא ולקוטי שיחות ומאמרים בחסידות, וגם התחיל להיזהר בחלב ישראל גם בקיץ (וכמובן שנפתרו לו הספיקות); ואפילו הגיע פעם אחת להתוועדות.

ג] עבודתי בחינוך בבית רבקה ותומכי תמימים

ר' אהרן לויט (עורך הקריאה והקדושה) כתב ספר שהכיל תרגום לאנגלית עם ביאור רחב על פרשיות בראשית-נח, ונקרא בשם "בייבל אנאואראייזד" (The Bible Unauthorized), אודות הספר הזה כותב כ"ק אדמו"ר הריי"צ במכתבו אל הרב שלמה יוסף זוין בז' תשרי תש"ו (אגרות קודש כ"ק אדמו"ר הריי"צ ח"ט אגרת ב'תשסז):

לפני ארבע שנים לערך נזדמן לי להכיר אחד מיוצאי רוסיה זה בארבעים שנה וכל שנותיו למד עניני השכלה בצרפת אשכנזי ופה, וכעבור עשרים שנה לצאתו מרוסיה נהי' לעורך עתון חדשי, שבועי ויומי, וייחד לעצמו ללחום את מלחמת הדת וכמובן אשר אחרי עבודה קשה ומלחמה כבדה נגד החפשים בדת סוף סוף הכריעוהו ויאנק דום ויעסוק בעריכת ספר, בעקרו פירוש על ספר בראשית עם הקדמה ארוכה בשפת המדינה ויבאר את ענין בריאת העולם והשגחה פרטית וכשבא הנה חתני הרב רמ"מ שליט"א שניאורסאהן בקשתיו לבקר את הספר ולהגיד לי את חו"ד אם אפשר לקוות שיביא את התועלת הנרצה.

כעבור איזה חדשים הגיד לי חתני הרמ"מ אשר הספר כתוב בדרך המושכל וצריכים ללמוד כי עניניו עמוקים, ובלי תפונה יביא תועלת למעיניים בו בשמירת קיום מצוות מעשיות, כי במדה ידועה המחבר מנצח את דעת הכופרים ומוכיח אמיתת דעת התורה.

ואשר על כן לויתי סך שני אלפים שקלים מאחד ממכרי הלויתים להמחבר להדפיס את ספרו, וכשיצא הספר לאור הצעתי לאחד ממכרי, מר קאווען - סוחר ומלומד - אשר יצע לאחדים ממכריו אברכים בעל עסקים - רובם גומרי ב"ס גבוה לקבוע שיעור למוד בספר זה.

בשנה ראשונה היו מתועדים מזמן לזמן ובשנה שני' הסתדרו בלמוד פעם בשבוע ומזמן לזמן נתרבו המתועדים, והנצינים נראו בין הלומדים שהלמוד פעל עליהם לפרוש מאכילת טריפות, וכהיום ת"ל ישנם איזה מנינים - רובם דוברי אנגלית - שלא ידעו מקודם מעניני דת ישראל, מהם מניחים תפילין, שומרי שבת וכו'.

זוהי תוצאות עבודה מסודרת, והכסף שלויתי להדפסת הספר החזירו להמלוה.

מחבר הספר הוא ר' אהרן לעוויט, עורך "הקריאה והקדושה". הספר הוא The Bible Unauthorized, ועל יסוד השיעור הזה כותב רבנו אל ידידי הנכבד אי"א מו"ח אלכסנדר הכהן (נקרא גם בשם אלחנן כהן, או: קאווען) בי"ח אדר שני תשי"ג (אגרות קודש כ"ק אדמו"ר הרי"צ ח"ז ע' קסט ואילך אגרת איתתקעג):

ענטפער אויף אייער שרייבען, עס האט מיך זייער געפרייט צו הערן די בשורה טובה וועגן דעם פראגרעס אין לערנען, איך בין זיכער אז בעזרת השי"ת דער לערנען וועט ברענגען מעשים, מקיים צו זיין מצות מעשיות, כשר, טהרה, שבת ותפילין.

ידידי היקר ווי קומט מען צו דעם עס זאל בעזרת השי"ת געשאפען ווערען ענליכע קרייזען וואו מען זאל לערנען און רעדען ענליך צו אייערע צוזאמען[נ]קונפטען, עס איז פון דער גרעסטער וויכטיקייט צו שאפן אזעלכע קרייזלעך.

עדיין לא נתפרש כאן מהו השיעור שעליו מדובר ומהם התוצאות, אך בי"ד מ"ח תשי"ד כותב רבנו אל ר' אהרן לעוויט הנ"ל (אגרות קודש כ"ק אדמו"ר הרי"צ ח"ח אגרת ב'קפב):

תמול ערב בקרני ידידי היקר מר קאווען שיי ויספר לי על אדות השיעור שיש לו ללמוד את ספרו בכל יום רביעי בשבוע בשעה 8.30 מתאספים אנשים ונשים בעלי שאיפות שונות, רובם רופאים פרקליטים וסוחרים שנתרחקו מהיהדות לגמרי, מהם אלו שאוכלים חמץ בפסח ובשר החזיר, אינם באים לבית תפילה אפילו ביוהכ"פ, והוא מרציא לפניהם בשעה וחצי, הרצאותיו המה ביאור ארוך ומסודר על דברי ספרו אשר לומד אותו בעיון גדול אשר גם איזה שורות נותנות לו חומר רב להסבירן בכוונה האמורה, מה שעושה עליהם רושם גדול ועז, היחס של דרך ארץ אל התורה פעל בכלם, וכלם באחד אומרים אשר לא ידעו כלל כי זוהי התורה ודת ישראל, ובהרבה מהם פעל גם ענינים של פועל ממש.

אחר הלימוד קבוע חצי שעה לשאלות וחצי שעה לשיחות - דיסקוסיעס - בין השומעים והשומעות, ונמשך עד השעה השתים עשרה לילה.

באמירת שיעור זה השתתף גם הרב ניסן מינדל שדיווח במכתבו מכ' מרחשון תשי"ד 'אל כ"ק אדמו"ר שליט"א':

הנני בזה למסור בקצרה הרצאה ע"ד השיעור תחת הנהלת מר אלכסנדר הכהן שיי שבקרתי אמש.

כידוע מתקיים השיעור פעם בשבוע ביום ד' שעה 8.30 ערב בחדר האורחים של רופא השניים הדר. מארריס, וזה לא כבר נתחדש השיעור הזה ביתר תוקף.

בבואי 8.30 בדיוק כבר מצאתי חוג אנשים, אשר גדל אח"כ עד ליותר מעשרים איש, וכחמש נשים, מלבד אחדים, כלם בדרך כלל צעירים בשנות הלשים לערך; כלם פנים חדשות לי, מלבד מר סטולמאן.

רא"כ (=רא' אלכנסנדר כהן) ישב אצל שלחן לא גדול, עמוס ספרים (חומש, בלה"ק ותרגומים, סדורים, כו'). והשאר יושבים זה בכה וזה בכה. (החדר קטן מהכילים). רא"כ הציג אותי לפני המסובין, ובהזדמנות זו דיבר בכלל ע"ד עבודת כ"ק אד"ש (וכך פעמים אחדות, דרך אגב, מכיר אותם עם עבודת כ"ק אד"ש).

השיעור התחיל בהקדמה כי מטרת השיעור לא לעשותם חרדים, אלא להכיר לפניהם גודל ערך התורה"ק, ואח"כ, להיותם אנשים ובעלי שכל ידונו בעצמם איך להתייחס לעניני הדת כו'. השיעור גופו הוא הקראה ע"י רא"כ מספר "בייבעל אונטארייזד", גמר את הפרק ע"ד ה' שהתחיל בשיעורים הקודמים, והתחיל הפרק ע"ד מעשה בראשית. וקרא ע"ד ב' פסוקים הראשונים (כמבואר בספר). סה"כ ששה עמודים לערך, שארכו יותר משעה. הוא קורא מהספר וכלם עושים אזניהם כאפרכסת ושמעים מלה במלה. הוא אינו מבאר (כי לא קטנים הם, ובטח מבינים הכל).

אח"כ הוציא קטע מהעתון (אנגלי) שהי' בו "מעסעזש" מגענעראל סמוטס מאפריקה הדרומית לילדי אנגלי, שבו מעורר אותם גם לאמונה בה', והתחיל לספר מילדותו (של עצמו) כאשר אביו הי' מוכר ספרים בלונדון, וגענעראל סמוטס (צעיר אז) הי' בא לחנות, וכיצד הי' הבר-מצוה שלו (של עצמו) וכו'.

לשאלות וויכוחים לא נשאר הרבה זמן, אבל לפני זה ביקש אותי לאמר דבר מה להמסובים, ומכיון שהנושא הי' ע"ד התורה הקדושה לעומת המדע החילוני, ספרתי להם מה ששמעתי מהרמ"ש שליט"א שמצא בזוהר [ויקרא דף י] שהארץ עגולה, וחילופי יום ולילה כו' (כפי אשר מובא גם בלוח האנגלי הנמצא בדפוס כעת), אגב הזכרתי להם ע"ד הזהר בכלל, ועתיקותו כו'. הענין עשה רושם כביר מאד, כי נתפעלו מאד מזה.

..בחצי ה-11 הלכו לביתם.

ע"כ מהנעשה. והערות שלי הן :

- א) הקריאה מספר ארכה יותר מדי, כי ענין מסובך כזה דורש התרכזות גדולה, וזה אפשר לכל היותר לחצי שעה...
 - ב) צריך להשאיר יותר זמן לשאלות, כי כנראה כ"א מלא שאלות כרמון, וכן אמרו לי אחדים, ואין השעה מספיקת להן...
 - ג) וזה עיקר: לפ"ד צריך להנהיג שאחד ירשום כל שאלה הנשאלת במשך השיעור, וגם התשובה (כמו פרוטי-כל של אסיפה)...
- בכלל האנשים של החוג הנ"ל צמאים ממש לקושט אמת, צמאון לא יתואר, ותאבים לרדת לסוף דעתה של האמת עד כמה שאפשר...

וכ"ק אדמו"ר הריי"צ כתב לו בזה הוראות מפורטות במכתבו מכ"ז מרחשון תש"ד (אגרות קודש הנ"ל ע' נט ואילך אגרת ב'קצג):

הרצאתו הקצרה אדות השיעור של ידידנו הנעלה והכי נכבד היקר באנשים מר אלחנן ש"י קאווען גרמה לי נח"ר בשתים על אשר ידידי הי' נוכח ועל אשר מתענין בהטבת השיעור.

הצעתו שיערכו פרטי-כל, א) לרשום שמות הבאים אל הלימוד, ב) לרשום את השאלות והתשובות. ג) אשר הקריאה בספר תמשך רק כחצי שעה ויחד עם הרצאתו של מר קאווען ימשך כעה ולהניח זמן לדיסקוסיא.

שלוש הצעות אלו יציע ידידי לידדי מר קאווען ש"י ואם אפשר לו הי' מהראוי והנכון כי גם ביום ד' הבע"ל יבקר את השיעור והי' אם יבא עוד

קודם ההתחלה ידבר עם מר קאווען ש"י אדות הנ"ל ובאם לאו ידבר עמו
אחר הלימוד.

נכון ה"י אשר חוץ מהשתתפותו של ידידי ש"י בהדיסקוסיה ינאם
לפניהם איזה נאום קצר שיה"י בו – כמו בדרך אגב – דברים המעוררים אל
הפועל ויה"י כמו בדרך סיפור...

כפי שהנני שומע מידידי מר קאווען ש"י וכפי שהנני קורא את
הרצאתו הקצרה, ראוי הדבר להתענין בזה ונכון ה"י לאחוז באמצעים טובים
להרחיב את חוג שומעי השיעור, והייתי חפץ לשמוע הצעת ידידי בה, ואפשר
ראוי לתת להם שם של חברה או אגודה בשם מצלצל בשפה האנגלית.

וביום ב', ב' כסלו תש"ד ביקרו מר קאווען ומר סטולמאן ומר שאו בענין השיעור שיש להם
בספר הנ"ל, ועל הפגישה הזאת מדווח כ"ק אדמו"ר הרי"צ במכתבו לר' אהרן לעוויט מיום ג'
כסלו תש"ד (אגרות קודש הנ"ל ע' עב אגרת ב'רב):

הם נהנים מאד מהלימוד ובצאתם מאתי הזדמנו עם חתני רמ"ש שליט"א
ועם מר מינדעל ש"י ושוחחו כשתי שעות דבר לימודם, שאלו שאלות שונות והשיבו
להם ונהנו מתשובותיו.

וכנראה שבפגישה הזאת עם הרמ"ש, מסר להם הרמ"ש ביאורו על השאלה ע"ד הענין של 'וירא
אלקים כי טוב' (שאף רשמה על הכתב).

ובמכתב כ"ק אדמו"ר הרי"צ לר' ניסן מינדעל מיום ד' כסלו תש"ד (נשלחה אליו 'בשם כ"ק
אדמו"ר שליט"א' בחתימת הרח"ל, ונעתק מהעתק המזכירות באגרות קודש הנ"ל ע' עב-עג אגרת ב'רג):

בהנוגע להשיעורים של ידידי מר קאווען ש"י הנה בדברי עמו
ביום ב' העבר הגדתי לו דרך אגב אשר לדעתי הנה הדיסקוסיה בין
השומעים והשומעות הוא דבר חשוב מאד וצריכים להגביל לזה יותר זמן
והקריאה בספר והביאורים והסברים כחצי שעה ולכל היותר ג' רבעי
שעה כמו בבתי הספר.

.. והייתי מציע – אם רק אפשר – אשר ידידי יקדים את הילוכו
למקום הלימוד למען להפגש עם ידידנו מר קאווען ש"י קודם התחלת
השיעור ולדבר עמו מזה – כמובן בדרך הצעה מעצמו שלא משמי – א'
דבר הגבלת זמן הדיסקוסיות. ב) דבר מיעוט זמן הקריאה בספר
והביאורים. ג) לסדר פרטי כל. 1) רשימת המשתתפים בהשיעור. 2)
המשתתפים בדיסקוסיה. 3) תכן הדיסקוסיה. 4) רשימת השואלים. 5)
תוכן השאלות. ד) אשר המענות על השאלות יהיו בשיעור הבא ולא על
אתר.

נכון אשר בפעם הזה ירציאו מר סטולמאן ומר שאו ש"י על
אדות רושם הפגישה וההזדמנות עם חתני הרמ"ש שליט"א.

ומני אז המשיך הרב ניסן מינדל להשתתף בהשיעורים, ובמכתבו מאור ליום ה' ויצא תש"ד
ליכ"ק אדמו"ר שליט"א כתב:

.. והנה בנוגע ההצעות להטבת השיעור, ניכר הוא כי דברי כ"ק אד"ש
אל מר קאווען, הגם שדרך אגב נאמרו כפי אשר כותב כ"ק אד"ש, הנה עשו
הרושם הרצוי, וגם על מר שאו עשו רושם גדול, וכבר אמר באסיפה של הערב כי

לפי דברי כ"ק אד"ש השאלות והדיסקוסיה הם עניינים עקריים באסיפה. ומר קאווען לא פתח כלל את הספר הערב, כאשר עוד אזכיר להלן..

ובטרם אשר אמסור בקצרה ע"ד האסיפה של הערב, הנני רוצה להזכיר בי ביום ד' העבר קרא מר קאווען מדברי כ"ק אד"ש על ח"י אלול, מההעתקה האנגלית, אחרי הקדמה מתאימה, מהאמור שם ע"ד המחלה השוררת כאן, מחלת הרוח שהכל מותר כאן וכו'. וניכר הי' שהדברים נכנסו ללבם הגם שעדיין רחוקים הם מאד מהענין. אבל בידעם שהם דברים היוצאים מן הלב, ונקראים ע"י אחד שדבריו ג"כ יוצאים מן הלב, הנה יחסם הוא זה של הערצה וכבוד.

ועניני השיעור של הערב היו :

א. מר קאווען חזר על השאלה של ענין 'יורא א' כי טוב', אשר רשם את התשובה ע"פ דברי חתנו, הרמ"ש שליט"א. אגב הציג לפנייהם את אישיות הרמ"ש שליט"א בדברים נלבבים, וגם הזכיר ע"ד העבודה הגדולה המתנהלת ע"י, הזכיר המסיבות שבת, עניני הדפוס, ובפרט ע"ד הלוח האנגלי.

אח"כ בקשני למלא אחרי דבריו בענין התשובה הנ"ל, וכן עשיתי, ואח"כ ביקש את מר שאו להוסיף מה שיש לו להוסיף ובפרט לספר ע"ד הרשמים שקבל מביקורו להיותו אצל כ"ק בפעם הראשונה. וההרצאה שלו הקצרה עשתה רושם, ואז אמר מה שני"ל. וביקש מר קאווען גם את מר סטולמאן לספר מזה, אלא שאמר שאחרי כל האמור אין לו מה להוסיף, רק כי מאושר הוא כי ע"י מר קאווען הגיע לזכות ג' זה לבוא בקרבת כ"ק אד"ש.

ב. מר קאווען דיבר קצת בענין מצוות מעשיות (כוונה כי אוכל אני להאריך בזה בהעדרו) ונגע בענין 'רשע וטוב לו'...

ג. נתגלגלו הדברים לשאלה כמה שנות התבל מאת הבראה.. אמור אמרתי כי כבר אמרו רז"ל כי העולם נברא כמו שהוא עכשיו, היינו שלא הי' צורך לצומח להפך לפחם או לנפט, אשר ע"י משערים בעלי המדע כי העולם קיים כבר מליוני שנה, ומכיון שמאמינים אנו כי הבורא ית' ברא את העולם, הלא דבר קל הוא לו לבראו בתבניתו כמו שהוא, וקל להאמין כי העולם נברא לפני ה'תשי"ד שנה, והכל מתיישב יפה.

ד. שאל מר שאר, קרא או שמע כי השי"ת ברא עולמות והחריבן עד שברא את העולם הנוכחי, ומה ענין הדבר. האפשר לאמר כי לא יכול הבורא לבורא עולם הגון מיד, בלי נסיונות?

ענה מר קאווען, כי שאלתו שאלה, אלא שאינו יודע לפותרה.. ואמרתי.. אי"ה ביום ד' הבע"ל אביא להם תשובה.

ה. מר קאווען הודיע כי לרגלי בריאותו החלשה מוכרח הוא לנסוע להנפש, והברירה בידי החוג להפסיק את השיעורים עד בואו חזרה או להמשיך השיעורים פעם בשבועים, או בכל שבוע, אלא שהוא מייעץ להם ומבקש אותם להמשיך את השיעור, וכי אני אנהל את השיעור אם יחפצו להמשיכו. (אגב הרבה לדבר בשבח). כל השומעים הסכימו פה אחד להמשיך השיעור בכל שבוע כמקודם, ואמרו לי כי מצפים הם לשיעור של השבוע הבא בכליון עינים.

.. בשיעור הבא עלי יהי' לענות על השאלות הנ"ל (ואולי יוכל כ"ק אד"ש לציין לי המקומות שאוכל לעיין בשאלות אלו), והנהני אומר לדבר אליהם ע"ד כשרות (ע"פ מה שהי' בהקו"ק) לצרף לענין זה

העובדא עם הטשעקא [שבמכתב כ"ז מרחשון תש"ד (אגרות קודש כ"ק אדמו"ר הרי"צ ח"ח ע' ס-סג אגרת ב'קצג)], וכבר אשתדל לגלגל הדברים באופן הכי מתאים.

איני יודע עד כמה שאוכל להשתתף בשיעור אחרי שובו של מר קאווען..

אחרי השיעור נשארנו כמה זמן להחליף מלים זע"ז, ואגב נכנסה אתי מרת סטולמאן בדיבור מן הצד בענין שאלת בנה, כבן י"ב, אשר משום כשרונותיו הנעלים מסרה אותו לבי"ס הכי נעלה במאסאסושעטס, אבל שם הוא בין נכרים וכו', ומר סטולמאן רוצה להוציאו משם, אבל היא אינה יודעת אם לטובת הנער יהי, כי היא אמריקאית מלידה, היינו שלא נתגדלה על ברכי היהדות החרדית ואינה תופסת את הצורך לתת חינוך דתי לילד על חשבון חינוכו החילוני וכו'. בארוכה קשה לי למסור כעת את דברינו, אלא שאמרת לי מאחר ששאלה דעתי מוכרח אני לאמר כי העמידה את בנה במקום שכנה גדולה של טמיעה כי הילד בטבעו שואף לדתיות, ואם לא יקבלה באופן הגון כראוי לילד יהודי, יקבלה מהסיבה שנמצא בה, והסכימה כי בנה ביחוד מראה נטי לעניני דת, אבל הסביבה שם נוצרית. בתוך כך נכנס בדברים גם מר קאווען שהענין ידוע לו מכבר, וגם הוא דיבר על לבה הרבה שתוציאו משם, ותביאו לרבי יאנג, והוא יסדרו. ואח"כ אמר לי סטולמאן, שעמד מן הצד ושמע כל האמור, כי זה כבר אשר משתדל לפעול על אשתו להוציא את בנם משם, שאוכלים שם טריפה, הולכים לבית העבודה זרה שלהם וכו', ואסיר תודה הי לי כי אמרת מה שאמרת, באשר רוצה הוא שאשתו תבוא לאותה הכרה שלו, כי לטובת הנער להוציאו משם, ואמר שבנם יבוא בעוד שבועות אחדים הביתה לימי החופש, ואז יביאו אותו לשיעור, והילד מחונן בכשרונות נפלאים.

וביום ד' י"א כסלו תש"ד מסר הרב ניסן מינדל את השיעור (במקום מר קאווען שנסע לנאות דשא) ובמכתבו שדיווח 'אל כ"ק אדמו"ר שליט"א' אחרי השיעור כתב:

הנני בזה למסור הרצאה לכ"ק אד"ש מה"שיעור" שנהלתי הערב, במקום מר אלחנן קאווען שי' הנמצא בנאות דשא כעת. (אפשר שלפעם הבאה כבר יהי על השיעור).

השיעור התחיל בדיוק בשמונה וחצי, בנוכחות המבקרים הרגילים. אחדים אחרו קצת. היו פנים חדשות, אחד הוא פרעז. מביכ"נ כמדומני, קצת בר אורין, אבל לא השתתף בויכוחים. כנראה רצה לבוא בדברים אתי אחרי השיעור, אבל משום שלא הי' פנאי, אמר שמקוה שתהי' לו הזדמנות אחרת.

הסדר הי' כך: קראתי מהספר כחצי שעה, ובארתי את התוכן עד כמה שחשבתי שצריך ביאור.

אח"כ נתתי להם את התשובה על השאלה הי' בונה עולמות ומחריבן כו"ו. אמרתי להם שהתשובה נתנה לי באריכות ע"י הרמ"ש שליט"א, ואנכי ציינתי ראשי פרקים באנגלית, וקראתי מה שהעתיקתי על המכונה באנגלית (הרמ"ש שליט"א הגי' את ההעתיקה).

אח"כ היתה הדיסקוסיא שעל ידה נתלבנה השאלה הנ"ל ביתר ביאור, והשתתפו בזה מר סטולמאן ומר שאר ביחוד.

השאלות שנתעוררו אח"כ ע"י מבקרים שונים :

ענין כת ה"יאג"י בהודו.

שאלת הדרת הנאה בכלל, בענין נזירות.

שאלת "כשרות".

שאלת "כשרות" נתעוררה באופן כזה. מר שאו סיפר שיש לו מכר חיל יהודי, הבא ממשפחה חרדית פחות או יותר, ובא בשאלה אל הטשאפלעין בענין אכילת טריפה בעבוה"צ. ופסק הטשאפלעין, שבתנאים של המלחמה מותר לאכול חזיר, "אבל אין לך למצוץ את העצם".

לא חפצתי להכנס בויכוח בענין אנשי הצבא היהודים, אבל אמרתי שיש הרה חילים יהודים אשר שומרים כשרות גם בעבוה"צ ובמסירות נפש ממש.

אבל שמחתי שמצאתי גדר להתגדר בו ולהעלות על הפרק כל שאלת כשרות, כפי אשר הי' בדעתי מראש.

בתור הקדמה סיפרתי להם המאורע של כ"ק אד"ש עם הטשעקא, בחדש תמוז, תרפ"א. ומענין היה לראות את גודל התענינותם. ממש ישבו "על גחלים" ושמרו כל מלה שיצאה מפי, ואני ספרתי להם את המאורע עם כל הפרטים ורק הוספתי משלי ביאור ע"ד "מהות" הטשעקא והיעווסעקצי וגליתי טפח מהעבודה המס"י שהתנהלה ברוסי' אז בעד התורה. ואחר זה מענין לענין באותו ענין ע"ד כשרות בכלל ע"פ המאמר שנתפרסם בהקוה"ק לחג הפסח תש"א. וגם זה עשה רושם כביר. בפרט ענין סימני הכשרות, אשר נתפעלו מזה, וביחוד נתפעל מר שאו ועוד אחדים אשר ראו בזה מופת נפלא.

מענין הי' שגם הנשים השתתפו בדיסקוסיא בענין כשרות, בשר בחלב, והצורך בכלים מיוחדים כו'. כעשרה אנשים השתתפו בדיסקוסיא (המראה על גודל התענינותם, כי לשעבר השתתפו רק שנים שלשה).

על פני מר סטולמאן הכרתי כי שמח מאד על הנושא הזה בקשר עם בנו, וגם אשתו הראתה התענינות גדולה בכל האמור. (בביאור השאלה שנתבארה ע"י הרמ"ש השתמשתי במשל של מיסיונר כמו טפל הרע, המשל הי' דרך אגב, כפי אשר הזכירו הרמ"ש שליט"א, אבל מר סטולמאן תפס בו והאריך בזה, בשאלו מדוע המיסיונרים עושים מלאכתם בחריצות כזו, האם רק מטעם ממון, או לשם איזה שאיפה רוחנית? ואמרתי שיש גם זה וגם זה, היינו יש כאלה ההולכים לפראים ומוסרים נפשם בעבודתם להפיץ דתם, ויש הבאים לצוד נפשות של תינוקות יהודיים לשם ממון ואהבת בצע בלבד, אבל בכלל נחשב אצל הנוצרים ל"מצוה" הכי גדולה שלהם לצוד נפש מישראל, ושום הזדמנות לא תלך לאיבוד אצלם, כאשר ידם מגעת להפק זממם. כ"ז הי' סדרך אגב, אבל בידעי המצב עם בנו חשבתי שלא לחנם האריך בזה, כי באמת הראה שהדבר נוגע ללב).

הי' מוגמר אצלי מראש שלא להאריך בשיעור בכלל, ואמנם אמר לי מר שאו קודם השיעור, כי זה פעמים אחדות שאחר לבוא (בשעה אחת אחר חצות למשל) מפני שהשיעור נפסק בשעה מאוחרת, ואשתו קראה תגר.

ובכן גמרתי את השיעור בשה 10.30, ומטעם שיתבאר להלן חפצתי לנסוע עם מר שאר לברוקלין, הגם שנשארו מהמבקרים להתוכח עוד, ובאמת חפצתי להיות שם עוד איזה זמן.

בנסענו לבדנו ברוב הדרך המוביל לברוקלין, הוספנו לדבר בענייני התורה שונים, בין השאלות שנגע מר שאר היתה השאלה, אם הקב"ה יודע עתידות, כיצד אפשר לאמר שיש לאדם הבחירה הגמורה, והסברתי לו קצת עד כמה שיכלתי, ובטח עוד תתעורר השאלה באריכות.

.. בכל אופן בהזדמנות זו שהיינו יחידים, סבבתי הדברים ע"ד עבודת המרכז והרמ"ש שליט"א בפרט בענין הלוח, ואמרתי שלולא שאי נעים לי להשתמש בהמצב, הייתי פונה ישר אל מר סטולמאן בענין קחתו ע"ע הוצאות הדפוס, באשר אשתקד עשה דבר כזה והביא ברכה מרובה כו'.

ואמר לי מר שאר, כי הוא כאיזה שותף במסחרו של סטולמאן, הווייס-פרעזידענט, וידבר עם מר סטולמאן בחפץ לב. אמר לי כי מר סטולמאן מפזר הרבה לצדקה, וכבר פיזר בשנה זו יותר מאשר יכול לנכות מהאינקאס-טאקס, אבל בכ"ז ידבר עם מר סטולמאן בזה. והנני מקוה כי הענין יסתדר כהוגן. שאל ע"ד איזה סכום הדברים אמורים ואמרתי כי מהדורה ראשונה תעלה לערך כ-500\$.

בכלל השיעור עבר עצהיו"ט, וכלם היו בהתפעלות גדולה, והרבו להודות ולשבח כדרך האמריקאים, ומר סטולמאן קרא אותי הצדה קודם לכתי ואמר לי שלא יתן לי להתחמק החוצה טרם יביע לי תודתו וכו' ולחץ ידי בהתרגשות הטבעית שלו כו', וכן היו השאר, וגם מרת קאווען. ואני בקשתי אותה למסור בשם כל המבקרים פ"ש וברכה למר קאווען, ושימהר לשוב לנהל השיעור, כי קשה עלינו פרידתו.

ובשנת תש"ד נדפס כרך שני מהלוח היומי 'מיום ליום' (באנגלית) [הרבי הכתיב את הפתגמים להרב מינדל, והרב מינדל כתב את זה באנגלית, והרב מינדל תירגם אותן לאנגלית. הכרך הראשון נדפס בשנת תש"ג, וכרך שני נדפס בשנת תש"ד; ונדפסו מחדש אחרי ג' תמוז תשנ"ד].

והרבי השיב פעם להרמ"ז גרינגלאס (על שאלתו מדוע אינו עונה לו על מכתביו) אז ער איז פארנומען מיט מאכן דעם 'מיום ליום'.

ובמכתבו מאור ליום ה' בשלח תש"ד 'אל כ"ק אדמו"ר שליט"א' אחרי השיעור כתב הרב מינדל:

הנני בזה למסור דו"ח מה"שיעור" שנתקיים הערב, ביחוד משום שנושא השיעור ה' יום השבת, ע"פ הפסוק ויברך א' כו' שעמדנו בו בספר "אונאטארייזד בייבעל"...

באתי כרבע שעה אחרי התחלת השיעור ומצאתי את מר קאווען דורש בשבחו של הלוח לשנת תש"ד (האינצקלופדי' הקטנה) והזכיר לטובה את מר .. ומר סטולמאן בעד עזרתם להגשמת הענין...

וביום ה' פרשת ויקהל פקודי, כ"ח אדר, תש"ד בשעה שבע בערב התקיימה יחידות של יוליוס סטולמאן, אלכסנדר קאווען, הרמ"ש (יו"ר ועד הפועל של המרכז לענייני חינוך) ור' ניסן מינדל (המזכיר של המל"ח) בחדרו של אדמו"ר הרי"צ (פגישה שנמשכה כשעתיים וחצי) [וע"פ הוראת כ"ק אדמו"ר הרי"צ, ערך ר' ניסן מינדל תזכיר מהפגישה באנגלית].

כ"ק אדמו"ר הרי"צ שוחח אודות מזג האויר (בחוץ ירד גשם), באומרו שיושב הוא לא כח מניע את החיות והצמיחה, רעגן איז גוט אבער ס'דארף זיין גשמי ברכה.

והמשיך: שכבר עבר למעלה מארבע וחצי שנים שהחליף דברים עם מר (אלכסנדר הכהן) קאווען ע"י מכתבים ובפגישות אישיות, והוא גם מכיר כמה מתלמידיו. ומנהגו תמיד לראות באיזה חלק מהעבודה שלו הוא יכול לשלב את האנשים שנפגש אתם שיעבדו אתו.

ובהתייחסו לפרשת השבוע אמר הרבי שבנוגע לבנין המשכן במדבר כשהורה ה' למשה למסור אל כל ישראל להשתתף בנדבת המשכן, כל אחד לפי נדבת לבו, נמצאים שני ביטויים בפרשת תרומה: בראש הפרשה (כה, ב) כתוב: ויקחו לי תרומה (לשון נסתר), ובפסוק שלאחרי זה (כה, ג) כתוב: וזאת התרומה אשר תקחו מאתם (לשון נוכח). והביאור בזה: בצדקה צריך שני סוגי תרומות, תרומת הכיס, ותרומת הלב. 'ויקחו' מתייחסת לתרומת הכיס, 'אשר תקחו מאתם' מתייחס לתרומת הלב, שהתרומה מגיעה מעומק פנימיות הלב.

והמשיך הרבי: אני יודע שביחס לתרומת הכיס מר סטולמאן עושה את זה בהצלחה משך זמן, כשתרם להישיבה ולשאר מטרות מוצדקות. אבל עכשיו אני רוצה להציע למר סטולמאן, דרך שיוכל לתרום לזה בכל לבבו ונקודת נפשו. ואין הכוונה שזה יבא על חשבון או שאפילו ימעט, ח"ו, את תמיכתו למוסדות הצדקה בהם הוא תומך. הכוונה הוא רק שייעודו העיקרי, שבה הוא אמור בעיקר להתעסק, יהיה מה שאציע לו.

והרבי המשיך: חז"ל אומרים: יותר ממה שהבעל הבית עושה עם העני העני עושה עם בעל הבית. זה מתייחס לא רק ביחס לתועלות חומריות, אלא גם בנוגע לרוח. התורם הוא לא רק זה שנותן סיוע חומרי אלא זה שמסייע אם בגשמיות אם ברוחניות. וכמו כן: העני הוא לא רק מי שעני בממון, אלא גם מי שזקוק לעזרה אם בגשמיות אם ברוחניות, והוא המקבל את התועלת.

הדרך שבה אדמו"ר (כ"ק אדמו"ר הרש"ב) התנהג בעסקנותו הציבורית היא שכשהיה צריך לעשות משהו, הוא התחיל בעשייה, ואח"כ התחיל לחפש את האמצעים הגשמיים להמשיך ולהרחיב את העשייה. זהו גם הנוהג שלי.

המרכז לעניני חינוך פועל כבר משך שנתיים וחצי באופן של מעט מזעיר לרכז כיוון, עדיפויות ולהשיג את האמצעים כדי להעביר את זה להילוך גבוה. בגלל זה לא נעשה מאמץ לגייס כספים, לעשות יחסי ציבור, ושאר דרכים מקובלות הנהוגות במקרים דומים. לקחתי על עצמי את העול של גיוס הכספים המוגבלים בתקופה ההתחלתית.

עכשיו הוחלט שהנסיון הצליח ב"ה; שישנו שדה פעולה נרחב, וצורך להרחיב ולהגדיל את העבודה. הזמן הגיע להעלות את הארגון למקומו הנכון. וזהו מה שברצוני להציע לידידנו מר סטולמאן כי בזה ימצא סיפוק ומרגוע רוחני.

אודות הפרטים של העבודה שצריכים לעשות, הציע הרבי שהרב ניסן מינדל יציע את זה בקצרה.

הרב ניסן מינדל דיווח בקצרה אודות מצב החינוך היהודי בארה"ב. הוא גם דיבר אודות האחוזה המזערי של ילדי וילדות ישראל באמריקה שמקבלים חינוך יהודי כל שהוא, הרבה פחות כשמדובר אודות חינוך יהודי תורני. המרכז לעניני חינוך ערכה סקירה מקיפה של החינוך היהודי בארצות הברית ובקנדה, ומוכנה לעשות כל מה שביכלתה לתקן את המגרעות.

בפרט, ישנו צורך דחוף:

(א) לייסד מוסדות חינוך עבור בנות ישראל ברוח התורה והמצוה. תחום שהוזנח כמעט לגמרי באמריקה עד עכשיו.

(ב) להרחיב את שעורי למוד הדת - שלי"ה בעד בני ובנות ישראל המבקרים בבתי הספר העממיים (פאבליק - סקוהלס), במסגרת החוק שמדינת ניו יארק נותנת רשות לילדים יהודים (ואחרים) לקבל שעה אחת בשבוע של חינוך בדת, מחוץ לבית הספר, ברשות ההורים.

(ג) להדפיס חומר קריאה ולימוד באידיש ובאנגלית עבור נוער ומבוגרים.

(ד) להרחיב את ה"מסבות שבת" המתקיימות בכל שבת בצהרים בעד ילדי ישראל ביום השבת תחת השגחת מחנכים מומחים שומרי תורה ומצוה, ובעד ילדות ישראל תחת השגחת מחנכות מומחות שומרות תורה ומצוה; להתעלות רוחנית באוירה של שבת.

(ה) להעניק הדרכה, חומר חינוכי ושעורים פדגוגיים למורים חרדים ומדריכי נוער; שיתן להם את האפשרות להשתלם, להשתכלל ולהתמחות במקצוע ההוראה בלמודי קדש.

הרמ"מ שניאורסאהן הדגיש שבמחלקות השונות של המל"ח ישנם פרויקטים שהם בעדיפות עליונה הדורשים עשייה מידית. ישנם הרבה דרישות דחופות שהמל"ח נאלץ להשיב פניהם ריקם בגלל מחסור בכספים. והוא פירט ב ענינים: (א) מאות ילדים נוספים יכולים להירשם

בשיעורי לימודי הדת (Release time), ישנו צורך גדול בספרי לימוד וקריאה (בלה"ק, יידיש, והיסטורי יהודית), ספרות לנוער, וכיו"ב.

הרבי הכריז שבהוה הדברים העומדים על סדר היום, הוא: א) ייסוד עשרה מוסדות חינוך נוספים לילדות, ב) הרחבת שיעורי לימודי הדת (Release time), שישתתפו בזה עוד עשרת אלפים ילדים; וזה כולל העלות של הדפסת חומר קריאה ולימוד שישתמשו בזה בשיעורים הללו.

הרבי הציע ייסוד "קרן סטולמאן", שמר סטולמאן יהי יו"ר מועצת הנאמנים, ומר קאווען יהיה סגן היו"ר, ושנציגי המרכז לעניני חינוך יהיו במועצה.

שייסדו את הקרן בתור סניף של המרכז לעניני חינוך.

שהקרן

אברכים שהיו סועדים אצל אדמו"ר הרי"צ ביום טוב: ר' אלי סימפסאן, הרש"ל, הרש"ג, ור' ניסן מינדל.

מסיפורי ר' ניסן מינדל אודות אירועים שאירעו בעת סעודת יום טוב בדירת אדמו"ר הרי"צ (שהרש"ג והרמ"ש היו מסבים על השולחן (וזוגותיהם היו מסבים עם הרבנית נחמה דינה), וגם ר' ניסן מינדל, והרש"ל, ור' אליהו סימפסון ג"כ היה מגיע אחרי פטירת אשתו).

א) אדמו"ר הרי"צ אמר להבחורים שבאו להסתכל ואמר להם: 'אפילו צו מלאכים זאגט מען: צאתכם לשלום'.

ב) באחד מסעודות יום טוב, הורה כ"ק אדמו"ר הרי"צ להסיר משהו מהשולחן, ולא הבינו מהו כוונתו, עד שהבחין אחד המסובים שמזלג אחד היה מונח על מזלג שני כעין שתי וערב, והסירה, והי' ניכר על אדמו"ר הרי"צ

ג) ביום שבת חול המועד פסח, היו שם אדמו"ר הרי"צ הרש"ל, הרמ"ש והרש"ג, והגישו שם בארשט (מי סלק), והיה שם יהודי אחד לא חב"דניק (בלי זקן), שהטביל את המצה שלו בהבארשט, ותלמידי הישיבה שעמדו שם עשו רעש, והאדימו פניו מרוב בושה. ושאל כ"ק אדמו"ר הרי"צ (כמדומה את הרש"ל): וואס איז דער טומעל, ואמר לו: א איד האט איינגעטונקט מצה אין בארשט, ופנה להתלמידים ואמר: ס'איז בעסער מאכן די מצה רויט איידער די פנים רויט.

ביום ה' אייר תש"ח כשבן גוריון הכריז על עצמאות, בכה אדמו"ר הרי"צ, ושאל אותו הרש"ל מדוע הוא בוכה, ואמר לו אדמו"ר הרי"צ: 'משיח איז געבארן, אבער ס'איז א נפלי'.

ע"פ הצעת כ"ק אדמו"ר הרי"צ, ניגש הרב מינדל לתרגם את ספר התניא לאנגלית, הרבי היה מעורה בכל הפרטים. וכעבור עשרים שנה היה מוכן התרגום על לקוטי אמרים (השער בלאט, ההסכמות, הקדמת המלקט וני"ג פרקים).

הרבי כתב הקדמה להתרגום :

The translation of such a work as the Tanya presents a formidable task. As a matter of fact, several unsuccessful attempts had been made at various times in the past into one or another of the European languages. It is therefore to the lasting credit of Dr. Nissan Mindel that this task has been accomplished.

וכשמסר חותני להרבי את העותק הראשון של תרגום התניא באנגלית בשנת תשכ"א, התרגש הרבי מאד, ואמר :

Today the world is all agog at the successful launch of *Sputnik* by the Russians, but what should truly be excited about is the publication of this *sefer*, which until now has been inaccessible to those with a western background. Now it has been opened up to the whole world, bringing *hafátzat hama'ayanot chutzah* as an inevitable consequence.

די וועלט שטורעמט פון ספוטניק היינט, דאס איז וואס די וועלט דארף שטורעמען.

נאחרי שנדפס תרגומו של חותני ל'לקוטי אמרים', תירגם הרב ניסן מאנגעל שער היחוד והאמונה, ר' יצחק זלמן פוזנער תירגם את אגרת התשובה, והרב עמנואל שוחט תרגם את אגרת הקודש וקונטרס אחרון].

וכשכתב הרב מינדל את הספר Rabbi Schneur Zalman of Liadi – Philosophy of Chabad כתב הרבי פתח דבר :

Dr. Nissan Mindel, who has the distinction and the Zechus of being the first to introduce the classic of Chabad Philosophy, the Likutei Amarim (Tanya) of the Alter Rebbe, to the serious minded student who finds its easier to study it in English than in the Hebrew original, has now followed it up with another first "The present biographical volume. For this noteworthy contribution the author and the Chabad Research Center are to be highly commended.

והרבי חתם על זה ביי"ט כסלו תשכ"ט.

אפילו נאומים שאמר הרב מינדל במכללה, הרבי רצה לעבור על זה ולהגיה את זה.

ר' ניסן מינדל נסע לרוסיה בשליחות הרבי עם ר' שלום בער לויך ושלמה קונין בחדש טבת תשמ"ח להשתדל בהחזרת ספריית אדמו"ר הרש"ב ואדמו"ר הרי"צ שברוסיה לספריית אגודת חסידי חב"ד (ואמר להם : 'אויב ס'איז דא ספקות, זאל מען גיין על פי רוב').

בי' שבט חזר לני. ; הרבנית התקשרה אליו ואמרה לו : 'אפשר קען מען זיך טרעפן, איך וויל הערן א געריס..'. והיא רצתה להפגש אתו עוד בשבוע ההוא, והוא לא היה מוכן עדיין (מרוב

העגמת נפש מזה שאחד מחברי המשלחת אמר להפקיד הגבוה שהיה מוכן להחזיר את הספרים שזה הספריה היהודית הכי גדולה בעולם, ובוה גרם שלא יחזירו את זה). ובכ"ב שבט תשמ"ח נפטרה הרבנית.

ב) בחדשים הראשונים אחרי כ"ז אדר ראשון תשנ"ב חכה הרב מינדל עד שיבריא הרבי ולא נכנס לחדרו הרבי (כי עיקר עבודתו עבור הרבי הי' ע"י דיבורו של הרבי), וכעבור כמה חדשים כשהוטב בריאות הרבי קימעא נכנס להרבי ואמר לו: 'איך בין געקומען ווי אן אורח, אורח איז אור ח' – זאל דער אכטער (ברכה: 'רפאנו ה' וארפא..') שיינען אויף אייך', והרבי נתן לו חיוך רחב (שחמשים שנה לא ראה על הרבי חיוך כזה).

ג) רב אחד משיקאגו כתב לרבי ושאל אותו ב' שאלות:
שאלה אחת: הוא רב בבית הכנסת והוא מדבר בשבת לפני העולם, אם ידבר לפני קריאת התורה או אחר קריאת התורה.
שאלה שניה: על איזה דבר ידבר בזמן ההוא.
על השאלה הראשונה השיב כ"ק אדמו"ר: 'מיין טאטע (הרב לוי יצחק) האט גערעט נאך קריאת התורה, ווייל תורה שבכתב קומט פאר תורה שבעל פה' [האדמו"ר מקלויזנבורג הי' מדבר קודם קריאת התורה והי' מתחיל עם פסוק כדי שהתורה שבכתב יבא לפני תורה שבעל פה].
על השאלה השניה, השיב כ"ק אדמו"ר: 'דו קענסט רעדן וואס דו ווילסט (א דבר מוסר, חסידות, נגלה, סיפורי צדיקים); אבער בשעת די עלטערן קומען אהיים און מ'איז ביים סעודת שבת און מ'רעט וועגען וואס דו האסט גערעדט און מ'נעמט דערפון א הוראה.

[מאז שהגיע הרב ניסן מינדל לארה"ב התגורר עם אדמו"ר הרי"צ במלון גרייסטון ובלייקוואוד, וכשעברו, ואמר לו אדמו"ר הרי"צ: א יונגעראמן זקוק לארוחה חמה אחת ביום.

בשנת תש"ה הורה אדמו"ר הרי"צ לר' ניסן מינדל שיחזור לאנגליה להביא את אשתו לארצות הברית (ועברו לגור בלאנג ביטש בדרום לונג איילאנד). ובשנת תש"ח קנו את הבית.

ביום ד' כ' כסלו תש"ח כותב כ"ק אדמו"ר הרי"צ לר' ניסן מינדל (נדפס באגרות קודש כ"ק אדמו"ר הרי"צ ח"י ע' תנה):

במענה על כתבו שהחליפו בית דירתם בעיר לאנג-ביטש, הנני מברכם בברכות נעימות כי יחזק השי"ת בריאותו ובריאות זוגתו הכבודה תי' כי יחזק השי"ת בריאותכם וישמח את לבבכם בחיים נעימים ובהצלחה גדולה בעבודתכם בגשמיות וברוחניות.

אודות הרצאתו על הנושא "תולדות החסידות וערכה" טוב הדבר ונכון אשר יעריכו בכתב, אמנם במכתבו אינו כותב אם על הנושא החסידות הכללי או חסידות חב"ד, בכל אופן כללות הנושא נכון הוא וחשוב מאד, והנני מקוה אשר בעתיד הקרוב אי"ה אקבל חומר מסודר בענין זה, וחתני הרה"ח הרה"ג הרממ"ש שליט"א וידידי בודאי ימלאו חפצי בזה לסדר החומר כדרוש.

והנני ידו.

יום אחד בשנת תשמ"ה היה יהודה (יוליוס) סטולמאן [התגורר במאנהאטען, קיבל מאות מכתבים מאדמו"ר הרי"צ ומהרבי והיה אחד הגבירים שכיסה את הוצאת העתקת כ"ק אדמו"ר הרי"צ לארצות הברית (והשתתף בהכיתות שלמדו Bible unauthorized)] בביתי ושמע את בנותי (שלמדו בבית רבקה) אומרות שאי אפשר להשתמש בבית הכסא בבנין בית רבקה; וסטולמאן החליט לתת חצי מיליון דולר עבור בנין חדש לבית רבקה בתנאי שאני אהיה אחראי על הכסף הנכנס (את ההמחאה הראשונה על מאה אלף דולר נתן בשבט תשמ"ה). מרדכי ריבקין מהועד של בית רבקה ביקש את הסכמתי ללוות מהכסף ההוא על ההוצאות השוטפות של בית רבקה.

ובכ' מנחם אב תשמ"ה חתמו מרדכי ריווקין וגבריאל רובשקין חברי הנהלת בית רבקה על זכרון דברים:

עקב העזר הכספי החשוב שהביא ידידנו הנכבד הרב שלום בער שי' שפירא למוסדות "בית רבקה" בברוקלין,

התחייבה הנהלת "בית רבקה" לפטור את הרב שפירא הנ"ל מתשלומי שכר לימוד ושאר תשלומין בעד בנותיו שתחיינה הלומדות במוסדות בית רבקה החל משנת הלימודים ה'תשמ"ה/ו והלאה, מדי שנה בשנה.

ועל זה באנו על החתום יום כ' לחודש מנ"א, ה'תשמ"ה, פה ברוקלין, בשם הנהלת בית רבקה:

נאום מרדכי ריבקין

ונאום גבריאל רובאשקין

ובכ"ו סיון תשמ"ו נחתם הסכם ביני בין ועד ההנהלה של בית רבקה (שמעון גאלדמאן וגבריאל רובאשקין) שהם ממנים אותי לסגן מנהל החל משנת הלימודים אלול תשמ"ו/תשמ"ז (במשכורת של חמש מאות דולר לשבוע).

ובי"ד תמוז תשמ"ו הוסיפו להסכם הנ"ל (בחתומת חבר ועד ההנהלה: גבריאל רובאשקין), שהיות שהמשכורת שהם הציעו לי אינה מספיקה די פרנסתי, אשתדל ככל האפשר להתרים תרומות בשביל בית רבקה, וההנהלה מתחייבת לשלם לי חמשה עשר אחוז מכל התרומות שיכנסו על ידי לבית רבקה. ואישרו שקבלו עד עכשיו תרומות של מאת אלף דולר (שהיה החלק הראשון מהכסף שהתחייב עליהם יהודה סטולמאן), וחמש מאות דולר, ושבת רבקה חייב לסלק לי 15 אחוז מהסך הנ"ל.

וביום כ"ד טבת תשמ"ז הסכימו ועד הנהלה שכסף שאתרים מאחרי לבית רבקה (אחרי ניכוי הוצאות משכורתי כסגן מנהל), יתנו לי מזה אחוזים כנהוג [לבד מהכסף שתרם י. סטולמאן שעליה יתנו לי 15 אחוז], בין אם אעבוד עבורם ובין אם לא אעבוד עבורם.

ובשנת החינוך תשמ"ז והתחלת תשמ"ז לימדתי בסמינר בית רבקה: יהדות, תניא, ו'דע מה שתשיב' כשהולכים למבצעים, וגם הרב בערל בעל והרב שלמה מאיעסקי לימדו שם; ולפועל לא שילמו בבית רבקה את הכסף שהגיע לי.

ובשנת תשמ"ח הציעו לי בישיבת אהלי תורה משרה בתור סגן מנהל במתיבתא, ובחודש טבת
קיבלו מכתב מהנהלת בית רבקה (והעתק המכתב נמסר למזכירות כ"ק אדמו"ר):

בס"ד יום ד' כ"ג טבת תשמ"ח

לכבוד הנהלת המוסד חינוך אהלי תורה: הרב מיכאל טייטלבוים שיחי

הרב שלום דובער שפירא שי' עבד במשך שתי שנים לערך במוסד בית רבקה העומד תחת
הנהלת המל"ח, וכתוב וחתום בניירות, ע"כ אין למוסד חינוך אהלי תורה שום רשות לקחת
אותו לעבוד אצלם כל זמן שלא התפטר בכתב מהמוסד בית רבקה

בשם הנהלת בית רבקה

מרדכי הכהן ריבקיין

גבריאל רובאשקין

שמעון גאלדמאן

מרדכי חן

לימא מינקאוויטשי'.

בשנת תשמ"ט אמרתי להרב ראזענפעלד שיבקש מאגודת חסידי חב"ד שיטפלו בזה. ובמכתבו
של הרב ראזענפעלד לחותני הרב ניסן מינדל מט"ז אייר תשמ"ט כתב לו:

עפ"י בקשתך הנני רוצה להודיע פרשת הדברים שקרה בימים האחרונים בנוגע הרב ש.ב.
שפירא שליט"א.

שאלתי את הרב דוד ראסקין נ"י אם הי' אסיפה [של אגודת חסידי חב"ד] ונידון ע"ד הרב ש.ב.
שפירא, ואמר שהי' אסיפה אבל לא סייים הדבר וצריך אסיפה אחרת, ועוד הציע לי שאלך
להמזכיר של אגודת חסידי חב"ד הי"ה הרב יהודה קרינסקי נ"י, ודברתי עמו ע"ד נחיצות הדבר
אשר ר' יהודה סטאלמאן נ"י מתקשר אלי כמעט כל יום, ושעד שבוע האחרון בכלל לא התקשר
אלי ישירות. וענה הרב י. קרינסקי אין לו מה לענות, ושתהי' אסיפה ע"ד הנ"ל. ובכלל הציע לי
ללכת להבד"צ דשכונת קראון הייטס. הלכתי מיד, והרב י. העללער שליט"א ישב בהבית הדין
וספרתי לו פרשת הדברים ונחיצות הענין ושאני צריך או כתב פיטורין מבית רבקה [שמפטרם
אותו מעבודתו בבית רבקה, וממילא יוכל לעבוד עבור מוסד אחר] או מכתב מהבד"צ [שהוא יכול
לעבוד עבור אהלי תורה למרות שלא פיטרו אותו מבית רבקה]; וענה לי שאין זה שאלה ששייך לרבנים
שעפ"י דין כבר אמר לנו הרב י.ק. מארלא שליט"א שזה מותר, אבל מפני שזה תקנת כ"ק
אדמו"ר אין שייך בכלל לרבנים רק צריך ללכת למוסד בית רבקה. הרב המייסד הרה"ח ר'
מיכאל טייטלבוים שליט"א שאל בעצמו את הרב י.ק. מארלא שליט"א ע"ד הנ"ל וענה כנ"ל.

יוסף חיים הכהן ראזענפעלד'

וסוף כל סוף ביום ד', כ"ב שבט תנש"א כתבו הנהלת בית רבקה (שלום דובער דריזין, אברהם יצחק שם טוב ומרדכי חן) לכל מאן דבעי:

'בהתאם להחלטת ועד הנהלת המוסד בית רבקה, הננו לאשר בזה אשר המכתב אשר יצא מועד הנהלת המוסד בית רבקה מיום ד' כ"ג טבת תשמ"ח בחתימת ועד הנהלת בית רבקה דאז, הרי הוא בטל ומבוטל מהיום והלאה.

ומעתה מצדנו הרשות בידי כל מוסד להעסיק את הרב שלום בער שיי שפירא, והרשות ביד ש"ב שיי שפירא לקבל משרה בכל מוסד המוכן להעסיקו כטוב בעיניהם'.

ואז הציע לי הרב יוסף מנחם מענדל טענענבוים מנהל המתיבתא ובית המדרש 'תומכי תמימים' באשען פארקוויי את המשרה של סגן מנהל במתיבתא ובית המדרש.

והתחלתי לעבוד שם מחדש אלול תנש"א התחלת שנת החינוך תשנ"ב. קודם שנכנסתי לעבוד שם, שררה שם הפקרות: הבחורים לא היו מופיעים לסדר, היו מאחרים לבא ומקדימים לעזוב. הרבה מורים היו נותנים הפסקות של שעה ויותר, והיו נעמדים באמצע הפרוזדור לשוחח. הרבה הורים (משפחות קאפלאן וגורארי') התחילו לשלוח את ילדיהם לאהלי תורה).

נכנסתי לעבוד בהשיבה באלול תנש"א, רשמתי את סדר היום, וכל תלמיד קיבל הוראות מפורטות.

ושלחתי לבית כל תלמיד הודעה, מי יהי הר"מ שלו ומה יהי סדר היום שלו, ובאיזה בגדים צריכים להיות לבושים.

וקראתי אסיפה ביום הראשון, ואמרתי שמתחיל סדר חדש.

ומי שאיחר הייתי נותן לו להיכנס לכתה, והייתי קורא להם למשרדי ומדבר אתם על הנושא הזה והייתי משוחח עם התלמיד (וזה היה ההזדמנות שלי לערוך היכרות עם התלמידים).

ומי שאיחר פעם שניי (או תלמיד שהתקוטט), הייתי מתקשר להורים (ואיך לנהל ישיבה למדתי מהרב מאניס מינדעל המנהל של "ישיבה אוו ברוקלין").

והרב בוקיעט אמר לי: ס'איז געווארן א שינוי לטובה.

וכשהגיע י"ט כסלו השגחתי שישארו בכל זמן משך ההתוועדות.

ובשנת תשנ"ב, מסר לי הרב טענענבוים את הארכיון של ישיבת אחי תמימים ומתיבתא ובית המדרש תומכי תמימים, שאהי אחראי על שימור הארכיון.

לקראת קיץ תשנ"ב סידרתי עם הנהלת המחנה קיץ 'גן ישראל - מאנטריאל', שהתלמידים הלומדים במחלקה ב דמתיבתא יסעו למחלקת ה'מתמידים' במאנטריאל (אלה שלומדים בכתות עליונות יותר ובבית המדרש, ורוצים ללמוד במשך הקיץ, כבר היה עבורם תכנית במחנה קיץ 'גן ישראל - נ.י' בהשגחת הרח"מ בוקיעט), והודעה על כך נמסרה על ידי במכתב להורי התלמידים הלומדים בשיעור ב' דמתיבתא מי"א ניסן תשנ"ב.

בשנת תשנ"ג כשהרבי התחיל לצאת מדי פעם לתפלות שחרית מנחה ומעריב, נהיה בהלה, כשהתלמידים התחילו לעזוב את הישיבה באמצע הסדר; ואחרי התייעצות עם הנהלת הישיבה גובשו הנהלים שהודעתי עליהם במודעה רבה לתלמידי בית המדרש ולהוריהם שנכתבה בכ"ו מרחשון תשנ"ג, והחתמתי את תלמידי בית המדרש והוריהם על קבלת תנאים הנ"ל:

'בשים לב לגודל תשוקת תלמיד בית המדרש שיחיו להתפלל תפילת ערבית במחיצת כ"ק אדמו"ר שליט"א – יחזקהו השי"ת וירפאהו רפואה שלימה רפואה קרובה תיכף ומיד ממש.

וידוע אשר לפעמים אהבה מקלקלת השורה, ובנידון דידן – שורת סדרי הישיבה, ונגרם עי"ז ביטול תורה דרבים שלא לצורך כלל, מחמת ריחוק המקום מאושן-פארקוויי ל770, וכ"ו וכ"ו וד"ל.

אי לזאת החליטה ההנהלה לתקן המצב בכדי להקל על התלמידים שיחיו למלא מבוקשם וביחד עם זה להעמיד סדר הישיבה על תיקונם, וכדלהלן:

וזאת למודעי שזהו לעת עתה **באופן ארעי** על פי התנאים דלהלן, **ועל מנת שיהיה שיתוף פעולה מצד התלמידים וההורים שיחיו**. שאם הכל יסתדר באופן הרצוי והמקווה, יומשך סדר זה בקביעות בעזר השי"ת. ומכלל הן אתה שומע לאו, ח"ו הי' לא תהי'. ואלו הם התנאים:

- א. תלמידי בית המדרש אשר לימודים משעה 3 עד שעה 7 יעברו ללמוד שעות אלו במקום המיועד בסמיכות ל770, ע"י באס שיוצא בשעה 2:30 בדיוק מאושן פארקוויי.
 - ב. משעה 7 עד שעה 8 בערב – תפילת מעריב וארוחת הערב: התלמידים המקומיים הולכים לבתיהם, ואלה הגרים בריחוק מקום אוכלים בחדר-האוכל של הישיבה.
 - ג. משעה 8 עד שעה 9 בערב – שיעור דא"ח כרגיל לתלמידי בית המדרש הלומדים כל היום.
 - ד. רשות להתלמידים להפסיק לימודם **אך ורק לתפילת ערבית** בשעה שכ"ק אדמו"ר שליט"א יוצא לחדרו להתפלל ערבית עם הציבור, ותיכף ומיד לאחר התפילה עליהם לחזור למקומותיהם בלי שהיות ואיבוד זמן כל שהוא. ובשום אופן אין לתלמידים רשות ללכת ל770 לתפילת שחרית ומנחה.
 - ה. כל תלמיד שלא ישמור לקיים הוראות הנ"ל בתכלית הזהירות – כולל שמירת סדרי הישיבה בכניסתם וביציאתם, או שיסתובב בחוץ בשעות הלימוד, או אפילו להכנס ל770 לשעה קלה, או שיתנהג שלא כראוי ויאות לתלמידי ישיבת תת"ל – יהי נידון באופן רציני ובקנס גדול ועד לדחותו מהישיבה בשתי ידים, ובלי כל טענות ומענות מצדו או מצד הוריו שיחיו.
- ועל כל הנ"ל באים ההורים והתלמידים שיחיו על החתום למטה על הגליון'.

ובשנת הלימודים תשנ"ג עבר בית המדרש לחובבי תורה.

ולקראת שנת הלימודים תשנ"ד הוחלט להעסיק את ר' דוד פעלדמאן על שנה אחת בתור נסיון לעבוד בתור סגן מנהל במתיבתא ובית המדרש תומכי תמימים.

ובתשרי תשנ"ד נחתם הסכם דברים בין הנהלת ישיבת תות"ל המרכזית ובין הר' דוד ש"י פלדמן:

1. הנהלת הישיבה ממלאת את ידו של הרד"פ לשמש סגן מנהל חינוכי [התואר "מנהל" נשאר של הרה"ח וכו' רימ"מ טענענבוים שליט"א – ישלח לו השי"ת רפואה שלימה] דהמתיבתא ובית המדרש, לצדו של הר' שד"ב ש"י שפירא, סגן מנהל כללי.

שיתוף הפעולה בין הרד"פ להרשד"ש יהי באופן שהרד"פ יהי ממונה בעיקר על הרוחניות, והרשד"ש בעיקר על הגשמיות, כדלקמן.

בתחום אחריותו של הרשד"ש:

- א) רישום התלמידים בהתחלת השנה (לאחר הבחינה והאישור ע"י הרד"פ, כלקמן), סידור תשלום השכר-לימוד וכו', וכן בנוגע קבלת תלמידים חדשים.
- ב) סידור וקביעות ימי הלימודים והימים שאין בהם לימודים על משך כל השנה.
- ג) סידור וארגון עניני התחבורה.
- ד) סידור וארגון הציוד הדרוש לתלמידים, רמי"ם משפיעים ומשגיחים, וכו'.
- ה) סידור וארגון בהקשור לקרון חלוקת פרסים עבור תלמידים מצטיינים.
- ו) סידור וארגון מסיבות וחגיגות מרכזיות, בהשתתפות ההורים, אורחים חשובים כו', שבהם יחולקו פרסים ותעודות הצטיינות וכו"ב.
- ז) כשיצטרך הרד"פ עזר וסיוע בתחום עבודתו – יפנה להרשד"ש, סגן מנהל כללי.

בתחום אחריותו של הרד"פ:

- א) פיקוח על שמירת סדרי הישיבה בנגלה ובחסידות.
- ב) סידור תכנית הלימודים בנגלה ובחסידות ופיקוח על קיומה בפועל ממש.
- ג) סידור וארגון הבחינות בנגלה ובחסידות.
- ד) מעקב אחר תלמידים נחשלים, הן בשמירת הסדרים והן בידיעת חומר הלימוד, לדבר עמהם ולהשתדל להטיב מעמדם ומצבם.
- ה) פיקוח על קבלת תלמידים חדשים – בירור ובחינת מעמדם ומצבם בלימוד ובהנהגה חסידית, וסידורם בכתה המתאימה.
- ו) פיקוח על אופן וטיב עבודתם של הרמי"ם המשפיעים והמשגיחים שיחיו, וכן בנוגע למורים חדשים כפי הצורך.
- ז) טיפוח הקשר ושיתוף הפעולה עם הורי התלמידים, לעדכן אותם במצב בנם ובכללות הנעשה בין כתלי הישיבה.
- ח) עידוד התלמידים ללימוד בעל-פה ובחינתם.
- ט) ארגון התוועדויות ביומי-דפגרא, מסיבות מלוה-מלכה וכו"ב, כאמצעי להחדרת אוירה חסידית ברוחה של תומכי תמימים כראוי ל"חיילי בית דוד".

בנושאים עדינים ומסובכים (כמו פיטורי תלמיד או מורה ח"ו) יתדברו ויטייעו הרד"פ והרשד"ש גם יחד, ובמקום של חילוקי דעות שלא יוכלו לבוא לעמק השובה, יציעו הדברים בפני ההנהלה המרכזית. ובכלל רצוי שיעשו קביעות להפגש לכל הפחות פעם בחודש.

2. הרד"פ יעבוד בישיבה כ-8 שעות בימים א-ה, ובערבי שבתות עד סיום הסדר (כ45 שעות בשבוע), ומשכורתו תהי' בסך...

3. כיון שלעת-עתה נמצאת המתיבתא באושען-פארקוויי ובית המדרש בחובבי תורה – תהי' עיקר שהותו של הרד"פ במתיבתא, ושל הרשד"ש בביהמ"ד, עד שהמתיבתא תעבור לאותו מקום שבו נמצא ביהמ"ד.

4. הנהלת הישיבה מתחייבת להשתדל להעביר את תלמידי המתיבתא לשכונת קראון-הייטס (יחד עם בית המדרש) בהקדם האפשרי, ולכל המאוחר עד פסח תשנ"ד.

5. תקפו של הסכם זה למשך שנה אחת, כתקופת נסיון בנוגע להרד"פ...

ובכ"ו תשרי תשנ"ד כתבו חברי ההנהלה של תומכי תמימים המרכזית (ר' דוד ראסקין, ר' שניאור זלמן הלוי לאבקאווסקי, ור' שלמה הכהן זרחי): 'הננו בזה לאשר שהחווה בקשר הר"ד שי' פעלדמאן זהו רק בתור נסיון על שנה, ובחודש ניסן תשנ"ד הנהלת הישיבה יחד עם הרשד"ב שי' שפירא ידונו אם מתאים להמשיך או למצוא איש מתאים יותר, ובנוגע לקחת איש מתאים מצד ההנהלה יתחשבו עם דעת הרשד"ב שי' שפירא מי לבחור, והשטעלע בתו"ת להשד"ב שי' שפירא ימשיכו על להבא כברכת והסכמת כ"ק אדמו"ר שליט"א'.

בתשנ"ה יזמתי העברת המתיבתא ובית המדרש מאשען פארקוויי להבנין 'חובבי תורה' (ב85 איסטערן פארקוויי) [לפועל עברה המתיבתא ובית המדרש במשך השנים תשנ"ה-תשנ"ו להבנין ברחוב קראון ואלבאני, ורק בשנת תשנ"ז עברה ל'חובבי תורה'], ור' מינסקי (חתנו של ר' יצחק נעמענאו) נתמנה כסגן מנהל של המתיבתא ובית המדרש.

רשימת דברים בין הנהלת הישיבה תת"ל והרב שלום בער ש"י שפירא

המדובר: תכנית העברת המתיבתא והבית-המדרש מאושן-פארקוויי לבנין חובבי-תורה, איסטון פארקוויי להתחלת שנת הלימודים הבע"ל

א. הנהלת הישיבה מאשרת החלטה להעביר את המתיבתא וביהמ"ד הנ"ל, על פי התנאים דלהלן:

ב. היות והמקום החדש דורש תיקונים ושיפוצים אשר, כפי המשוער יעלו בסכום של מ-40 ועד 50 אלף דולר, הרש"ב ש"י שפירא מקבל עליו החארייות למצוא מנדב שינדב הסכום הנ"ל בהקד"ם באופן שלהתחלת שנת הלימודים הבע"ל יהי המקום מוכן ומתאים לקלוט את המתיבתא והבימ"ד בעתו ובזמנו.

ג. הרש"ב ש"י שפירא מסכים גם כן לעבור ביחד עם מוסד תת"ל הנ"ל להמקום החדש בתור מנהל-פועל ולמלא במסירה ונתינה כל התפקידים הדרושים להנהלת מוסדות הנ"ל בצוותא עם הנהלת הישיבה, באם חברי ההנהלה מצדם יעשו כל התלוי בהם לעמוד לימיני בעל עת מצוא.

ד. הנהלת הישיבה – בהמלצתו של המנהל-פועל – תמנה עוזר לו במשכורת מתאימה.

ה. בזמן המתאים יצא מכתב כללי מטעם ההנהלה להורי התלמידים (ובכלל) ע"ד שינוי המקום ותנאי ההרשמה של התלמידים.

ו. כן יצא מכתב מההנהלה להמורים והמשפיעים ש"י בקשר עם שינוי המקום הנ"ל, ושעליהם להתדבר עם הרש"ב ש"י בנוגע למשרתם.

ז. הנהלת הישיבה מיפה כוחו של המנהל-פועל גם בנוגע התהלת ענינים הגשמיים, כגון ריהוט – כסאות, שולחנות וכ"ו (לערך בשביל לכה"פ 100 תלמידים) ושאר מצרכים גשמיים כפי הצורך, וכן בנוגע ענינים (כגון תיקונים וכדומה) הדורשים טיפול דחוף, שבל ענינים אלה וכגון אלה יפה כוחו להזמין, להשיג ולתקן על חשבון הישיבה על דעת עצמו בלבד.

ובאסיפת הנהלת ישיבת תומכי תמימים יום ב' פ' נח תשנ"ה בהשתתפות הרא"י הכהן ראזנפעלד, הר"י הלוי וויינבערג, הר"ד ראסקין והרשד"ב שפירא, אמרו חברי ההנהלה להרשד"ב שפירא שהוא המנהל כללי של המתיבתא ובית המדרש, והוא עובד כבר כמה שנים בהישיבה, ורואים הצלחה בעבודתו. הרשד"ב שפירא אמר שההצלחה היא מפני שקבל ג' פעמים ברכות מכ"ק אדמו"ר. חברי ההנהלה אמרו להרשד"ב שפירא שהוא צריך להמשיך במשרתו כמנהל כללי של המתיבתא ובית המדרש, ולהתייעץ עם ההנהלה של ישיבת תומכי תמימים המרכזית: הר"ד ראסקין, הר"ש מרוזוב, והרשנ"ז לאבקהווסקי (ובמקום שיש חילוקי דעות, ההכרעה היא ע"פ רוב הדעות). והציעו שגם על להבא ימשיך להיות בקשר תמידי עם הנהלת תומכי תמימים המרכזית באמצעות ר' דוד ראסקין שהוא יו"ר ההנהלה הרוחנית. ושכל אסיפה אודות המתיבתא ובית המדרש הנוגע להנהלה רוחניות צריך הרשד"ב שפירא להשתתף.

וביום ז' מרחשון תשנ"ה נערך הסכם דברים בין הנהלת המתיבתא ובית המדרש של מרכז הישיבות תומכי תמימים ובין הרב שלום דובער שפירא:

הנה לאחרי שבשלוש השנים הראשונות, היינו שנות הלימודים תנש"א/תשנ"ב, תשנ"ב/תשנ"ג, תשנ"ג/תשנ"ד, עבד הרב ש"ב ש"י שפירא בשנה הראשונה כסגן המנהל ובשתי השנים שלאחרי כממלא-מקום המנהל המנוח ז"ל.

ובשים לב לנסיונו הרב של הרש"ב ש"י בחינוך ובהוראה ובהנהלת המוסד, ושרת באמונה ובהצלחה,

החליטה ההנהלה למנות את הרש"ב ש"י שפירא למשרת המנהל של המתיבתא ובית המדרש החל משנת הלימודים דשנה זו, היינו מחודש אלול ה'תשנ"ד והלאה, עם כל האחריות והזכויות של המנהל. ובקשר לזה התחייבה הנהלת המתיבתא ובית המדרש אשר בכל הנוגע למילוי תפקידיו ועבודתו בתור המנהל של המתיבתא ובית המדרש – יהי לו כל האפשריות לנהל עבודתו בקודש באין מפריע מצד מישהו מחברי ההנהלה, הן הרוחנית והן הגשמית, ודעתו של המנהל הרש"ב ש"י שפירא היא המכרעת והפוסקת.

והרב ש"ב ש"י שפירא הסכים לקבל עליו משרת המנהל של המתיבתא ובית המדרש ולהמשיך בעבודתו מלאכת שמים, במיטב כשרונותיו בעזרת השי"ת.

וע"פ הסכם שנחתם עם חברי הנהלת אהלי תורה (הרב מיכאל טייטלבוים, הרב מנחם מענדל מאראזאוו, והרב יוסף חיים הכהן ראזענפעלד) בטי' שבט תשנ"ו התחלתי לעבוד באלול תשנ"ו במשרה מלאה עבור מוסד החינוך אהלי תורה בתור מנהל של העשרה חינוכית, לארגן הרצאות של מחנכים נודעים בפני המחנכים של אהלי תורה, וגם הבאת חומר חינוכי כתוב ומודפס לידיעת המורים. וגם לפתור חיכוכים המתעוררים לפעמים בין הורים ומחנכים במקרים יוצאים מן הכלל.

וגם עפ"י בקשתם קישרתי אותם עם כמה מהגבירים המתגוררים בלונג ביטש.

הקשר של מוסד החינוך אהלי תורה עם משפחת סטולמאן נמשכה גם אחרי פטירתו של יוליוס סטולמאן (בשנת תשנ"ז). ובשנת תשנ"ט הסכים אחד מבניו של יוליוס סטולמאן שחוב שאחד היה חייב לו בסך מאה וחמשים אלף דולר ישלם לאהלי תורה ב6 תשלומים שנתיים של 25 אלף דולר לשנה.

ובפורים תשנ"ז מינה אותי חותני (חבר הנהלה ראשית של מרכז לעניני חינוך ומחנה ישראל) לבא כחו האישי בכל הענינים הנוגעים למרכז לעניני חינוך, מחנה ישראל ואגו"ח.

ובראש חודש כסלו תשנ"ט הפקיד אותי על ההוצאה לאור (ושמירת הארכיון) של אגרות כ"ק אדמו"ר באנגלית והאגרות בלה"ק שהכתיב לו כ"ק אדמו"ר.

ובמכתב מראש חודש שבט תשנ"ט הודיע חותני על הוצאת לאור הכרך הראשון של אגרות כ"ק אדמו"ר באנגלית בעריכתו (The Letter and The Spirit) בהוצאת קה"ת.

בשנת תשע"א ביקשו ממני למלא את מקומו של הרב איינהורן ברבנות סוואן לייק (בהרי הקאטסקילס) [יש שם הרבה יהודים חסידיים], ומילאתי את מקומו בשבתות הקיץ במשך שש שנים (במשך הקיץ נמצאים שם מאות יהודים).

וחזרתי שם על פתגם ששמעתי מחותני הרב מינדל: שאע"פ שאמרו חז"ל: 'אע"פ שחטא ישראל הוא', הנה אע"פ שלא חטא גם כן ישראל הוא.

לאשתי היי שטח גדול של קרקע (עם בית קטן) בפתח תקוה שהיה מוזנח, והיא רצתה שיהיה לנו דירה בארץ הקודש, ובשנת תשס"ט מכרנו את השטח, וקניתי בעד הכסף בית בשכונת רחביה.

אברך בשם ישראל פרידמאן מחסידי בעלזא בלונדון [נכד אחד מרבני לונדון] היה אוכל בביתי, בשעותיו בקראון הייטס, התקשר אלי כששהיתי בארץ הקודש (בדירת הני"ל) במשך שלשה חדשים ומחצה כיהנתי ברבנות בשטיבל "בית יצחק" בארץ הקודש, ולימדתי אתם שיעורי תורה; והרב ראזענבערג].

ובסוף שנת החינוך תשע"ד הענקתי למוסד החינוך אהלי תורה יותר מאלף טופסים של הספר 'היום יום' באנגלית שיצא לאור בעריכת חותני הרב ניסן מינדל בהוצאת המרכז לענייני חינוך, ויצא לאור מחדש על ידינו; כדי שיעניקו את הספר לכל התלמידים במוסד חינוך שלהם.

ולקראת תשרי תשע"ה נתתי כמה מהספרים באנגלית שנערכו ע"י הרב ניסן מינדל ויצאו לאור לראשונה ע"י המרכז לענייני חינוך בשנת תש"ב-תש"ג, ויצאו לאור מחדש בהוצאת, למוסד בית רבקה עבור המצטיינות.

מוקדש לזכות
'החתן הרב מנחם יצחק שיחי
'והכלה מ' נעכא שתחי
שור
לרגל נישואיהם בשעטו"מ
ה' אלול ה'תשפ"ג
יה"ר שיבנו בית בישראל בנין עדי עד
על יסודי התורה והמצוה
כרצון ולנח"ר כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו